

**T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
JANDARMA VE SAHİL GÜVENLİK AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

ULUSLARARASI GÜVENLİK VE TERÖRİZM ANA BİLİM DALI

**MİLLÎ GÜVENLİK KURULU BASIN AÇIKLAMALARINDA
DEĞİNİLEN DEVLETLER İLE SAVUNMA SANAYİİ
TİCARETİ İLİŞKİLERİ**

**HAZIRLAYAN
SENA ALPASLAN**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EYLÜL - 2022

T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
JANDARMA VE SAHİL GÜVENLİK AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİLLÎ GÜVENLİK KURULU BASIN
AÇIKLAMALARINDA DEĞİNİLEN DEVLETLER İLE
SAVUNMA SANAYİİ TİCARETİ İLİŞKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
ULUSLARARASI GÜVENLİK VE TERÖRİZM ANA BİLİM DALI

HAZIRLAYAN
Sena ALPASLAN

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Hakan EREN

ANKARA 2022
“Her Hakkı Saklıdır.”

Sena ALPASLAN tarafından hazırlanan “MİLLÎ GÜVENLİK KURULU BASIN AÇIKLAMALARINDA DEĞİNİLEN DEVLETLER İLE SAVUNMA SANAYİİ TİCARETİ İLİŞKİLERİ” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ/OY ÇOKLUĞU ile Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Hakan EREN

OSTİM Teknik Üniversitesi

Yönetim ve Strateji Ana Bilim Dalı

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans/Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum. _____

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KURUM

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi

Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Ana Bilim Dalı

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans/Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum. _____

Üye: Doç. Dr. Rıza BAYRAK

OSTİM Teknik Üniversitesi

Yönetim Bilişim Sistemleri Ana Bilim Dalı

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans/Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum. _____

Tez Savunma Tarihi:12.09.2022

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

J. Alb. Doç. Dr. Naci AKDEMİR

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmamın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Sena ALPASLAN

2022

T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
JANDARMA VE SAHİL GÜVENLİK AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİLLÎ GÜVENLİK KURULU BASIN AÇIKLAMALARINDA
DEĞİNİLEN DEVLETLER İLE SAVUNMA
SANAYİİ TİCARETİ İLİŞKİLERİ
(Yüksek Lisans Tezi)

Sena ALPASLAN

Eylül 2022

ÖZET

Bu tezde, Türkiye'nin en üst koordinasyon kurulu olan Millî Güvenlik Kurulu toplantılarına ilişkin yayımlanan basın bildirileri üzerinden Türkiye'nin diğer ülkeler ile iş birliği hususunda bir yakınlaşma veya uzaklaşma tutumu olup olmadığının tespit edilmesine yönelik bir analiz yapılmıştır. Analiz sonucunda basın bildirilerinde başka bir ülkeden bahsedilirken kullanılan söz ve söz öbeklerine göre o ülkeler ile iş birliği kurulmasındaki tutumları ortaya konmuştur. Çalışmanın devamında, bildiriler üzerinden iş birliği hususundaki söylemlerin Türkiye'nin bu ülkeler ile arasındaki savunma sanayii ticaretine bir etkisi olup olmadığı incelenmiştir. Millî Güvenlik Kurulu toplantısı basın açıklamasında bir ülkeye değinildikten sonra, o ülke ile Türkiye arasındaki savunma sanayii ticaretinin nasıl değiştiğini analiz ederken Sentetik Kontrol Metodu kullanılmıştır. Sentetik Kontrol Metodu'nda Millî Güvenlik Kurulu'nda hiç değinilmeyen ülkelerin sosyo- ekonomik verileri kullanılarak bir sentetik ülke oluşturulmuştur. Millî Güvenlik Kurulu toplantısında bir ülkeden bahsedildiği yıl, dönüm noktası kabul edilmiş ve oluşturulan sentetik ülke ile Millî Güvenlik Kurulu'nda değinilen ülkenin Türkiye ile olan savunma sanayii ticareti miktarları dönüm noktası sonrasında karşılaştırılmıştır. Karşılaştırma sonucunda, Millî Güvenlik Kurulu'nda bahsedilen bir takım ülkelerin dönüm noktası sonrasında Türkiye ile olan savunma sanayii ticari ilişkilerinde anlamlı değişimler tespit edilmiştir. Bu ülkelere ilişkin Millî Güvenlik Kurulu'nda iş birliği kurulması hususunda yakınlaşılacağına yönelik ifadeler kullanılıyor ise o ülkeler ile Türkiye arasındaki savunma sanayii ithalat ve/veya ihracat miktarının artmakta olduğu gözlemlenmiştir. Eğer, bu ülkelere ilişkin Millî Güvenlik Kurulu'nda iş birliğinden kaçınılacağına dair ifadeler kullanılıyor ise de o ülkeler ile Türkiye arasındaki savunma sanayii ithalat ve/veya ihracat miktarının azaldığı saptanmıştır.

Bilim Kodu : 114111
Anahtar Kelimeler : Millî Güvenlik Kurulu, Savunma Sanayii, Savunma Sanayii Ticareti, Sentetik Kontrol Metodu
Sayfa Adedi : 124
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Hakan EREN

T.R.
MINISTRY OF INTERIOR
GENDARMERIE AND COAST GUARD ACADEMY
SECURITY SCIENCES INSTITUTE

DEFENSE INDUSTRY TRADE RELATIONS WITH
STATES MENTIONED IN THE PRESS RELEASE
OF THE NATIONAL SECURITY COUNCIL
(M.Sc. Thesis)

Sena ALPASLAN

September 2022

ABSTRACT

In this thesis, it was analyzed whether Turkey will have an attitude of convergence or divergence in cooperation with other countries through the press releases published regarding the meetings of the National Security Council, which is the highest coordination board of Turkey. As a result of the analysis, Turkey's attitudes in establishing cooperation with these countries were revealed according to the words and phrases used while mentioning in press releases. Also in this thesis, it was examined whether the discourses on cooperation in the declarations have an effect on the defense industry trade between Turkey and these countries the Synthetic Control Method was used to analyze how the defense industry trade between the country mentioning in the press release of the National Security Council meeting, and Turkey changed. In the Synthetic Control Method, a synthetic country was created by using the socio-economic data of the countries that were never mentioned in the National Security Council. The year in which a country was mentioned in the National Security Council meeting was accepted as a turning point. The amount of defense industry trade between the synthetic country- Turkey and the country mentioned in the National Security Council- Turkey was compared in terms of the turning point. As a result of the comparison, significant changes were determined in the defense industry trade relations with Turkey after the turning point of some countries mentioned in the National Security Council. If there are expressions in the National Security Council regarding these countries through convergence in cooperation, it has been observed that the amount of import and/or export of the defense industry between those countries and Turkey is increasing. If there are statements in the National Security Council regarding these countries that cooperation would be avoided, it has been determined that the amount of import and/or export of the defense industry between those countries and Turkey has decreased.

Science Code	: 114111
Keywords	: National Security Council, Defense Industry, Defense Industry Trade, Synthetic Control Method
Page Number:	: 124
Supervisor	: Doç. Dr. Hakan EREN

TEŞEKKÜR

Bu tezin ortaya çıkmasında doğrudan ya da dolaylı katkısı bulunan birçok kişiye ve kuruma teşekkür etmem gerekmektedir. Öncelikle yüksek lisans eğitimimi tamamlamam için bana imkân sağlayan Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu'na minnettarım. Tezin tamamlanmasına doğrudan katkı sağlayan kişilerin başında tez danışmanım Doç. Dr. Hakan EREN'e başlangıçtan itibaren her safhada sağladığı katkı ve yönlendirmelerden dolayı teşekkür ediyorum.

Tezin oluşum süreci boyunca değerli katkılarını esirgemeyen Doç. Dr. Cenker Korhan DEMİR, Prof. Dr. Mustafa POLAT ve Dr. Hüseyin İKİZLER hocalarıma teşekkür ederim.

Hayatımın her safhasında, maddi ve manevi destekleri ile varlıklarını daima hissettiren kıymetli aileme teşekkür ederim.

İş hayatımın yanı sıra, yüksek lisans eğitimim ve tez dönemim boyunca desteklerini esirgemeyen yöneticilerime ve çalışma arkadaşlarıma teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ	viii
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	xi
KISALTMALAR	xvi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MİLLÎ GÜVENLİK KURULU

1.1. Millî Güvenlik Kurulu Hakkında	7
1.2. Millî Güvenlik Kurulu Basın Açıklamaları	8
1.3. MGK Basın Açıklamalarında Bahsedilen Ülkeler	10

İKİNCİ BÖLÜM

SAVUNMA SANAYİİ

2.1. Savunma Sanayii Hakkında	27
2.2 Türkiye'nin MGK'da Bahsedilen Ülkeler ile Savunma Sanayii İthalat-İhracatı	30

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SENTETİK KONTROL METODU

3.1. Sentetik Kontrol Metodu Hakkında	43
3.1. Sentetik Kontrol Metodu Yaklaşımı Kullanılarak MGK Bahsedilen Ülkeler ile Türkiye'nin Savunma Sanayii Ticareti	44
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	69
KAYNAKÇA	74
EK-1	78
EK-2	86
EK-3	88
ÖZGEÇMİŞ	106

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 1.1. MGK basın bildirilerinde değinilen ülkeler.....	10
Çizelge 3.1. Kontrol grubunda yer alan ülkeler.....	45
Çizelge 3.2. Değişkenler için ABD ve sentetik ülkenin değerleri (2003-2006).....	46
Çizelge 3.3. Değişkenler için Afganistan ve sentetik ülkenin değerleri (2000-2012).....	47
Çizelge 3.4. Değişkenler için Azerbaycan ve sentetik ülkenin değerleri (2000-2012).....	49
Çizelge 3.5. Değişkenler için Birleşik Krallık ve sentetik ülkenin değerleri (2000-2006)	50
Çizelge 3.6. Değişkenler için İran ve sentetik ülkenin değerleri (2000-2009).....	52
Çizelge 3.7. Değişkenler için İsrail ve sentetik ülkenin değerleri (2000-2011).....	53
Çizelge 3.8. Değişkenler için İsveç ve sentetik ülkenin değerleri (2011-2019).....	54
Çizelge 3.9. Değişkenler için Kırgızistan ve sentetik ülkenin değerleri (2000-2017).....	56
Çizelge 3.10. Değişkenler için Libya ve sentetik ülkenin değerleri (2007-2015)...	57
Çizelge 3.11. Değişkenler için Lübnan ve sentetik ülkenin değerleri (2004-2008)..	58
Çizelge 3.12. Değişkenler için Lübnan ve sentetik ülkenin değerleri (2008-2014)..	58
Çizelge 3.13. Değişkenler için Pakistan ve sentetik ülkenin değerleri (2000-2013)..	60
Çizelge 3.14. Değişkenler için Rusya ve sentetik ülkenin değerleri (2000-2011)....	61
Çizelge 3.15. Değişkenler için Suriye ve sentetik ülkenin değerleri (2008-2016)....	62
Çizelge 3.16. Değişkenler için Ukrayna ve sentetik ülkenin değerleri (2011-2018)..	63
Çizelge 3.17. Değişkenler için Yemen ve sentetik ülkenin değerleri (2006-2016)...	64
Çizelge 3.18. Değişkenler için Yunanistan ve sentetik ülkenin değerleri (2000-2007)	65
Çizelge 3.19. Değişkenler için Yunanistan ve sentetik ülkenin değerleri (2013-2020)	66
Çizelge Sonuç 1.1. Genel değerlendirme.....	72

EK-3 ÇİZELGELERİNİN LİSTESİ

Çizelge	Sayfa
Çizelge 3.1. ABD veri seti.....	88
Çizelge 3.2. Afganistan veri seti.....	88
Çizelge 3.3. Almanya veri seti.....	89
Çizelge 3.4. Azerbaycan veri seti.....	89
Çizelge 3.5. Birleşik Krallık veri seti.....	90
Çizelge 3.6. Fransa veri seti.....	90
Çizelge 3.7. Irak veri seti.....	91
Çizelge 3.8. İran veri seti.....	91
Çizelge 3.9. İsrail veri seti.....	92
Çizelge 3.10. İsveç veri seti.....	92
Çizelge 3.11. Kırgızistan veri seti.....	93
Çizelge 3.12. Libya veri seti.....	93
Çizelge 3.13. Lübnan veri seti.....	94
Çizelge 3.14. Mısır veri seti.....	94
Çizelge 3.15. Pakistan veri seti.....	95
Çizelge 3.16. Rusya veri seti.....	95
Çizelge 3.17. Suriye veri seti.....	96
Çizelge 3.18. Ukrayna veri seti.....	96
Çizelge 3.19. Yemen veri seti.....	97
Çizelge 3.20. Yunanistan veri seti.....	97
Çizelge 3.21. Avustralya veri seti.....	98
Çizelge 3.22. Bulgaristan veri seti.....	98
Çizelge 3.23. Cezayir veri seti.....	99
Çizelge 3.24. Çin veri seti.....	99
Çizelge 3.25. Gürcistan veri seti.....	100
Çizelge 3.26. Hollanda veri seti.....	100
Çizelge 3.27. İspanya veri seti.....	101

Çizelge 3.28.	İsviçre veri seti.....	101
Çizelge 3.29.	İtalya veri seti.....	102
Çizelge 3.30.	Kanada veri seti.....	102
Çizelge 3.31.	Kore Cumhuriyeti veri seti.....	103
Çizelge 3.32.	Kuveyt veri seti.....	103
Çizelge 3.33.	Lüksemburg veri seti.....	104
Çizelge 3.34.	Norveç veri seti.....	104
Çizelge 3.35.	Polonya veri seti.....	105

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1.1. MGK basın açıklamalarında yıllara göre diğer ülkelerden bahsedilme sayıları.....	8
Şekil 1.2. MGK basın açıklamalarında yıllara göre diğer ülkelerle iş birliği hususunda yakınlaşma ve uzaklaşmaktan bahsedilme sayıları.....	9
Şekil 1.3. MGK basın açıklamalarında yıllara göre ABD'den bahsedilme sayıları.....	10
Şekil 1.4. MGK basın açıklamalarında yıllara göre Afganistan'dan bahsedilme sayıları.....	11
Şekil 1.5. MGK basın açıklamalarında yıllara göre Almanya'dan bahsedilme sayıları.....	12
Şekil 1.6. MGK basın açıklamalarında yıllara göre Azerbaycan'dan bahsedilme sayıları.....	13
Şekil 1.7. MGK basın açıklamalarında yıllara göre Birleşik Krallık'tan bahsedilme sayıları.....	13
Şekil 1.8. MGK basın açıklamalarında yıllara göre Ermenistan'dan bahsedilme sayıları.....	14
Şekil 1.9. MGK basın açıklamalarında yıllara göre Filistin'den bahsedilme sayıları.....	15
Şekil 1.10. MGK basın açıklamalarında yıllara göre Fransa'dan bahsedilme sayıları.....	15
Şekil 1.11. MGK basın açıklamalarında yıllara göre GKRY'den bahsedilme sayıları.....	16
Şekil 1.12. MGK basın açıklamalarında yıllara göre Irak'tan bahsedilme sayıları.....	17
Şekil 1.13. MGK basın açıklamalarında yıllara göre İran'dan bahsedilme sayıları.....	18
Şekil 1.14. MGK basın açıklamalarında yıllara göre İsrail'den bahsedilme sayıları.....	19
Şekil 1.15. MGK basın açıklamalarında yıllara göre KKTC'den bahsedilme sayıları.....	20
Şekil 1.16. MGK basın açıklamalarında yıllara göre Libya'dan bahsedilme sayıları.....	20

Şekil 1.17.	MGK basın açıklamalarında yıllara göre Lübnan'dan bahsedilme sayıları.....	21
Şekil 1.18.	MGK basın açıklamalarında yıllara göre Mısır'dan bahsedilme sayıları.....	21
Şekil 1.19.	MGK basın açıklamalarında yıllara göre Rusya'dan bahsedilme sayıları.....	22
Şekil 1.20.	MGK basın açıklamalarında yıllara göre Somali'den bahsedilme sayıları.....	23
Şekil 1.21.	MGK basın açıklamalarında yıllara göre Suriye'den bahsedilme sayıları.....	24
Şekil 1.22.	MGK basın açıklamalarında yıllara göre Yemen'den bahsedilme sayıları.....	24
Şekil 1.23.	MGK basın açıklamalarında yıllara göre Yunanistan'dan bahsedilme sayıları.....	25
Şekil 2.1.	Türkiye ile ABD arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021).....	30
Şekil 2.2.	Türkiye ile Afganistan arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021).....	31
Şekil 2.3.	Türkiye ile Almanya arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021).....	31
Şekil 2.4.	Türkiye ile Azerbaycan arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021).....	32
Şekil 2.5.	Türkiye ile Birleşik Krallık arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021).....	33
Şekil 2.6.	Türkiye ile Fransa arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021).....	35
Şekil 2.7.	Türkiye ile Irak arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021).....	35
Şekil 2.8.	Türkiye ile İran arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021).....	34
Şekil 2.9.	Türkiye ile İsrail arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021).....	34
Şekil 2.10.	Türkiye ile İsveç arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021).....	35

Şekil 2.11.	Türkiye ile Kırgızistan arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021).....	35
Şekil 2.12.	Türkiye ile Libya arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021).....	36
Şekil 2.13.	Türkiye ile Lübnan arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021).....	36
Şekil 2.14.	Türkiye ile Mısır arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021)	37
Şekil 2.15.	Türkiye ile Pakistan arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021)	37
Şekil 2.16.	Türkiye ile Rusya arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021)	38
Şekil 2.17.	Türkiye ile Suriye arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021)	39
Şekil 2.18.	Türkiye ile Ukrayna arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021)	39
Şekil 2.19.	Türkiye ile Yemen arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021)	40
Şekil 2.20.	Türkiye ile Yunanistan arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021)	40
Şekil 3.1.	Türkiye'nin ABD'ye ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2000-2006)	46
Şekil 3.2.	Türkiye'nin ABD'ye ithalatı ile sentetik ülkelerin ithalatı karşılaştırması (2000-2006)	47
Şekil 3.3.	Türkiye'nin Afganistan'a ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2000-2012)	48
Şekil 3.4.	Türkiye'nin Azerbaycan'a ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2000-2012)	49
Şekil 3.5.	Türkiye'nin Azerbaycan'dan ithalatı ile sentetik ülkelerin ithalatı karşılaştırması (2000-2012)	50
Şekil 3.6.	Türkiye'nin Birleşik Krallık'a ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2000-2006)	51
Şekil 3.7.	Türkiye'nin Birleşik Krallık'tan ithalatı ile sentetik ülkelerin ithalatı karşılaştırması (2000-2006)	51

Şekil 3.8.	Türkiye'nin İran'a ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2000-2009)	52
Şekil 3.9.	Türkiye'nin İran'dan ithalatı ile sentetik ülkelerin ithalatı karşılaştırması (2000-2009)	53
Şekil 3.10.	Türkiye'nin İsrail'e ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2000-2011)	54
Şekil 3.11.	Türkiye'nin İsrail'den ithalatı ile sentetik ülkelerin ithalatı karşılaştırması (2000-2011)	54
Şekil 3.12.	Türkiye'nin İsveç'e ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2011-2019)	55
Şekil 3.13.	Türkiye'nin İsveç'ten ithalatı ile sentetik ülkelerin ithalatı karşılaştırması (2011-2019)	55
Şekil 3.14.	Türkiye'nin Kırgızistan'a ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2000-2017)	56
Şekil 3.15.	Türkiye'nin Libya'ya ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2007-2015)	57
Şekil 3.16.	Türkiye'nin Lübnan'a ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2004-2008)	58
Şekil 3.17.	Türkiye'nin Lübnan'a ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2008-2014)	59
Şekil 3.18.	Türkiye'nin Pakistan'a ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2000-2013)	60
Şekil 3.19.	Türkiye'nin Rusya'ya ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2000-2011)	61
Şekil 3.20.	Türkiye'nin Rusya'dan ithalatı ile sentetik ülkelerin ithalatı karşılaştırması (2000-2011)	61
Şekil 3.21.	Türkiye'nin Suriye'ye ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2008-2016)	62
Şekil 3.22.	Türkiye'nin Ukrayna'ya ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2011-2018)	63
Şekil 3.23.	Türkiye'nin Ukrayna'dan ithalatı ile sentetik ülkelerin ithalatı karşılaştırması (2011-2018)	64
Şekil 3.24.	Türkiye'nin Yemen'e ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2006-2016)	65

Şekil 3.25.	Türkiye'nin Yunanistan'a ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2000-2007)	66
Şekil 3.26.	Türkiye'nin Yunanistan'dan ithalatı ile sentetik ülkelerin ithalatı karşılaştırması (2000-2007)	66
Şekil 3.27.	Türkiye'nin Yunanistan'a ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2013-2020)	67
Şekil 3.28.	Türkiye'nin Yunanistan'dan ithalatı ile sentetik ülkelerin ithalatı karşılaştırması (2013-2020)	67

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış simgeler ve kısaltmalar açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklama
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BM	Birleşmiş Milletler
GKRY	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GSMH	Gayrisafî Millî Hasıla
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
MASK	Millî Askeri Stratejik Konsept
MGK	Millî Güvenlik Kurulu
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
PYD	Demokratik Birlik Partisi
SKM	Sentetik Kontrol Metodu
TDK	Türk Dil Kurumu
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
YPG	Halkları Koruma Birlikleri

GİRİŞ

Güvenlik kelimesi sözlükte şu şekilde ifade edilmektedir: “güvenlik”: toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet (TDK, 2021). Benzer şekilde Arnold Wolfers’a (1952) göre de güvenlik, objektif anlamda sahip olunan değerlere yönelik bir tehdidin olmaması, sübjektif anlamda ise bu değerlere yönelik bir saldırı olacağına dair korku taşınmamasıdır. “Güvenlik” kavramı, her dilde olan ve tüm toplumların kullandığı bir kavram olmakla birlikte, evrensel ve genel geçer bir tanımını yapmak oldukça güçtür. Zira bu kavram bireylerin ve toplumların değişen yapıdaki dünya görüşleriyle uyumlu bir biçimde türetilmiş ve bunun doğal sonucu olarak güvenlik için tüm zamanlar ve mekânlarda geçerli olabilecek tanım bulunamamıştır.

Türkçede güvenlik kelimesinin, “itimat” ya da “inanmak” anlamına gelen “güven” kökünden türediği görülmektedir. Böbürlenmek, mağrur olmak anlamına da gelen “güven” kökünden dolayı kelime 19’ncü yüzyıla dek ağırlıklı olarak olumsuz anlamda kullanılmıştır. “Güvenlik” kelimesi ise sıfatlardan, soyut ad ya da adlarda işlev belirten ad türeten “lık” ekinin eklenmesiyle elde edilmiştir. Her dilde bu anlamı içeren bir kavram bulunduğu gibi “güvenlik” kelimesinin uluslararası alanda kullanılan İngilizce karşılığı “security” kelimesidir. Güvenlikle ilgili uluslararası alanda yapılan çalışmalarda temel yaklaşımlar da “security” kelimesinin etimolojik kökeni ile uyum halinde olduğunu göstermektedir. Kavramın Latince “se” (olmaksızın) ve “cura” (endişe) kelimelerinin birleşmesinden oluşan “securitas” kelimesinden türetilmiş olduğu ve tercüme edildiğinde “securitas” kelimesinin endişeden uzak olma sükûnet anlamına geldiği görülmektedir. Antik Yunan’a kadar dayandığı düşünülen securitas kavramının ilk kez Çiçero (milattan önce 143-106) tarafından kullanıldığı ileri sürülmektedir. Güvenlik algı ve gereksiniminin günümüz toplumlarında da en önemli unsur olarak önceliğini koruduğu rahatlıkla söylenebilir. Devletlerin kendi bütçelerinin çok önemli bir kısmını savunmaya, polis ve ordu yapılanmalarına, kısacası güvenliğe harcamaları bu durumun ne kadar ehemmiyetle ele alındığını açıkça göstermektedir (Güvenlik Terimleri Sözlüğü, 2017).

Ulusal güvenlik; ulus devletin ülke topraklarının ulusal kurumların, değerler ve çıkarların tüm askerî, siyasi, diplomatik ve ekonomik imkânlarını kullanarak iç ve dış tehditlerden korunmasını ifade etmektedir. Bu kavramın sistematik gelişimi sonucunda günümüzde ülkeler ulusal güvenliklerini, ulusal güvenlik sistemleri ve iş birlikleri kurmak

suretiyle sağlamaya çalışmaktadırlar. Bu sistemin temel amacı, mevcut güvenlik aktörlerinin ortak gayretleriyle ve mevcut kaynakların en uygun kullanımı yoluyla ulusal güvenliğin sağlanması ve muhafazasıdır (Ocak, 2016).

Bununla birlikte, Lippmann'ın (1943) sözleriyle, bir ulus temel değerlerden fedakârlık etme tehlikesiyle karşı karşıya olmadığı ve değerlerine meydan okunduğu takdirde, böyle bir savaştan zaferle çıkabildiği ölçüde güvendedir. Bir diğer deyişle, bir ulusun bir saldırıyı caydırma veya onu bertaraf etme yeteneği o ulusun güvende olup olmadığını belirlemektedir (Wolfers, 1952). Bir ulusun güvenliğini sağlayabilmesi hususunda savunma ve saldırı yeteneğinin ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü alanyazında güvenlik, saldırıya karşı caydırma veya saldırıyı bertaraf edebilme yetkinliği ile saldırıya karşı caydırma veya saldırıyı bertaraf edebilme yetkinliği ise savunma sanayii teknolojileri özdeşleştirilmiştir. Devletler ulusal güvenliklerini sağlayabilmek için savunma sanayii teknolojilerini kullanmaktadır.

Devletler güvenliklerini sağlamak için savunma sanayii teknolojilerine yatırım yapmakta ve bunun için de gayrisafi milli hasıllarının (GSMH) belli bir bölümünü savunma sanayii harcamaları için ayırmaktadır. Devletlerin savunma sanayii harcamalarını araştırma-geliştirme, tedarik, yapısal ve performans yönleriyle inceleyen çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin The Economics of the Global Defence Industry kitabında ülkelerin Soğuk Savaş döneminden günümüze savunma sanayii sektöründeki değişimler analiz edilmektedir. Kitabın amacı ülkelerin savunma sanayileri için gelecekteki beklentilerini araştırmaktır (Hartley ve Belin, 2020).

Savunma sanayiinden bahsedildiğinde ilk başta akla gelen ürünlerden biri de silahlardır. Savunma sanayii alanındaki başka bir çalışmada ise stratejik, politik ve ekonomik güdüler ve bir ülkenin sosyo-ekonomik geçmişinin silah tedarikinde yerli üretimi veya ithal etmeyi tercih etmesinde etkisi olup olmadığı araştırılmıştır (Coker, 1997).

Ulusal güvenliğin sağlanması hususunda savunma veya saldırı yeteneğinin yanı sıra ikili ilişkiler de önem arz etmektedir. Bununla birlikte, bir devletin diğer devletlerle olan ilişkisi o devletin ulusal güvenliği üzerinde bir etkisi bulunmaktadır. Çaycı (2016), Türkiye'nin ulusal güvenliğinin sağlanmasındaki başarısının bağlı olduğu değişkenlerden birini de iletişim, diplomasi ve diğer devletlerle iş birliği olarak tanımlamıştır.

Her devlet kendi varlığına yönelik, devamlılığını ve bütünlüğünü hedef alan iç ve dış tehditlere karşı; varoluşundan itibaren bir millî güvenlik politikası tespit etmek ve bunu uygulamak durumundadır (İba, 1999). Türkiye’de de 1949 yılında ulusal güvenlik konularında yürütme organına yardımcı olması amacıyla Millî Savunma Yüksek Kurulu kurulmuş ve 1961 Anayasası’nın yürürlüğe girmesi ile bu Kurul Millî Güvenlik Kurulu’na (MGK) dönüşmüştür.

Türkiye’nin millî güvenlik anlayışının, millî güvenlik siyasetinin tayini ve tespiti ile ilgili tavsiye kararlarının alındığı MGK toplantıları sonrasında yayımlanan basın bildirileri yoluyla anlamlandırılabilirliğini ileri süren çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin Gürpınar (2013) MGK basın bildirileri üzerinden MGK’nın dış politika algısını ortaya koymaya çalışmıştır.

Küçükuysal (2010) tarafından yapılan çalışmada ise MGK ile MGK’nın Amerika Birleşik Devletleri’ndeki (ABD) muadili sayılabilecek Ulusal Güvenlik Konseyi’nin yetki ve işlevleri karşılaştırılmış, etkin ve etkili güvenlik politikası üretmek için yürütme makamının uzman, rasyonel ve etkin bir MGK’ya ihtiyaç duyduğu değerlendirilmiştir.

Her devlet, diğer devletlerle olan ilişkisine göre savunma sanayii dış ticaretini şekillendirmektedir. Uluslararası konjonktür bağlamında devletler arası iş birliği ilişkilerinin savunma sanayii ürünleri bazındaki ticari ilişkilerine bir etkisinin olup olmadığı yönünde ise yeterli çalışmaya rastlanamamıştır.

MGK basın bildirilerinde Türkiye’nin diğer ülkeler ile iş birliği kurma anlamında bir yaklaşmadan veya uzaklaşmadan bahsetmekte midir? Eğer bahsediyorsa diğer ülkeler ile iş birliği kurma niyetinin bu ülkeler ile arasındaki savunma sanayii ticaretine bir yansıması var mıdır? Bu çalışmada, ulusal güvenliğin sağlanması hususunda değişkenlerden biri olan iletişim ve diplomasi yeteneğinin dış politika bağlamında ikili ilişkilere yansıması ele alınacaktır. Bu bağlamda, ulusal güvenliğin sağlanması hususunda Türkiye’nin diğer devletlerden MGK toplantılarında nasıl bahsettiği incelenecek ve Türkiye’nin diğer ülkeler ile iş birliğine yanaşma veya uzaklaşma niyetinin o ülkeler ile savunma sanayii alanındaki ticari ilişkilerini etkileyip etkilemediği hususu açıklığa kavuşturulmaya çalışılacaktır.

Bu çalışmanın amacı, MGK basın açıklamalarında yıllara göre Türkiye’nin hangi devletler ile iş birliği yapmak istediği veya hangi devletler ile iş birliğinden kaçındığı ve bu

doğrultuda, iş birliği kurma niyetinin ülkeler ile arasındaki ticaret hacmine bir etkisi olup olmadığını incelemektir.

Devletler güvenliklerini sağlamak için başka ülkeler ile iş birliğine gidebilir veya iş birliğinden kaçınabilirler. Yapısal realizm yaklaşımına göre savaş-barış ilişkilerinde temel belirleyici devletlerin menfaatleridir (Mearshimer, 2013). Bu doğrultuda, devletler menfaatlerine göre karşılıklı olarak iş birliğine gidebilir veya iş birliğinden kaçınabilirler.

Bu kapsamda, MGK toplantılarına ilişkin basın açıklamalarında hangi devletler ile iş birliğinden kaçınılırken hangi devletler ile iş birliği yapılmasından bahsedildiği ortaya konmaya çalışılacak ve iş birliği yapılma niyeti beyan edilen veya iş birliğinden kaçınılması düşünülen devletler ile Türkiye arasındaki savunma sanayi ticari ilişkilerinin bundan etkilenip etkilenmediği, etkilendiyse nasıl etkilendiği ortaya konulmaya çalışılacaktır.

MGK Genel Sekreterliği MGK toplantıları sonrasında basın bildirileri ile kamuoyuna ulaşarak, toplantının içeriği hakkında açıklamalarda bulunmaktadır. Toplantı hakkında bilgi veren bu metinler, MGK'nın millî güvenliğin sınırlarını nasıl çizdiğini, hangi sorunu öncelikli gördüğünü kamuoyuna duyurmaktadır (Gürpınar, 2013). Bununla beraber basın bildirilerinde, Türkiye'nin ikili ilişkilerde iş birliği kurulan, kurulması planlanan veya kurulmasından kaçınılan ülkeler hakkında açıklamalara da yer verilmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) meta verilerinde ise yıllık olarak ürün bazında Türkiye'nin diğer ülkelere yaptığı ithalat ve ihracat miktarları bulunmaktadır. Bu veriler içerisinden, Türkiye'nin yalnızca savunma sanayii ürünlerine yönelik ihracat ve ithalat verileri düzenlenecektir.

Elde edilecek verilerden yola çıkarak Türkiye'nin diğer ülkeler hakkındaki iş birliği algısı ile ticari ilişkileri arasında bir bağlantı olup olmadığı var ise, nasıl bir bağlantı olduğu incelenecektir.

MGK toplantılarına ilişkin basın açıklamaları üzerinden söylem analizi yöntemi ile Türkiye'nin ulusal güvenliğini sağlayabilmesi için iş birliği kurduğu veya kurmak istediği ülkeler ile iş birliği kurmaktan kaçındığı ülkeler nitel analiz yöntemi ile belirlenmiştir.

Türkiye ile belirlenen ülkelerin arasındaki savunma sanayiine yönelik ürünlerin (Ürün kodları ve isimleri Ek-1'de yer almaktadır.) ithalat ve ihracat bilgileri TÜİK verileri

içerisinden ayıklanmıştır (TÜİK, 2021). Daha sonra TÜİK'ten elde edilen veriler ile STATA¹ programında analiz edilerek iş birliği ile ithalat ve ihracat arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı ortaya konmaya çalışılmıştır.

Ayrıca, MGK basın açıklamalarında anılan ülkelerin isimleri Türkiye'nin o ülkeye karşı olan iş birliği algısını yansıttığı varsayımında bulunulmuştur. Ayrıca, TÜİK'ten alınan ithalat ve ihracat bilgilerinin o yıllara ilişkin savunma sanayii ticaretini tümüyle yansıttığı varsayılmıştır.

Bununla birlikte, Türkiye'nin diğer ülkelere yönelik iş birliği hususunda yaklaşımın yaklaşmayacağına ilişkin algısının tespit edilmesi için yalnızca MGK basın açıklamaları kullanılmıştır. MGK basın açıklamaları 2003 itibari ile yayımlandığı için 2003-2021 yılları arası ile çalışma sınırlandırılmıştır. Buna uyumlu olarak da TÜİK'ten yalnızca 2000-2021 yılları arasındaki ithalat ve ihracat bilgileri alınmıştır.

Bu çalışmada, elde edilen bilgilerle üç hipotez sınanacaktır. Sınanacak hipotezler şunlardır;

Hipotez 1- İş birliği kurulması hususundaki yaklaşımından bahsedilen bir devlet ile Türkiye'nin savunma sanayii ürünlerine yönelik ithalat ve/veya ihracat miktarı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır.

Hipotez 2- İş birliği kurulması hususunda yaklaşmaktan bahsedilen bir devlet ile Türkiye'nin savunma sanayii ürünlerine yönelik ithalat ve/veya ihracat miktarı bahsedilme sonrasında artmaktadır.

Hipotez 3- İş birliğinden uzaklaşmaktan bahsedilen bir devlet ile Türkiye arasındaki savunma sanayii ürünlerine yönelik ithalat ve/veya ihracat miktarları bahsedilme sonrasında azalmaktadır.

Bu kapsamda, tez üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; MGK hakkında bilgi verilip MGK'nın resmî internet sitesinde yayımlanan basın bildirileri incelenerek bu bildirilerde diğer devletlerden nasıl bahsedildiği ele alınacaktır. İkinci bölümde, Türkiye'deki savunma sanayii hakkında bilgi verilecek ve Türkiye ile MGK'da bahsedilen

1 Abadie, Diamond ve Hainmueller (2011) tarafından STATA programı için "synth" paketi geliştirilmiş ve bu çalışmada da bu programdan faydalanılmıştır.

lkeler arasındaki savunma sanayii ticareti tetkik edilecektir. nc bölümde ise Sentetik Kontrol Metodu (SKM) ile bir devletten MGK bildirilerinde bahsedilmesinin Türkiye ile o devlet arasındaki savunma sanayii ticaretine bir etkisi olup olmadığı incelenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

MİLLÎ GÜVENLİK KURULU

1.1. Millî Güvenlik Kurulu Hakkında

Her devlet kendi varlığına yönelik, devamlılığını ve bütünlüğünü hedef alan iç ve dış tehditlere karşı; varoluşundan itibaren bir millî güvenlik politikası tespit etmek ve bunu uygulamak durumundadır. Her ülkenin kendi çıkarlarına göre tespit ettiği bu politikanın; uygulanmasını biçimleyen usul ve metotlarını ortaya koyan, millî güvenlik hedeflerinin gerçekleşmesini sağlayacak olan bir strateji belirlemesi gerekmektedir (İba, 1999).

Türkiye’de kurumsal millî güvenlik yapılanmasının ilk adımı, 1933 yılında bir kararname ile kurulan ve temel görevi millî seferberlik olarak belirlenen Yüksek Müdafaa Meclisi ile atılmıştır. Bahse konu yapılanma, güvenlik anlayışının gelişimi doğrultusunda değişimden geçmiş ve son olarak ülkemizin Avrupa Birliği (AB) üyelik süreci çerçevesinde 2003 yılında gerçekleştirilen anayasal ve yasal değişikliklerle bugünkü görev ve yetkilerine sahip olmuştur (MGK, 2021).

AB üyelik süreci çerçevesinde yapılan yasal düzenlemeler ile MGK tarafından alınan kararlar Bakanlar Kurulu tarafından değerlendirilerek uygun bulunması halinde kabul edilecek tavsiye kararları haline dönüşmüştür. 2003 yılı itibarıyla MGK’nın görevi, yurdun askeri ve sivil topyekûn güvenliğini sağlamak ve bu alanda alınması gereken tedbirleri tespit ederek Bakanlar Kuruluna tavsiyelerde bulunmaktır (MGK, 2021).

Hâlihazırda iki ayda bir toplanan MGK 2018 yılında yapılan değişiklik ile Cumhurbaşkanı’nın çağrısı ile de toplanabilmektedir. MGK, Türkiye’nin en üst koordinasyon kurulu olup, Cumhurbaşkanı’nın başkanlığında ilgili Bakanlar ile Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanlarının anayasal bir platformda bir araya gelmelerini sağlamaktadır. Kurul toplantıları vasıtasıyla, karşılıklı fikir alışverişi ile millî güvenliğe ilişkin sorunların en üst seviyede görüldüğü ve tartışıldığı bir ortam sağlanmaktadır (MGK, 2021). MGK, güvenlik politikaları hususunda yardımda bulunmayı amaç edinmektedir. İlk bakışta MGK tarafından alınan tavsiye kararlarının hukuki bir sonuç doğurmayacağı düşünülebilir. Ancak, alınan kararlar Bakanlar Kurulu’na iletilmekte ve MGK’da yer alan üyelerin bir kısmını da Bakanlar oluşturduğu için MGK’da alınan tavsiye kararı Bakanlar Kurulu’nun gündemine geldiğinde MGK’da yer alan Bakanlar tarafından

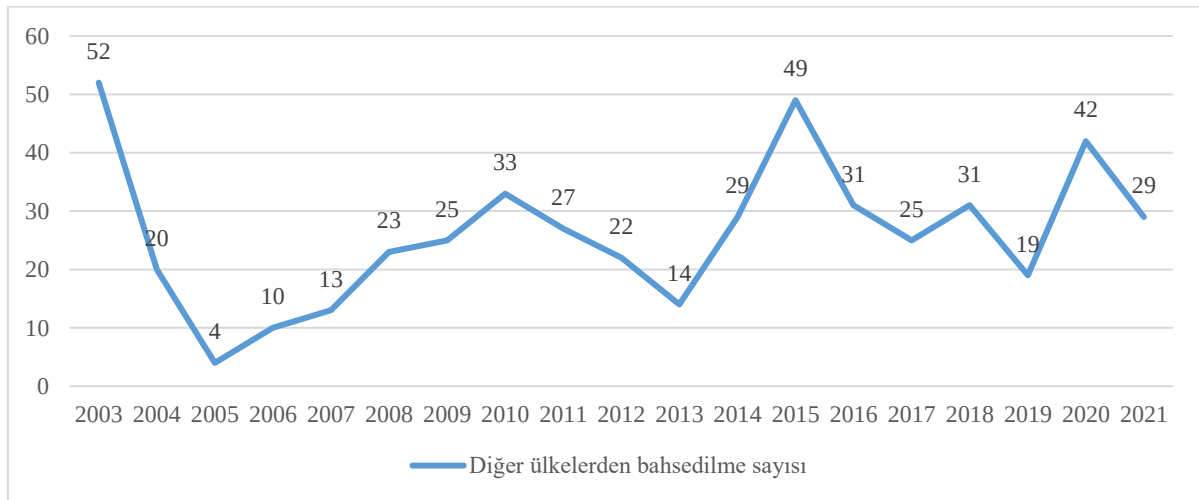
desteklenmektedir. Ancak alınan tavsiye kararların ne kadarının Bakanlar Kurulu tarafından somut bir uygulamaya dönüştüğünü belirlemek pek mümkün değildir, çünkü yayımlanan basın bildirileri yüzeysel olup, MGK’da alınan tüm kararlara basın bildirilerinde yer verilmemektedir (Küçükuysal, 2010).

MGK toplantıları sonunda oy çokluğu ile karar alınmakta olup, oyların eşit olması halinde ise Cumhurbaşkanı’nın verdiği oy yönünde karar alınmaktadır (MGK, 2021).

1.2. Millî Güvenlik Kurulu Basın Açıklamaları

MGK’nın resmî internet sitesinde MGK toplantılarına ilişkin bugüne (31/01/2003-25/11/2021) kadar 123 basın açıklaması yayımlanmıştır (Basın açıklamalarına ilişkin liste Ek-2’de yer almaktadır. MGK’da diğer ülkeler ile iş birliği yapılıp yapılmayacağı hususuna en çok 2003 yılında, en az ise 2005 yılında değinilmiştir. Şekil 1.1.’de MGK basın açıklamalarında yıllara göre diğer ülkelerden kaç kez bahsedildiği gösterilmektedir. Grafik oluştururken bahsedilen ülke ile iş birliği kurma hususundaki olumlu ve olumsuz her iki yaklaşım birlikte değerlendirilmiştir.

Şekil 1.1.’e göre, MGK gündeminde yıllık bazda bahsedilen ülke sayısında doğrusal bir değişim bulunmamaktadır. Her yıl gerçekleşen olaylar karşısında şekillenen uluslararası siyasete göre değişiklik göstermektedir.

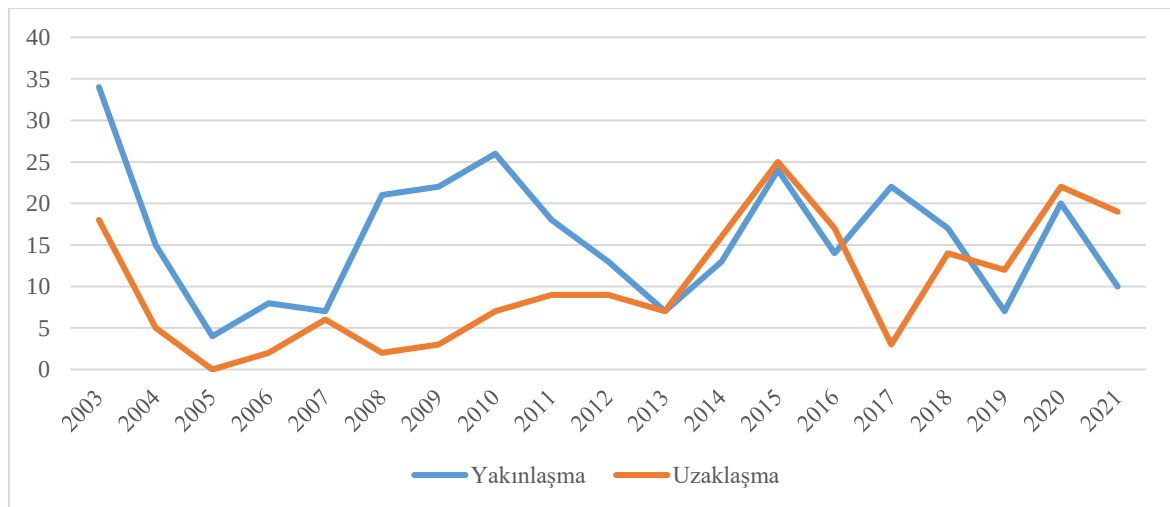
Şekil 1.1. MGK basın açıklamalarında yıllara göre diğer ülkelerden bahsedilme sayıları

Söylem analizi yöntemi kullanılırken “iş birliği”, “yakın diyalog”, “duyarlılıkları göz önünde bulundurmak”, “temasların sürdürülmesi”, “her alanda desteklemek”, “hedeflerin desteklenmesi”, “dost ve kardeş ülke”, “sorunların aşılmasındaki gösterilen dayanışma”,

“toprak bütünlüğünün korunmasındaki hassasiyetimiz”, “ortaklaşa güvenlik artırıcı tedbirlerin alınması” ve “haklı davasında yanında olmak” ifadeleri ile bahsedilen ülkeler için iş birliği hususunda yaklaşıldığı kanaati getirilmiştir.

İş birliğinden uzaklaşılması anlamına gelen ifadeler ise “ülkenin hareketlerinden kaygılanmak”, “teröristlere imkân ve cesaret verilmesi”, “komşuluğa aykırı tutum ve davranışlar”, “menfaatlerimize aykırı davranışlar”, “kınamak”, “ülkenin sorumsuz davranışlardan kaçınması gerektiği”, “diplomasi ve diyalogdan kaçınan ülke ile uzlaşamaması” ve “gerekli önemler alınmadığı sürece iş birliği kurulamaması” olarak belirlenmiştir.

Şekil 1.2.’de ise MGK basın açıklamalarında yıllara göre diğer ülkelerle iş birliği hususunda yaklaşma ve uzaklaşmaktan bahsedilme sayısı gösterilmektedir. Şekil 1.2.’de hangi ülke olduğuna bakılmaksızın genel olarak iş birliği için yaklaşma ve iş birliği kurma fikrinden uzaklaşılması durumu göz önünde bulundurulmuştur. Buna göre, çoğunlukla iş birliği için yaklaşılmaktan bahsedilme sayısı iş birliğinden uzaklaşmaktan bahsedilme sayısından fazladır. Yalnızca, 2014, 2016, 2019, 2020 ve 2021 yıllarında iş birliğinden uzaklaşma ifadelerinin sayısı iş birliği hususunda yaklaşılmaya ifadeleri sayısından daha fazladır. 2013 ve 2015 yılında ise bu sayılar eşittir. Şekil 1.2. incelendiğinde, diğer ülkelerle iş birliği hususunda yaklaşma ve uzaklaşmaktan bahsedilme sayılarındaki eğilim genel olarak benzerlik göstermekte yalnızca 2007-2008 ve 2016-2018 yılları arasında biri artarken diğeri azalmıştır. 2005 yılında ise hiç iş birliğinde uzaklaşılması yönünde bir ifade kullanılmamıştır.

Şekil 1.2. MGK basın açıklamalarında yıllara göre diğer ülkelerle iş birliği hususunda yaklaşma ve uzaklaşmaktan bahsedilme sayıları

1.3. MGK Basın Açıklamalarında Bahsedilen Ülkeler

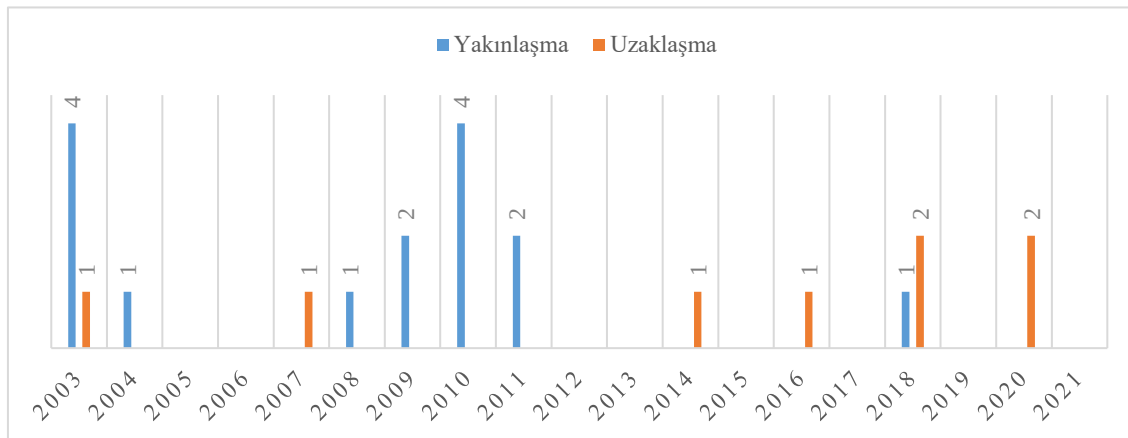
2003-2021 yılları arasında yayımlanan MGK bildirilerinde toplamda 25 ülke ile Türkiye arasındaki ilişkilerde yakınlaşma veya uzaklaşma politikası takip edileceğinden bahsedilmiş olup, bu ülkeler Çizelge 1.1.'de gösterilmiştir. İş birliği açısından yakınlaşma veya uzaklaşma eğilimi belirlenirken yukarıda belirlenen ifadelerden faydalanılmıştır. 123 basın açıklamasında bahsedilen ülkeler alfabetik sıra ile ele alınacaktır.

Çizelge 1.1. MGK basın bildirilerinde değinilen ülkeler

ABD	Afganistan	Almanya	Azerbaycan	Birleşik Krallık
Ermenistan	Filistin	Fransa	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi	Irak
İran	İsrail	İsveç	Kırgızistan	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
Libya	Lübnan	Mısır	Pakistan	Rusya
Somali	Suriye	Ukrayna	Yemen	Yunanistan

1.3.1. ABD

2003-2021 yılları arasında ABD'den MGK basın açıklamalarında 23 kez bahsedilmiş olup, Şekil 1.3.'te gösterilmektedir. Bunlardan 12 basın açıklamasında 15 kez iş birliğinde yakınlaşma ifadesi yer alırken, 6 basın açıklamasında 8 kez iş birliğinden kaçınma ifadesi bulunmaktadır. 2010'lu yılların başında daha çok iş birliği kurma hususunda yakınlaşmaktan bahsedilirken 2014 ve sonrasında çoğunlukla iş birliğinden uzaklaşılacağı hususu yer almıştır.

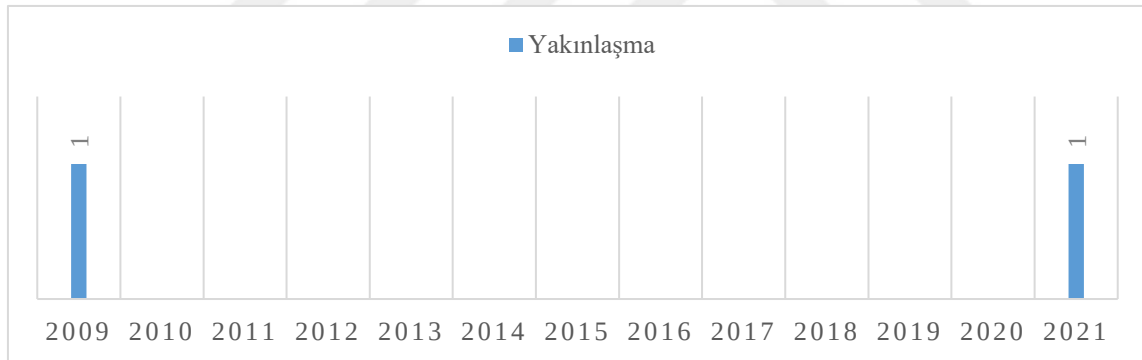
Şekil 1.3. MGK basın açıklamalarında yıllara göre ABD'den bahsedilme sayıları

Örneğin; 28.03.2003 tarihli basın açıklamasında yakınlaşmaktan bahsederken “ABD ile bugüne kadar karşılıklı yarara hizmet eden ikili ve çok taraflı düzeylerdeki iş birliğinin önümüzdeki dönemde de süreceğinden kuşku duyulmaması gerekir.” (MGK, 2003) cümlesi kullanılmıştır. 30.07.2018 tarihli basın açıklamasında ise ABD ile ilgili “ABD tarafından ülkemize karşı kullanılan tehdit dilinin ittifak ilişkilerine saygısızlık olduğu ve asla kabul edilemeyeceği belirtilmiştir.” (MGK, 2018) ifadesi kullanılmıştır.

1.3.2. Afganistan

2003-2021 yılları arasında Afganistan’dan MGK basın açıklamalarında 2 kez bahsedilmiş olup, Şekil 1.4.’te gösterilmektedir. Farklı yıllarda 2 defa Afganistan ile iş birliği kurma hususunda yakınlaşmaktan bahsedilmiştir.

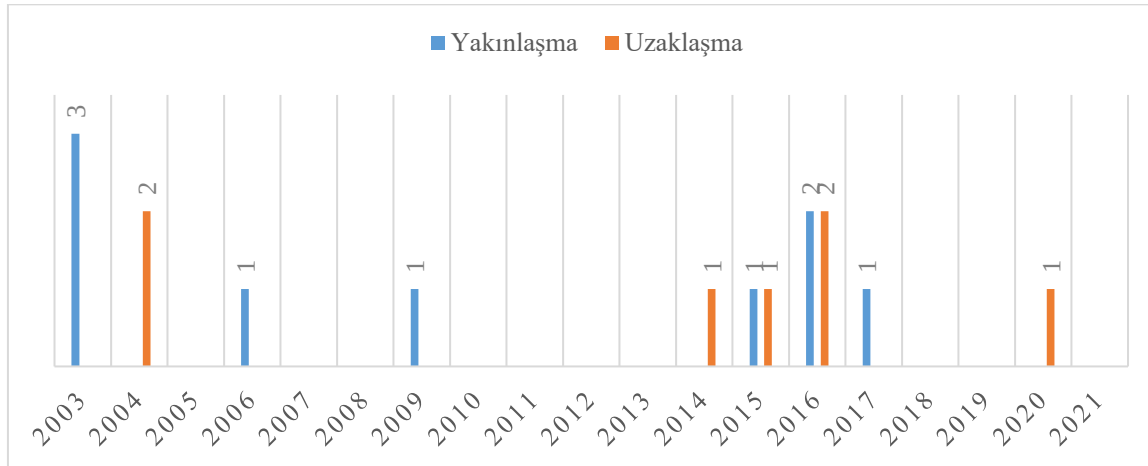
Basın açıklamalarında Afganistan ile ilgili olarak “kardeş ve dost ülke”, “ülkenin istikrarı için katkı ve girişimler sürdürüleceği” ve “iş birliği çağrısında bulunulduğu” söylemleri ile bahsedilmiştir.

Şekil 1.4. MGK basın açıklamalarında yıllara göre Afganistan’dan bahsedilme sayıları

1.3.3. Almanya

2003-2021 yılları arasında Almanya’dan basın açıklamalarında toplamda 17 kez bahsedilmiş olup, Şekil 1.5.’te gösterilmektedir. Bunlardan 9 basın açıklamasında 9 kez iş birliğinde yakınlaşma ifadesi yer alırken, her biri farklı basın açıklamasında olmak üzere 7 kez iş birliğinden kaçınma ifadesi geçmektedir. 2010’lu yıllara kadar daha çok iş birliği kurma hususunda yakınlaşmaktan bahsedilirken, 2014 ve sonrasında iş birliğinden uzaklaşılması ve yakınlaşmasından dengeli bir şekilde bahsedilmiştir.

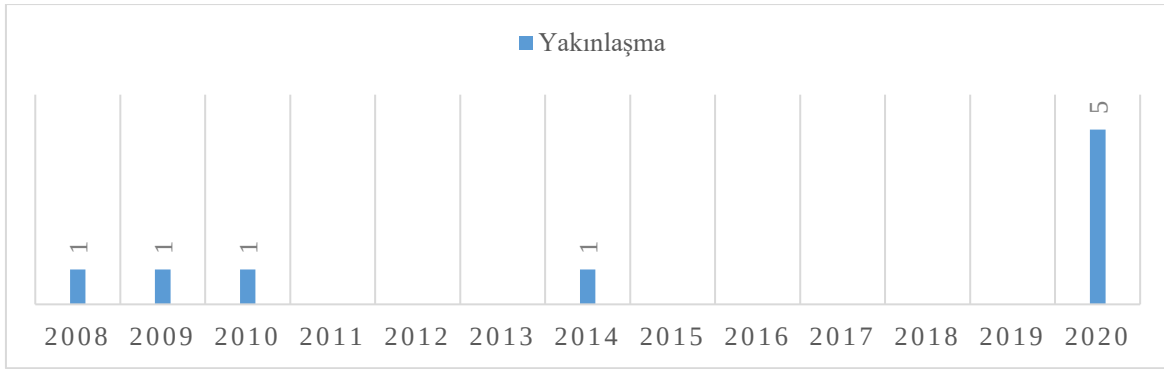
Şekil 1.5. MGK basın açıklamalarında yıllara göre Almanya'dan bahsedilme sayıları

Almanya'ya basın açıklamalarında çoğunlukla Türkiye-Avrupa Birliği (AB) ilişkileri ve Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği kapsamında yer verilmiştir. Örneğin; AB üyelik sürecinin canlanmasından duyulan memnuniyete ve bu süreçte iş birliği yapılan alanların çeşitlenmesine değinilerek iş birliğinde yakınlaşmak vurgulanmıştır. Öte yandan, Türkiye'nin üyelik sürecinde eşit işlem ilkesinin takip edilmemesi ve sürecin sürdürülebilir koşullar içermemesi nedeniyle iş birliğinden uzaklaşılacağı anlaşılmıştır.

İş birliğinden uzaklaşılması tutumunun temelini AB ilişkileri haricinde Türkiye'nin terör örgütü olarak kabul ettiği gruplara verilen destek, Almanya'daki İslamofobik eylemler ile göçmen politikaları oluşturmaktadır. Örneğin; Almanya'nın başkenti Berlin'de Türkiye tarafından terör örgütü kabul edilen Demokratik Birlik Partisi (PYD) ve Halkları Koruma Birlikleri'nin (YPG) temsilcilik açması, cami kundaklama eylemlerinin faillerinin bulunamaması ve mülteci akınına karşı gerekli desteğin verilmemesi Almanya ile iş birliği yapılması hususunu olumsuz etkilemiştir.

1.3.4. Azerbaycan

MGK basın açıklamalarında 2003-2021 yılları arasında Azerbaycan'dan 9 kez bahsedilmiş olup, Şekil 1.6.'da gösterilmektedir. Bölgesel konularla ilgili gelişmeler oldukça basın açıklamalarında da Azerbaycan anılmıştır. Azerbaycan her zaman dost ve kardeş ülke olarak anılmaktadır. Kafkas bölgesinde oluşturulacak iş birliği platformunun hayata geçirilmesi ve Azerbaycan toprakları üzerinde mütecaviz konumunda olan Ermenistan'a karşı Azerbaycan'a verilen destek hususlarında iş birliği dile getirilmiştir.

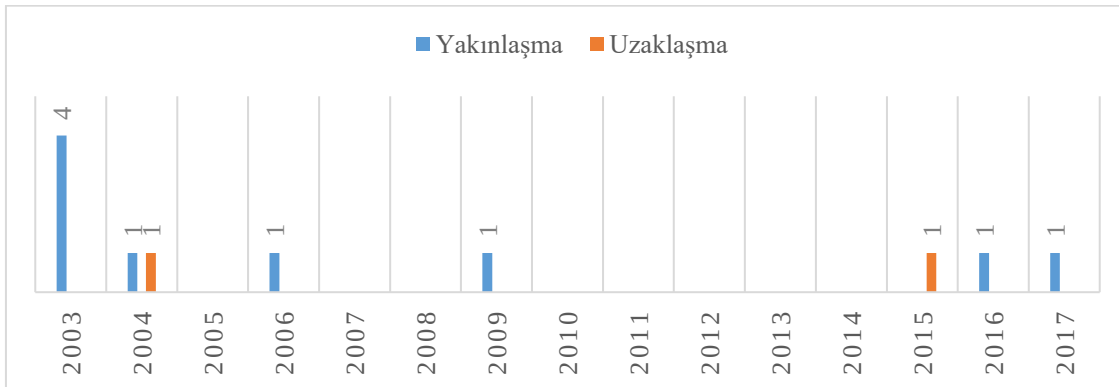
Şekil 1.6. MGK basın açıklamalarında yıllara göre Azerbaycan'dan bahsedilme sayıları

1.3.5. Birleşik Krallık

Birleşik Krallık'tan 2003-2021 yılları arasındaki basın açıklamalarında toplamda 11 kez bahsedilmiş olup, Şekil 1.7.'de gösterilmektedir. Her biri farklı basın açıklamasında olmak üzere bunlardan 9'unda iş birliğinde yakınlaşma ifadesi yer alırken, 2'sinde iş birliğinden kaçınma ifadesi bulunmaktadır. 2010'lu yıllara kadar daha çok iş birliği kurma hususunda yakınlaşmaktan bahsedilmiştir.

Türkiye-Avrupa Birliği (AB) ilişkileri ve Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği kapsamında basın açıklamalarında Birleşik Krallık'a değinilmiştir. Örneğin; AB üyelik sürecindeki olumlu ivmeden duyulan memnuniyete ilişkin olarak iş birliğinde yakınlaşmak vurgulanmıştır. Ayrıca, Birleşik Krallık'ın Irak operasyonunda, Birleşik Krallık müttefik devlet olarak tanımlanmış ve Türkiye'deki üslerin kullanımına izin verilmiştir. Bu da iki ülke arasındaki bir iş birliği örneğidir.

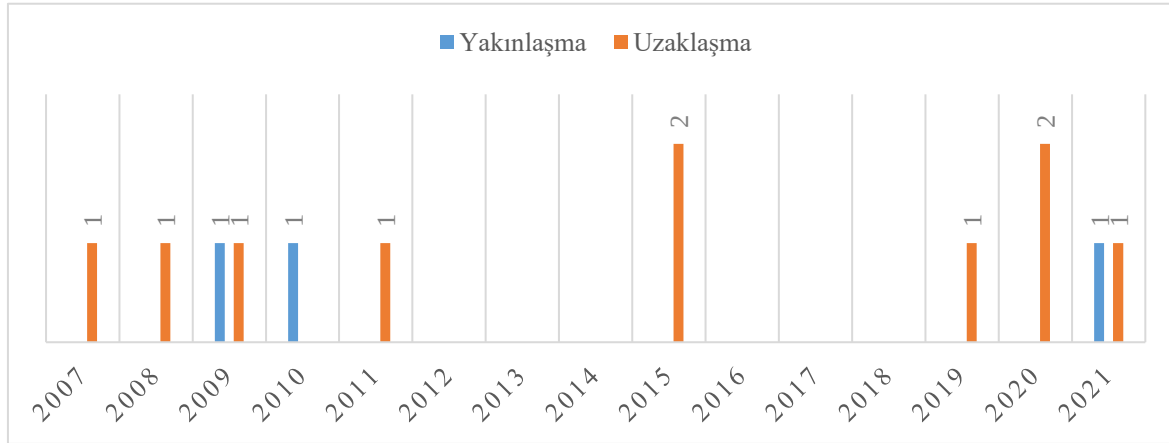
İş birliğinden uzaklaşılması hususu ise mülteci sorunu karşısında Birleşik Krallık'tan beklenen desteğin görülememesi ve Birleşik Krallık yetkililerince beklenen desteğin tam tersi açıklamalarda bulunulması ile ilgilidir.

Şekil 1.7. MGK basın açıklamalarında yıllara göre Birleşik Krallık'tan bahsedilme sayıları

1.3.6. Ermenistan

2003-2021 yılları arasında Ermenistan'dan basın açıklamalarında 13 kez bahsedilmiş olup, Şekil 1.8.'de gösterilmektedir. Bunlardan 3'ünde iş birliğinde yakınlaşma ifadesi yer alırken, 10'unda iş birliğinden kaçınma ifadesi bulunmaktadır.

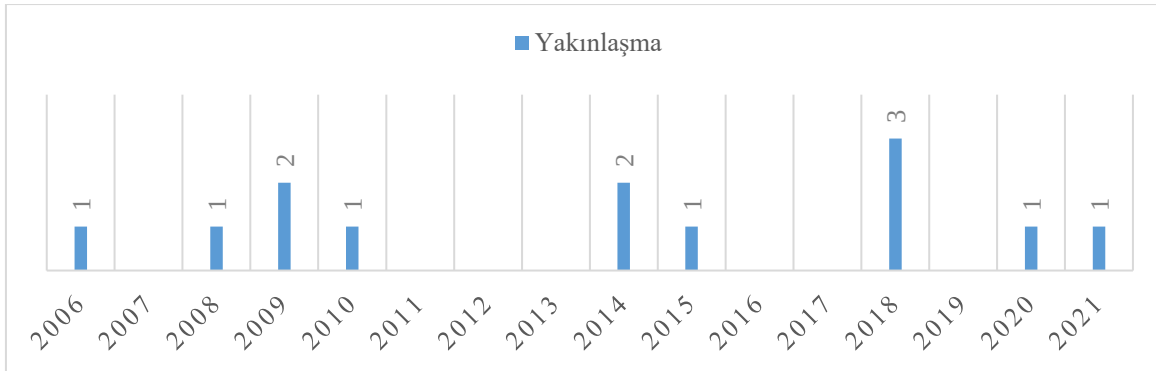

Şekil 1.8. MGK basın açıklamalarında yıllara göre Ermenistan'dan bahsedilme sayıları

Ermenistan ile iş birliği hususunda yakınlaşmaktan Güney Kafkasya'da bölgesel güvenlik ve istikrarın sağlanması kapsamında değinilmiştir. İş birliğinden uzaklaşılmasında ise iki ana konu bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, 1915 olaylarına ilişkin Ermenistan'ın asılsız iddiaları ve iddiaların başka ülkelerce de kabul edilmesine yönelik faaliyetleridir. İkincisi, Ermenistan'ın Azerbaycan topraklarındaki gayri meşru işgalinin bir an evvel sonlandırması yönündeki uyarılara rağmen Ermenistan'ın Azerbaycan topraklarını hala terk etmemesidir.

1.3.7. Filistin

2003-2021 yılları arasında Filistin'den 10 basın açıklamasında 13 kez bahsedilmiş olup, Şekil 1.9.'da gösterilmektedir. Basın açıklamalarında Filistin'e ilişkin ifadeler genellikle İsrail tarafından abluka altına alınmış olması, Filistin halkına karşı düzenlenen gayrihukuki saldırının kınanması, Türkiye olarak insani yardımların devam edeceği ve bu sürecin çözüme kavuşması için istikrarlı bir şekilde Türkiye'nin katkı vermeye devam edeceği ifade edilmiştir.

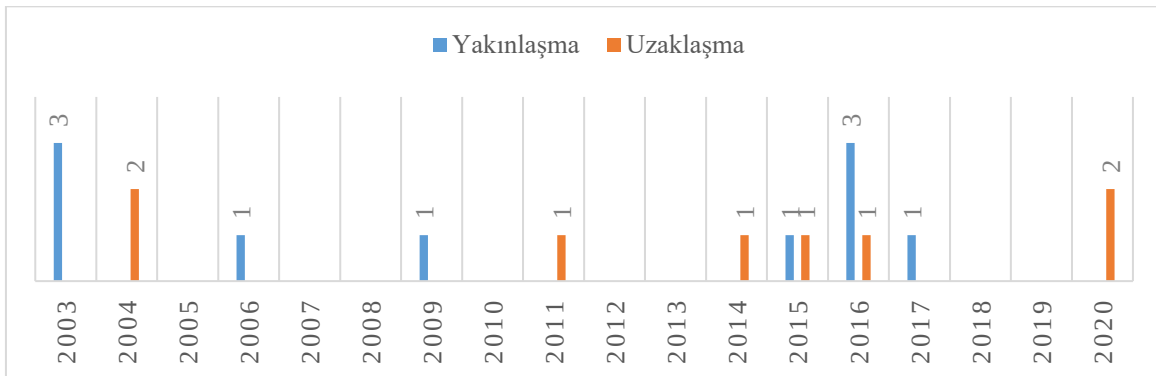
Şekil 1.9. MGK basın açıklamalarında yıllara göre Filistin’den bahsedilme sayıları

1.3.8. Fransa

Fransa’dan 2003-2021 yılları arasında toplamda 18 kez bahsedilmiş olup, Şekil 1.10.’da gösterilmektedir. Her biri farklı basın açıklamasında olmak üzere bunlardan 10’unda iş birliğinde yakınlaşma ifadesi yer alırken, 8’inde iş birliğinden kaçınma ifadesi bulunmaktadır. Fransa’ya ilişkin olarak iş birliği kurma hususunda istikrarlı bir tutum gözlemlenememiştir.

Fransa’ya Türkiye- AB ilişkileri ve Türkiye’nin AB’ye tam üyeliği kapsamında değinilmiştir. Ayrıca, basın açıklamalarında, Avrupa’da yaşanan terör saldırılarının faillerinin bulunması ve olası saldırılar karşısında Fransa ve diğer Avrupa ülkeleri ile iş birliği kurulmasından bahsedilmiştir.

İş birliğinden uzaklaşılması hususu ise Türkiye’nin AB tam üyelik sürecinde Fransa’nın zaman zaman objektif değerlendirme yapamaması, Fransa’nın 1915 olaylarını soykırım olarak kabul edilmesini meclisine taşıması, Fransa’nın başkentinde Türkiye tarafından terör örgütü kabul edilen PYD ve YPG’ye temsilcilik açmasına izin verilmesi ve Fransa’daki ırkçı ve İslamofobik saldırılar karşısında önleyici tutum alınmaması ile ilgilidir.

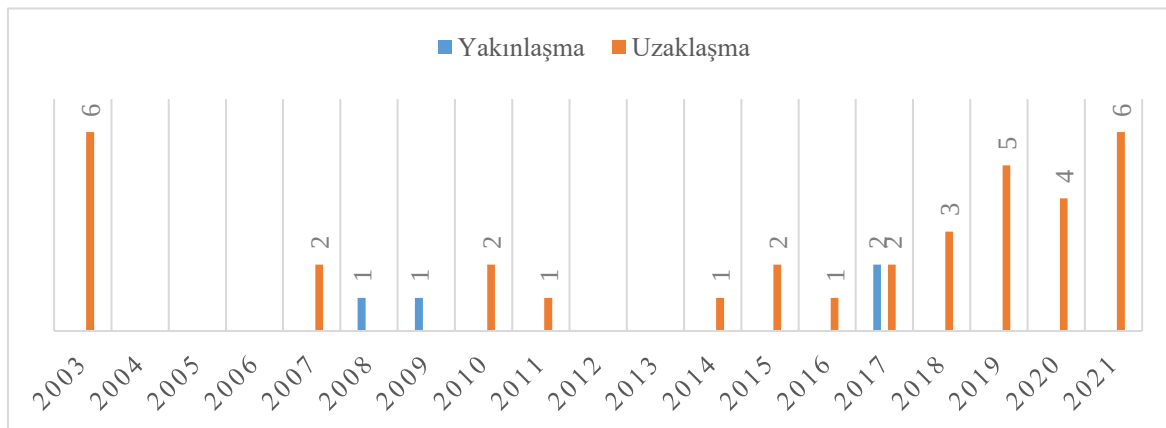

Şekil 1.10. MGK basın açıklamalarında yıllara göre Fransa’dan bahsedilme sayıları

1.3.9. GKRY

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nden (GKRY) 2003-2021 yılları arasındaki basın açıklamalarında 39 kez bahsedilmiş olup, Şekil 1.11.'de gösterilmektedir. Bunlardan 4'ünde iş birliğinde yakınlaşma ifadesi yer alırken, 35'inde iş birliğinden kaçınma ifadesi bulunmaktadır. Hemen hemen her sene GKRY ilişkin iş birliğinden kaçınıldığına yönelik bir açıklama yapılmıştır.

GKRY'yi basın açıklamalarında gündeme getiren çoğunlukla Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ile Birleşmiş Milletler (BM) nezdinde yürütülen müzakere sürecidir. Bu süreçte çözüm önerileri karşısında uzlaşmacı davranmayan GKRY ile iş birliği kurma konusunda çok uzak olunduğu anlaşılmıştır. Örneğin; 19.02.2010 tarihli MGK toplantısına dair basın açıklamasında "Rum Yönetimi'nin, BM'nin adil ve kalıcı bir çözüme ulaşılması çabalarına zarar vermekten başka bir amaca hizmet etmediğinin altı çizilmiştir." (MGK, 2010). GKRY'nin müzakere sürecine yönelik çözümücü bir tutum takınmadığı ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra müzakere süreci henüz tamamlanmadan GKRY'nin adanın tek sahibi gibi davranmasından duyulan rahatsızlıklar da dile getirilmiştir. Ayrıca, AB'nin Kıbrıs'ta henüz çözüme ulaştırılamamış bir mesele olmasına rağmen GKRY'nin üyelik sürecini başlatması ve tamamlanmasının uluslararası hukuka uygun olmadığı beyan edilmiştir. Son olarak, GKRY ile Türkiye arasında yaşanan kıta sahanlığı sorunu GKRY ile iş birliği kurulması hususunda uzaklaşılmasının gerekçeleridir.

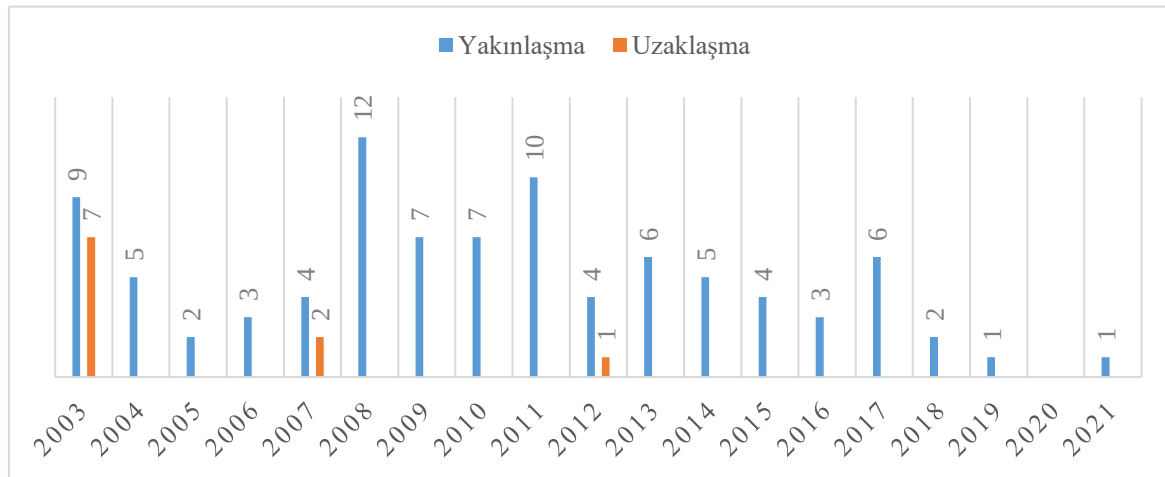
Şekil 1.11. MGK basın açıklamalarında yıllara göre GKRY'den bahsedilme sayıları

Öte yandan, GKRY'nin BM müzakere görüşmelerine katılması ve Doğu Akdeniz'deki doğal kaynaklar üzerinde Türkiye'nin de hakkı olduğunu kabul etmesi, GKRY'nin nadir de olsa uzlaşmacı bir tutum sergileyebildiğini göstermiştir.

1.3.10. Irak

2003-2021 yılları arasındaki MGK basın açıklamalarında en çok bahsedilen ülke olan Irak'tan toplamda 102 kez bahsedilmiş olup, Şekil 1.12.'de gösterilmektedir. 2020 yılı hariç her yıl en az bir defa Irak'a değinilmiştir. Bunlardan 67 basın açıklamasında 92 kez iş birliğinde yaklaşma ifadesi yer alırken, 7 basın açıklamasında 10 kez iş birliğinden kaçınma ifadesi bulunmaktadır. İş birliği kurma hususunda yaklaşılmaktan en yoğun bahsedildiği dönem 2008-2011 yılları arasındadır. 2012 yılından itibaren ise hiç iş birliğinden uzaklaşılacağını ifade eden bir açıklama bulunmamaktadır.

İlk yıllarda Irak'ın yeniden yapılanma sürecinde Türkiye'nin katkı vermesine yönelik iş birliğinde yaklaşma ifadeleri kullanılmıştır. Örneğin; 26.06.2008 tarihli toplantıya ilişkin basın açıklamasında "Irak ile millî menfaatlerimiz doğrultusunda yürütülen iş birliğinin, Irak halkının temel ihtiyaçlarının karşılanmasına da katkı sağlamak suretiyle, Irak'ın genelinde ve bölgede istikrarın teminine yardımcı olacağı belirtilmiştir." (MGK, 2008) cümlesi ile Türkiye'nin Irak ile arasındaki iş birliği konusunu genel anlamda yansıtmaktadır. Bu ve benzeri cümleler ile Irak ile iş birliğinde yaklaşılacağı ifade edilmiştir.

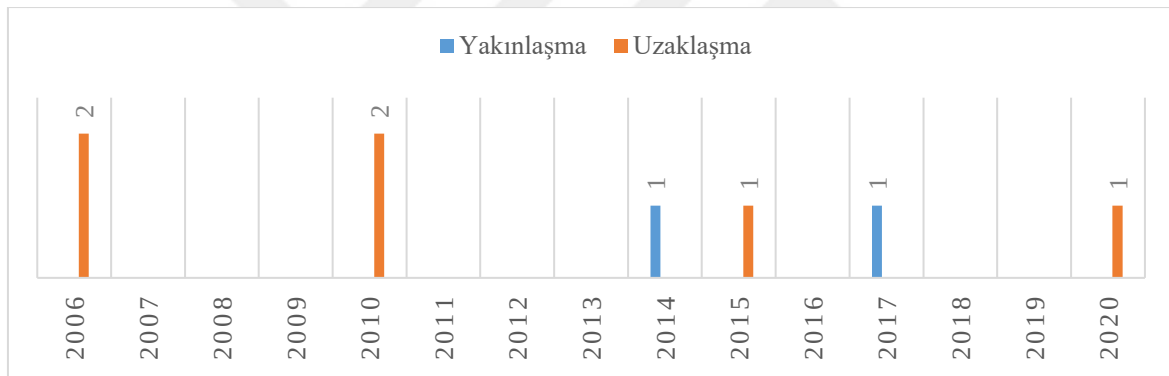
Şekil 1.12. MGK basın açıklamalarında yıllara göre Irak'tan bahsedilme sayıları

Bunun yanı sıra, Irak'taki güvenlik zafiyetlerinin Türkiye'nin sınır güvenliğinin sağlanmasında sorunlara neden olduğu için iş birliğinde uzaklaşılacağına dair açıklamalar da yapılmıştır.

1.3.11. İran

İran'dan basın açıklamalarında toplamda 8 kez bahsedilmiş olup, Şekil 1.13.'te gösterilmektedir. Her biri farklı basın açıklamasında olmak üzere bunlardan 2'sinde iş birliğinde yakınlaşma ifadesi yer alırken, 6'sında iş birliğinden kaçınma ifadesi bulunmaktadır.

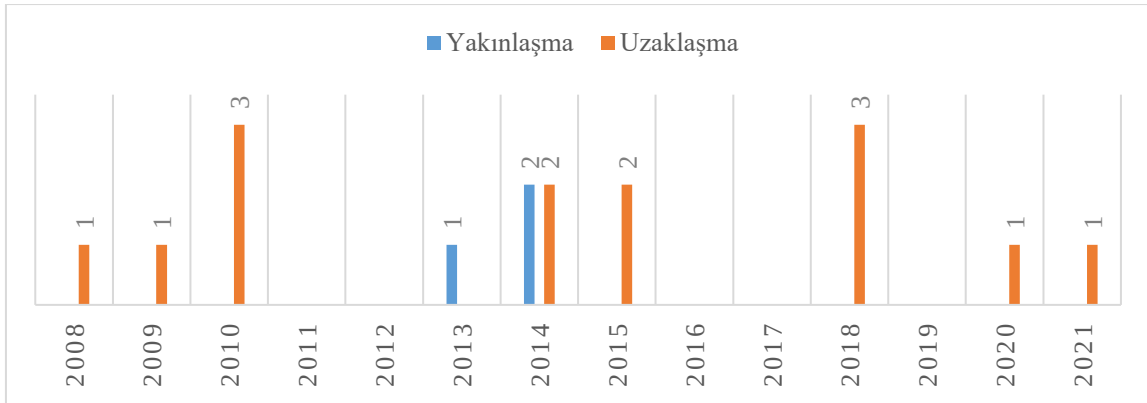
İran ile Türkiye arasında ikili iş birliklerine ilişkin görüşmelerin olumlu geçmesi üzerine 2014 ve 2017 yıllarında İran ile yakınlaşılabacağına dair işaretler verilmiştir. Ancak basın açıklamalarında İran hakkında genel olarak iş birliği konusunda olumsuz betimlemelerde bulunulmuştur. İran ile iş birliği hususunda uzaklaşılmasının gerekçeleri İran'ın nükleer programı konusunda uluslararası çözüm önerilerini kabul etmemesi ve bölgedeki barış ve güvenliğin tesisi için oluşturulan platformlara yeterli katkıyı sunmamasıdır.

Şekil 1.13. MGK basın açıklamalarında yıllara göre İran'dan bahsedilme sayıları

1.3.12. İsrail

2003-2021 yılları arasındaki basın açıklamalarında İsrail'den 17 defa bahsedilmiş olup, Şekil 1.14.'te gösterilmektedir. Basın açıklamalarında İsrail'e ilişkin ifadeler genellikle iş birliğinden uzaklaşılması yönündedir. İsrail'in Gazze'yi abluka altına almış olması ve bölgeye gönderilen insani yardımların ulaşmasını engellemesi Türkiye'nin iş birliğinden uzaklaşması için başlıca gerekçe olarak gösterilmektedir. Ayrıca, İsrail'in 2010 yılında uluslararası sularda insani yardım konvoyuna saldırması ve pek çok defa kutsal mekâna saldırı düzenlemesi de İsrail ile iş birliğinden uzak ifadeler kullanılmasına neden olmuştur. 2013 ve 2014 yıllarında ise İsrail'in Filistin sorununun çözümüne yönelik uzlaşmacı bir tutumu olması iş birliği hususunda bir yakınlaşma olarak değerlendirilmiştir.

Şekil 1.14. MGK basın açıklamalarında yıllara göre İsrail’den bahsedilme sayıları

1.3.13. İsveç

Yayımlanan basın açıklamaları incelendiğinde, İsveç’ten yalnızca bir kez 26.05.2016 tarihinde bahsedilmiştir. İsveç’in başkentinde PYD/YPG’nin temsilcilik açmasına izin verilmesinden duyulan rahatsızlık sebebiyle, söz konusu ifade iş birliğinden kaçınma olarak değerlendirilmiştir.

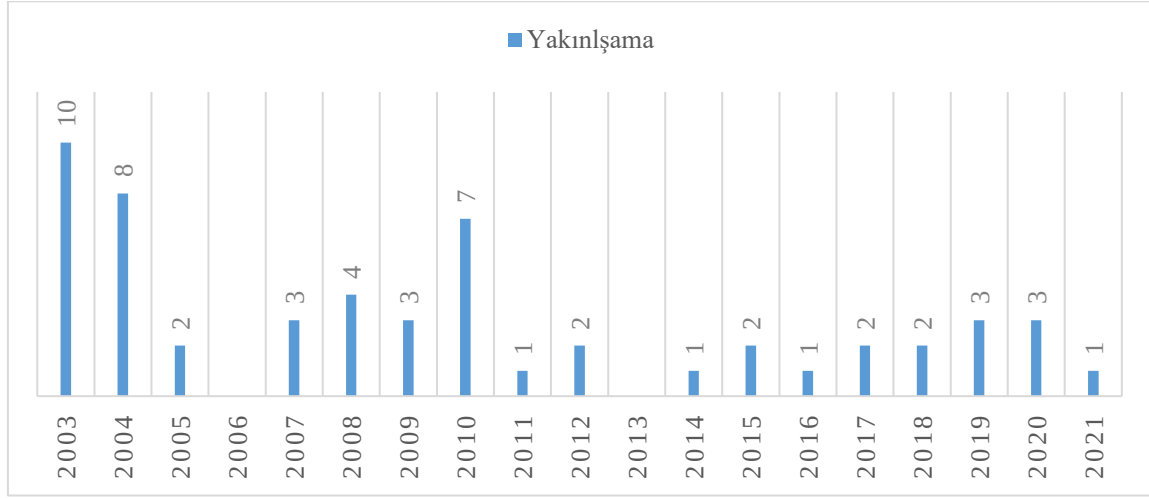
1.3.14. Kırgızistan

Kırgızistan’dan sadece 29.04.2010 tarihli basın açıklamasında bahsedilmiştir. Bu tarihteki basın açıklamasında Kırgızistan’dan “kardeş Kırgızistan’da istikrarın kalıcı surette temini yönünde yapmakta olduğumuz yardımlar ve önümüzdeki dönemde gerçekleştirilebilecek iş birliği olanakları değerlendirilmiştir.” (MGK, 2010) ifadesi ile bahsedilmiştir. Buna göre ise Kırgızistan ile iş birliği hususunda yakınlaşılması planlandığı anlaşılmıştır.

1.3.15. KKTC

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nden (KKTC) 2003-2021 yılları arasında 41 basın açıklamasında 55 kez bahsedilmiş olup, Şekil 1.15.’te gösterilmektedir. Tüm KKTC bahsetmelerinde iş birliğinde yakınlaşma ifadesi yer almaktadır. 2013 yılı hariç her sene KKTC’ye ilişkin iş birliği hususunda yakınlaşıldığına yönelik bir açıklama yapılmıştır.

Basın açıklamalarında Kıbrıs müzakerelerine ilişkin adada kalıcı bir çözüm bulunması için Türkiye’nin elinden gelen tüm desteği vereceği ve KKTC’nin hak ve menfaatlerini korumaktan asla vazgeçilmeyeceği yinelenmiştir.

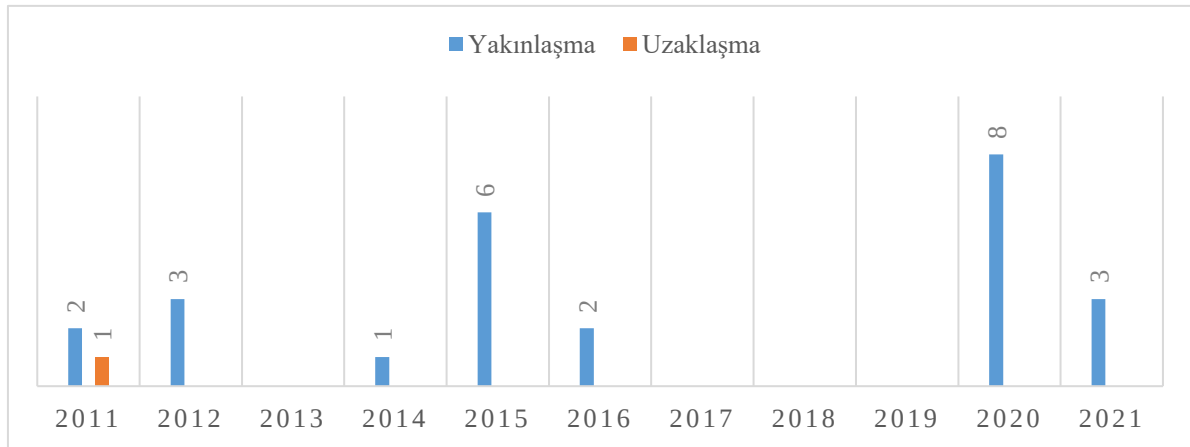

Şekil 1.15. MGK basın açıklamalarında yıllara göre KKTC'den bahsedilme sayıları

1.3.16. Libya

Libya'dan 2003-2021 yılları arasındaki basın açıklamalarında toplamda 26 kez bahsedilmiş olup, Şekil 1.16.'da gösterilmektedir. Her biri farklı basın açıklamasında olmak üzere bunlardan 25'inde iş birliğinde yakınlaşma ifadesi yer alırken, 1'inde iş birliğinden kaçınma ifadesi bulunmaktadır. 2010'lu yıllar sonrasında daha çok iş birliği kurma hususunda yakınlaşmaktan bahsedilmiştir.

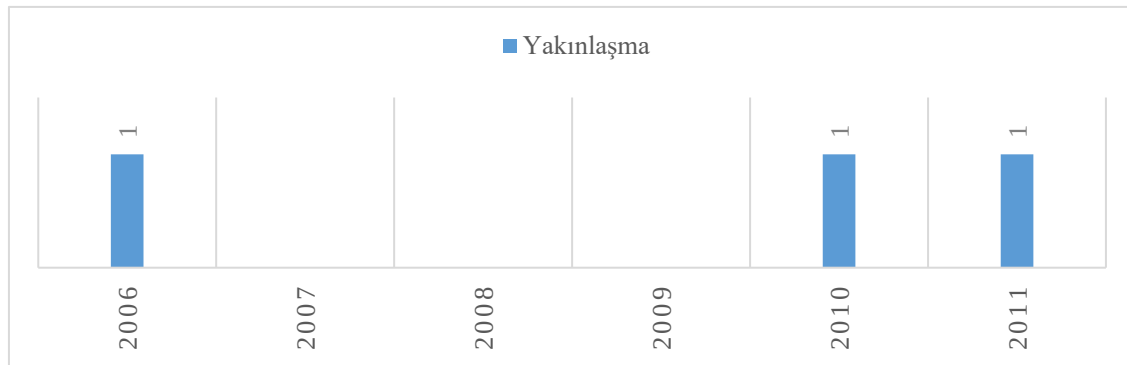
Türkiye'nin Libya'da barış ve huzur ortamının kalıcı hale gelebilmesi için her zaman destek vereceğine değinilmiştir. Yalnızca 1 kez Libya'da yaşanan ayaklanmalar sırasında sivil kayıpları nedeniyle olumsuz değerlendirmede bulunulmuştur. Libya'dan Kaddafi'nin devrilmesiyle sonra eren sivil ayaklanma dönemi öncesinde hiç bahsedilmemiştir.

Şekil 1.16. MGK basın açıklamalarında yıllara göre Libya'dan bahsedilme sayıları

1.3.17. Lübnan

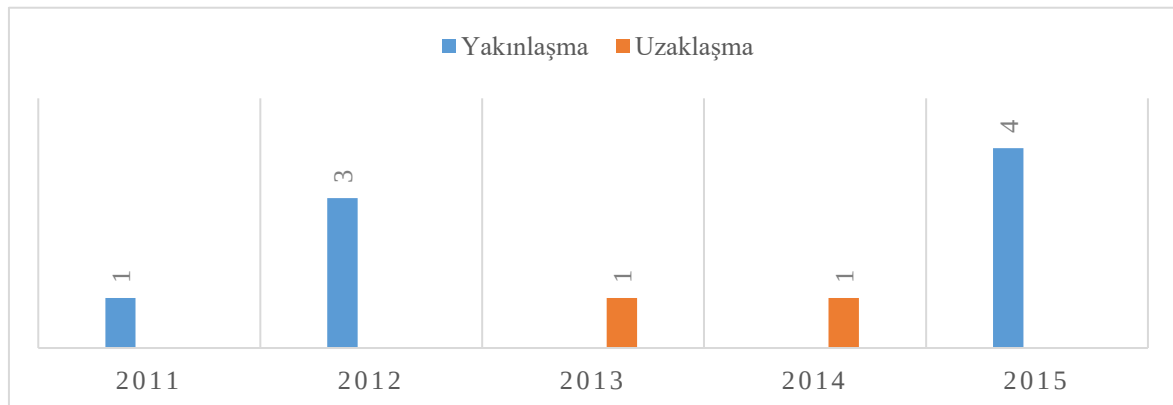
2003-2021 yılları arasında Lübnan'dan basın açıklamalarında toplamda 3 kez bahsedilmiş olup, Şekil 1.17.'de gösterilmektedir. Her biri farklı basın açıklamasında olmak üzere bunlardan 3'ünde de iş birliğinde yakınlaşma ifadesi yer almıştır. Lübnan'ın barış ve güvenliğinin sağlanması için Türkiye'nin desteğini sürdüreceği ifade edilerek iş birliği hususunda yakınlaşma niyeti beyan edilmiştir.

Şekil 1.17. MGK basın açıklamalarında yıllara göre Lübnan'dan bahsedilme sayıları

1.3.18. Mısır

Mısır'dan 2003-2021 yılları arasındaki basın açıklamalarında toplamda 10 kez bahsedilmiş olup, Şekil 1.18.'de gösterilmektedir. Her biri farklı basın açıklamasında olmak üzere bunlardan 8'inde iş birliğinde yakınlaşma ifadesi yer alırken, 2'sinde iş birliğinden kaçınma ifadesi bulunmaktadır.

Şekil 1.18. MGK basın açıklamalarında yıllara göre Mısır'dan bahsedilme sayıları

Mısır'da güven ortamının sağlanabilmesi için Türkiye'nin destek vereceğine değinilmiştir. 2013 ve 2014 yıllarında askeri darbe yönetiminin hukuk dışı yargılama

yaptığına dair iddiaları açığa kavuşturmaması ve toplu idamlar yapması nedeniyle Mısır ile iş birliği hususunda uzaklaşmıştır.

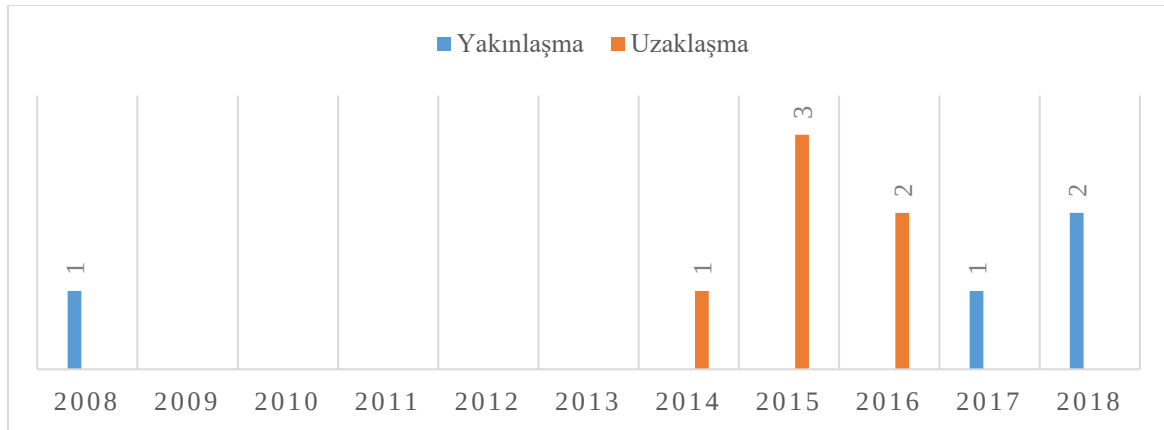
1.3.19. Pakistan

Pakistan'dan 2 kez 2010 yılı Ağustos ve Ekim aylarındaki basın açıklamalarında bahsedilmiştir. Her ikisinde de Pakistan ile iş birliği hususunda yakınlaşılması ifade edilmiştir. 27.10.2010 tarihli basın açıklamasından bire bir aktarılacak olursa; “Dost ve kardeş Pakistan'da meydana gelen sel felaketi bağlamında Türkiye'den yapılan kapsamlı yardımlar ele alınmış, Sayın Başbakan'ın ziyareti vesilesiyle bir kere daha sergilenen kardeş Pakistan halkıyla bu zor günlerdeki dayanışmanın önümüzdeki dönemde de sürdürüleceği vurgulanmıştır.” (MGK, 2010) ifadesi ile iş birliği kurulması niyeti beyan edilmiştir.

1.3.20. Rusya

2003-2021 yılları arasındaki basın açıklamalarında Rusya'dan toplamda 10 kez bahsedilmiş olup, Şekil 1.19.'da gösterilmektedir. Bunlardan 4'ünde iş birliğinde yakınlaşma ifadesi yer alırken, 6'sında iş birliğinden kaçınma ifadesi bulunmaktadır.

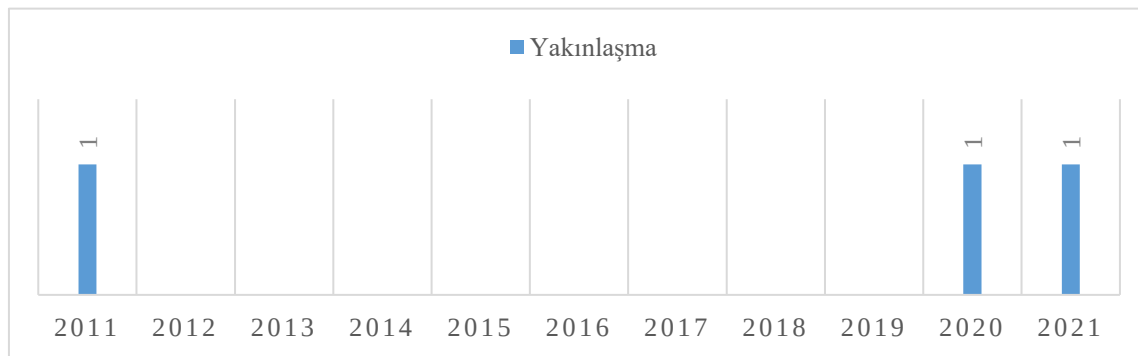
Şekil 1.19. MGK basın açıklamalarında yıllara göre Rusya'dan bahsedilme sayıları

2008 yılındaki basın açıklamasında Kafkasya'da oluşturulması planlanan iş birliği platformuna Rusya'nın da dâhil edilmesi Rusya ile bir yakınlaşma hamlesi olarak görülmüştür. 2014-2016 arasında Rusya'nın Suriye rejimine destek vermesi Rusya'yı iş birliği hususunda Türkiye'den uzaklaştırmıştır. 2017 ve 2018 yıllarında ise Suriye operasyonlarında Rusya ile eşgüdüm halinde hareket edileceği konusunda mutabakata varılması Türkiye Rusya arasındaki ilişkiyi olumlu etkilemiştir.

1.3.21 Somali

2003-2021 yılları arasında Somali'den basın açıklamalarında toplamda 3 kez bahsedilmiş olup, Şekil 1.20.'de gösterilmektedir. Her biri farklı basın açıklamasında olmak üzere bunlardan 3'ünde de iş birliğinde yaklaşma ifadesi yer almıştır. Somali'de yaşanan güvenlik sorunları karşısında Türkiye'nin desteğini sürdüreceğini ifade edilmiş ve Somali'den dost ve kardeş ülke olarak bahsedilmiştir. Böylelikle, Somali ile iş birliği hususunda yaklaşma niyeti beyan edilmiştir.

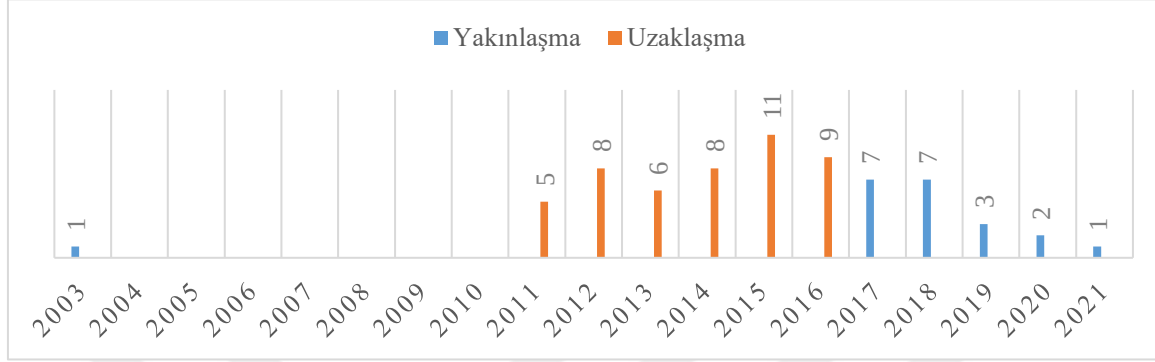
Şekil 1.20. MGK basın açıklamalarında yıllara göre Somali'den bahsedilme sayıları

1.3.22. Suriye

2003-2021 yılları arasındaki MGK basın açıklamalarında en çok bahsedilen ülkelerden biri olan Suriye'den toplamda 68 defa bahsedilmiş olup, Şekil 1.21.'de gösterilmektedir. 2011 yılına kadar Suriye'ye yalnızca bir kez 2003'te değinilmiştir. 2003 yılında ise Türkiye ile Suriye arasındaki sınırda güvenliğin temini için iş birliği içerisinde olduğu ifade edilmiştir.

Suriye'ye ilişkin 15 basın açıklamasında 21 kez iş birliğinde yaklaşma ifadesi yer alırken, 33 basın açıklamasında 47 kez iş birliğinden kaçınma ifadesi kullanılmıştır. 2010'lu yılların ilk yarısında daha çok iş birliğinden uzaklaşılacağından bahsedilirken 2017 ve sonrasında iş birliği kurulmasına dair sözler yer almıştır. 2017 sonrasında Türkiye Suriye'yi rejim yönetiminden ayrı olarak toprak bütünlüğü korunarak yeniden siyasi birliğin kurulacağı bir ülke olarak değerlendirmiştir. O nedenle, Türkiye 2017 itibarıyla hem kendisinin hem Suriye'nin hem de bölgenin güvenliğini sağlamak amacıyla bir barış ve arındırma süreci başlatmıştır.

2011-2016 yılları arasında ise Suriye iç savaşı boyunca rejimin tutumları eleştirilmiş ve bu durum devam ettiği sürece bir uzlaş zeminini oluşturulamayacağından iş birliğinden uzaklaşmıştır.

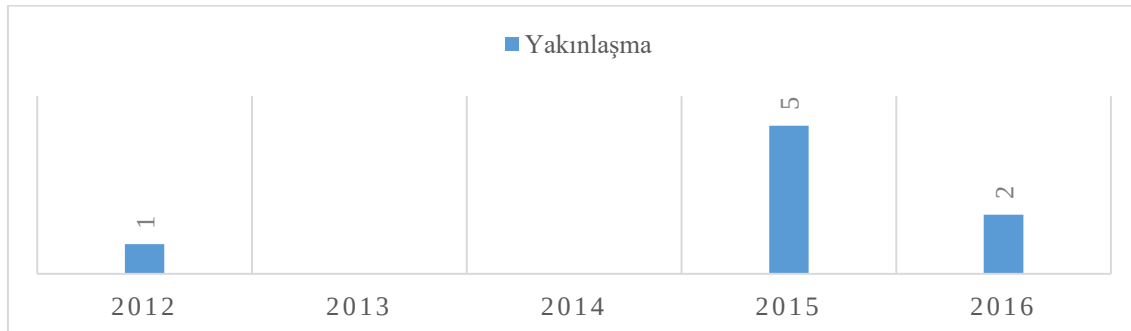
Şekil 1.21. MGK basın açıklamalarında yıllara göre Suriye’den bahsedilme sayıları

1.3.23. Ukrayna

Ukrayna’dan yalnızca 29.06.2015 tarihli MGK basın açıklamasında bahsedilmiştir. Burada da, Ukrayna’da yaşanan iç çatışmalar nedeniyle bir güvensizlik ortamının oluştuğu ve ülke genelinde bir barış ortamı sağlanıncaya kadar iş birliği hususunda yakınlaşmanın pek mümkün olmayacağına değinilmiştir.

1.3.24. Yemen

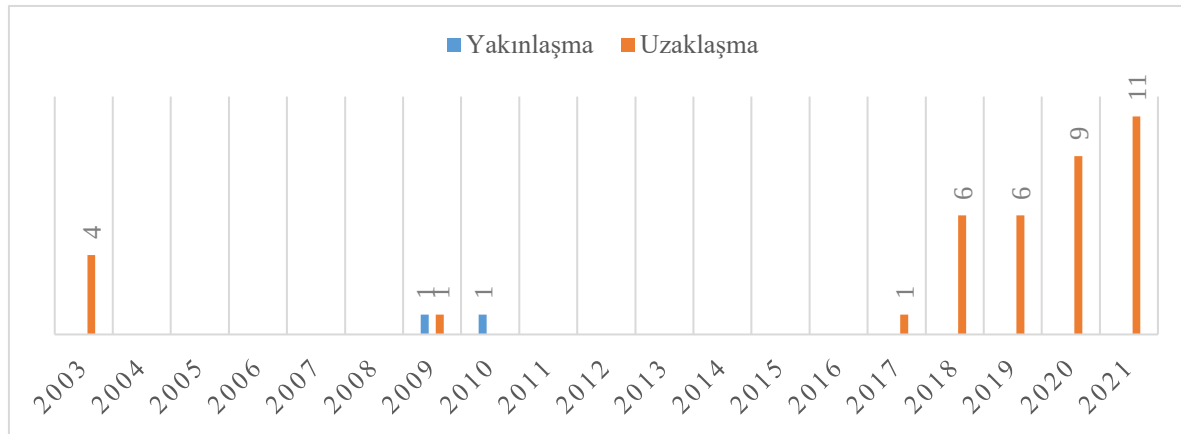
2003-2021 yılları arasında Yemen’den basın açıklamalarında her biri farklı basın açıklamasında olmak üzere toplamda 8 kez bahsedilmiş olup, Şekil 1.22.’de gösterilmektedir. Yemen’e ilişkin tüm açıklamalarda iş birliğinde yakınlaşma ifadesi yer almıştır. Öncelikli olarak, 2012’de Yemen’in siyasi geçiş sürecine gösterilecek destek ifade edilmiş, sonraki yıllarda da Yemen’den dost ve kardeş ülke olarak bahsedilerek Yemen’de huzur ve istikrarın temini için Türkiye’nin desteğini sürdüreceği beyan edilmiştir.

Şekil 1.22. MGK basın açıklamalarında yıllara göre Yemen’den bahsedilme sayıları

1.3.25. Yunanistan

Yunanistan'dan basın açıklamalarında toplamda 40 kez bahsedilmiş olup, Şekil 1.23.'te gösterilmektedir. Bunlardan 2'sinde iş birliğinde yaklaşma ifadesi yer alırken, 38'inde iş birliğinden kaçınma ifadesi bulunmaktadır.

Şekil 1.23. MGK basın açıklamalarında yıllara göre Yunanistan'dan bahsedilme sayıları

Yunanistan'ı basın açıklamalarında gündeme getiren iki temel konu bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Kıbrıs adasında GKRY'nin tam bir hâkimiyet elde etmesini destekleyen Yunanistan'ın BM nezdinde yürütülen müzakerelerde çözümci bir tutumdan uzak olması ve Kıbrıs Türk halkının haklarını hiçe saymasıdır. İkincisi ise Ege ve Akdeniz'deki deniz yetki alanlarına ilişkin görüş ayrılığıdır. Bu durum en kapsayıcı şekilde 28.03.2017 tarihli açıklamada “Kıbrıs, Doğu Akdeniz ve Ege Denizi'ndeki gelişmeler hakkında genel bir değerlendirme yapılmış; bilhassa Yunanistan'ın iyi komşuluğa aykırı tutum ve davranışlarının hassasiyetle takip edildiği ifade edilmiş, Türkiye'nin hak ve menfaatlerinden asla taviz verilmeyeceği karar altına alınmıştır.” (MGK, 2018) şeklinde özetlenmiştir.

Öte yandan, Yunanistan'ın Kıbrıs müzakere görüşmelerine çözüme yönelik bir tavır takınması adına teşvik edici bir mektup gönderilmesi ile Ege ve Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığı sorununu komşuluk ve iyi niyet çerçevesinde çözülebileceğine yönelik açıklama yapılmasının ardından Yunanistan ile iş birliği kurulması yönünde bir yaklaşma ihtimali doğmuştur.

Sonuç olarak, MGK tarafından yayımlanan 123 basın bildirisinde 25 farklı ülkeye değinilmiştir. Bu ülkelerden en sık bahsedilen Irak olmuştur. Türkiye'nin diğer ülkelerle olan ilişkileri ve Dünya'da yaşanan gelişmeler MGK toplantılarının gündem konularını belirleyen hususlar arasında yer almakta olup, toplantı sonrası yayımlanan basın bildirilerinin de buna göre şekil aldığı görülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

SAVUNMA SANAYİİ

2.1.Savunma Sanayii Hakkında

Savunma sanayii geniş bir anlam içerisinde ülkenin silahlı kuvvetlerinin olası bir savaşa her an hazır olması için gerekli her türlü ihtiyaçları karşılayan yurt içi üretim tesisleri olarak tanımlanır. Bugün güvenlik kelimesi her an savaşa hazır olunması durumundan çok daha kapsamlı olması ve yalnızca gelecek saldırıyı bertaraf etmekle yetinmeyip caydırıcılık ve önleyici savunma/saldırı ile güvende olma halini sağlayan ve koruyan bir kavram haline gelmiştir. Devletlerin güvenlik arayışının temelinde kalıcı bir çözüm yöntemi olarak savunma sanayii ve daha fazla silahlanma tercih edilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Sayıştay Başkanlığı, 2020).

Geleneksel savunma sanayii anlayışında, devletlerin uluslararası düzeyde bağımsız hareket edebilmeleri için yüksek derecede özerklik bir ön koşuldur (Devore, 2015). Savunma harcamaları bir ülkenin, içten ve dıştan gelebilecek her türlü tehdit ve tehlikeye karşı kendini koruma maksadıyla, ülkenin bütünlüğüne yönelik her türlü tehditlerin artan bir fonksiyonu olarak milli gelirden savunmasına ayırdığı pay olmaktadır. Savunma harcamaları, savunma hizmeti ve amacına tahsis edilmiş askeri ve sivil personel ile ilgili harcamalardan, yine bu sektör ile ilgili araç ve gereçlerin (askeri mühimmat ve ekipman vs.) üretimi ve satın alınması, bunların bakım ve onarım giderlerinden, bina vb. yapı faaliyetlerinden, araştırma-geliştirme harcamalarına denir (Tüğen, 1989). Ülkelerin savunma harcamalarını etkileyen faktörlerden biri de komşu ve bölge ülkelerinin askeri ve savunma harcamalarıdır. Komşu veya bölge için tehdit unsuru olan devletlerin savunma harcamalarını arttırması diğer ülkelerin de savunma harcamalarını arttırmasını tetiklemektedir (Sezgin ve Yıldırım, 2002). Türkiye, jeopolitik konumu sebebiyle çevresindeki bütün komşularıyla dikkatli bir şekilde politik strateji ilişkisi geliştirmek ve barış durumunda bile savunma sistemini güçlü tutmak mecburiyetindedir. Bu mecburiyet beraberinde savunma harcamalarındaki artışı getirmektedir (Altun, 1998).

Ancak küreselleşme ile beraber savunma sanayiinde de teknolojik ve yapısal değişiklikler meydana gelmiştir (Devore, 2015). Küreselleşme ise savunma sanayiinin ancak ileri düzeyde bilimsel altyapı ile sürdürülebilmesinin mümkün olabileceğini göstermiş ve bu

nedenle devletler savunma sanayiinde öz yeterliliğin sağlanmayacağını ve başka devletler ile etkileşimde olmaları gerektiğini fark etmişlerdir (Erdoğan, 2019).

Bununla beraber, Soğuk Savaş döneminde ABD önderliğindeki Batı Bloğu ülkeleri ile Sovyetler Birliği önderliğindeki Doğu Bloğu ülkeleri arasındaki siyasi ve askeri gerginlik uluslararası toplumda büyük bir güvensizlik oluşturmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Soğuk Savaş döneminde yaşanan güvensizlik ortamı sona ereceği, askeri harcamalarda bir düşüş eğilimi olacağı ve devletlerin silahsızlanma yönünde politikalar izleyeceği ön görüşünde bulunanlar olsa da Soğuk Savaş sonrasında güvensizlik belirsizliğe dönüşmüş ve silahlanma yarışı biçim değiştirmiştir (Wulf, 1993).

Hem Soğuk Savaş sonrasındaki uluslararası düzen hem de bilimsel ve teknolojik alandaki ilerlemeler neticesinde devletler savunma sanayii alanında birbirleri ile daha çok etkileşime geçmeye başlamış ve bu da savunma sanayii mallarının dış ticaretteki oranını arttırmıştır (Devore, 2015). Ancak devletler savunma sanayii mallarının ticaretini yaparken diğer mallara oranla daha seçici midir? Ekonomik ilişkiler devletleri birbirlerine bağımlı hale getirmekte ve savunma sanayii alanında dış ticaret yapan devletlerin de silahlanma kapasiteleri bir anlamda birbirlerine bağımlı olmaktadır. Makroekonomik ölçüde devletler birbirleri ile ticaret yaparken marjinal fayda ve karşılaştırmalı üstünlük ilkelerini dikkate almaktadır. Bu nedenle Garfinkel, Syropoulos ve Yotov (2020), bir devletin iyi ilişkiler içinde olduğu bir devlet ile savunma sanayii alanında ticaret yapmasını daha olası olarak görmüştür. Bu doğrultuda, bir devletin güvenlik politikaları ve diğer devletlerle olan ilişkilerinin, o devletin ekonomik kararlarını da etkilediği söylenebilmektedir.

Türkiye’de savunma sanayiinin temelleri 1921 yılında Askeri Fabrikalar Genel Müdürlüğü kurularak atılmış ve Osmanlı zamanında Anadolu’da faaliyet gösteren atölyeler, planlı bir dönüşümle sistemli bir savunma sanayii için ilk atılacak adımların bir parçası olmuştur. Türk ordusunun silah ve mühimmat ihtiyacına yönelik yerli sermaye ile kurulan ilk ve en büyük fabrikanın temeli 1925 yılında Haliç’te atılmıştır. Bu yıllarda, savunma sanayiini yerli ve millileştirmek için üniversitelerde mühendislik bölümlerinin açılması gibi teknik eğitimler başlatılmış olup, sanayiinin gelişmesi için gerekli teknoloji merkezlerinin kurulması desteklenmiştir. Örneğin, üretilen uçakları test edebilmek için 1941 yılında rüzgâr tüneli yapılmasına karar verilmiştir (Alınak, 1997).

1950 yılına gelindiğinde ise savunma sanayiine Cumhuriyetin ilk yıllarındaki kadar ehemmiyet verilmemiştir. 1952’de Türkiye’nin Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü’ne (NATO) girmesiyle beraber yurt dışından gelen askeri yardımlar yurt içinde savunma sanayiine yönelik üretimi azaltmıştır (Alınak, 1997).

ABD ile yapılan Askeri Yardım Antlaşması kapsamında Türk ordusu daha modern silahlarla donatılmıştır. Ancak, yardım ile gelen silah ve mühimmatların bakımı için bile 400 milyon TL bütçe ayrılması gerekmiştir. Bu nedenle, hem yerli üretim azalarak verimliliğini kaybetmiş hem de bütçeye yeni bir bakım maliyeti eklenmiştir. ABD’den alınan yardımlar Türk savunma sanayiinin gelişmesini ve ekonomik kalkınmayı olumsuz etkilemesinin yanı sıra Askeri Yardım Antlaşması uyarınca 1974 Kıbrıs Harekâtı’nda da kullanılamamıştır (Alınak, 1997). Harekât sonrası başlayan ABD Kongresi’nin silah ambargosu uygulaması Türkiye’yi çok zor durumda bırakınca, Türk Silahlı Kuvvetleri’nin (TSK) millî bir stratejiye sahip olması fikri gelişmeye başlamış ve aynı yıl Millî Askeri Stratejik Konsept (MASK) belgesi hazırlanmıştır. Böylelikle, uygulanan ambargolar neticesinde Türk savunma sanayiinin geliştirilmesi için tekrar girişimler başlatılmıştır (İba, 1999). Öncelikle anahtar teslim projeler ve lisans anlaşmaları ile savunma sanayii güçlendirilmeye çalışılmıştır ancak bu bir süreç olduğu için Türkiye bir süre daha savunma sanayii ürünlerinin büyük bir çoğunluğunu ithal etmeye devam etmiştir (Balcı, 2013). Modern bir savunma sanayiinin geliştirilmesi ve TSK’nın modernizasyonunun sağlanması için 1985 yılında 3238 sayılı Kanun’la Milli Savunma Bakanlığı bünyesinde Savunma Sanayii Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı kurulmuş daha sonra bu Başkanlık 1989 yılında Savunma Sanayii Müsteşarlığı olarak yeniden yapılandırılmıştır (Savunma Sanayii Başkanlığı, 2018).

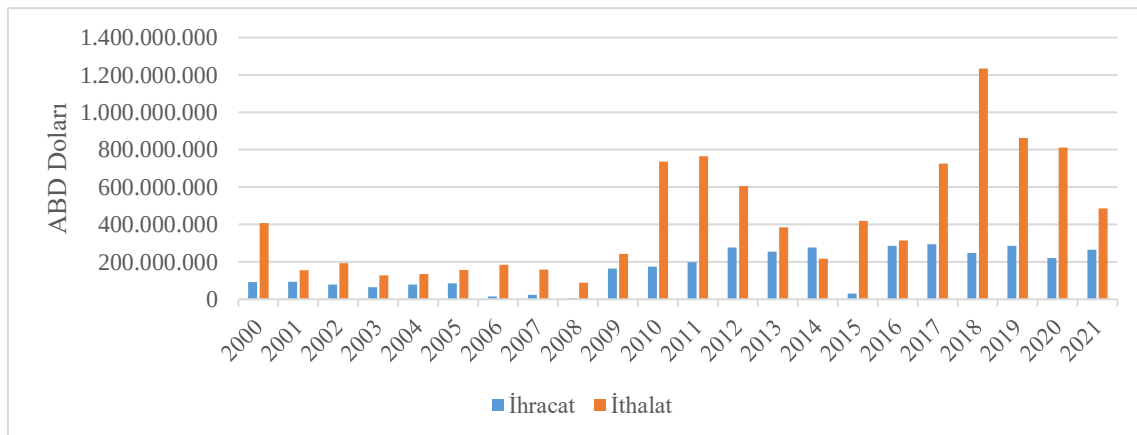
Savunma Sanayii Müsteşarlığı ile birlikte yerli savunma sanayinin geliştirmesi, ileri teknoloji üreten yatırımlarının teşvik edilmesi, yabancı ülkelerle iş birliği imkanlarının arttırılması ve Ar-Ge çalışmalarını teşvik edilmesi sağlanmaya çalışılmıştır. 1998 tarihli “Türk Savunma Sanayii Politikası ve Stratejisi Esasları”nın çıkarılmasıyla ise yerli savunma sanayiinin daha fazla ön plana çıkarılması amaçlanmıştır. Yapılan yasal ve yönetsel değişikliklerle özel sektöre de alan açan, dinamik, ihracat potansiyeli olan, yeni teknolojilere uyum sağlamakta güçlük çekmeyen ve kendini yenileme yeteneğine sahip bir Türk savunma sanayiinin önü açılmıştır (Balcı, 2013). Bu sayede, Türkiye savunma sanayii çift taraflı ticaret edebilir hale gelmiştir.

2.2. Türkiye'nin MGK'da Bahsedilen Ülkeler ile Savunma Sanayii İthalat-İhracatı

2003-2021 yılları arasındaki MGK toplantılarında bahsedilen ülkeler ile Türkiye arasındaki savunma sanayii ürünleri bazında 2000-2021 yılları arasındaki ticari ilişkileri TÜİK verileri kullanılarak incelenmiştir. Basın açıklamalarında bahsedilen 25 ülkeden 20'si alfabetik sıra ile ele alınacaktır. Ermenistan, Filistin, GKRY, KKTC ve Somali'ye ise değinilmemiştir. Ermenistan ve GKRY ile karşılıklı olarak siyasi ilişkiler askıya alındığı için doğrudan savunma sanayiine yönelik ticari bir ilişki bulunmamaktadır. KKTC'nin yalnızca Türkiye tarafından tanınan bir ülke olması, kendi para biriminin olmadığı için Türk Lirası'nı kullanması ve 1995 yılından beri Adalet Divanı tarafından dış ticaret ambargosuna maruz kalması nedenlerinden dolayı diğer ülkeler ile özellikle de savunma sanayii alanında ticari ilişkiler kurması zor olduğu için KKTC ithalat ve ihracatını çoğunlukla Türkiye üzerinden yapmaktadır (Şafaklı ve Özdeşer, 2002). Bu sebeple KKTC ile ticari ilişkilerde özel bir durum söz konusu olduğu için bu bölümde kapsam dışı kalmıştır. Filistin ve Somali'de de benzer şekilde mevcut uluslararası statülerinden dolayı sağlıklı dış ticaret verilerine ulaşılması çok mümkün olmadığı için kapsam dışı bırakılmıştır.

2.2.1. ABD

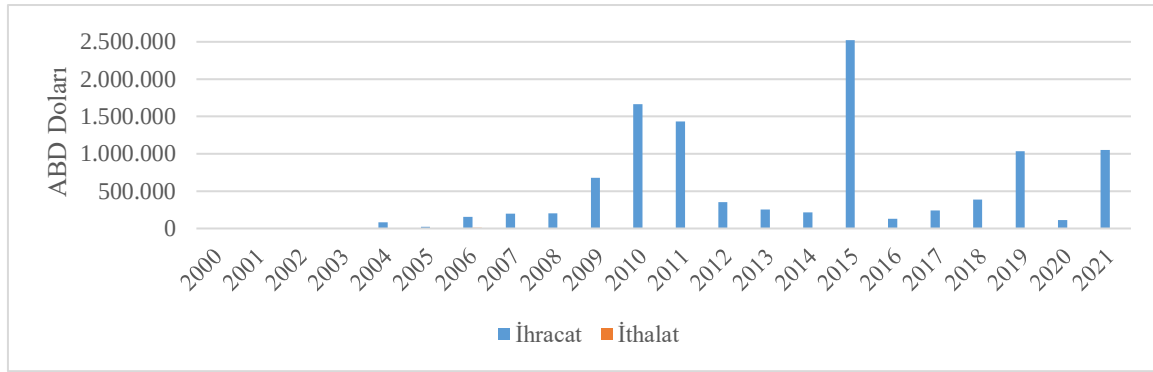
Şekil 2.1.'de 2000-2021 tarihleri arasında Türkiye ile ABD arasındaki savunma sanayii dış ticareti ABD Doları üzerinden gösterilmektedir. Buna göre Türkiye'nin ABD'ye en fazla savunma sanayii ürünü ihraç ettiği yıl 2016 ve ABD'den ithal ettiği yıl 2018'dir. Zaman zaman farklılıklar gösterse de ABD ile olan savunma sanayii ithalat ihracatının doğru orantılı olduğu gözlemlenmektedir. 2015'te ise belirgin şekilde ihracat ile ithalat ters orantılı bir şekilde değişim göstermiştir.

Şekil.2.1. Türkiye ile ABD arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021)

2.2.2. Afganistan

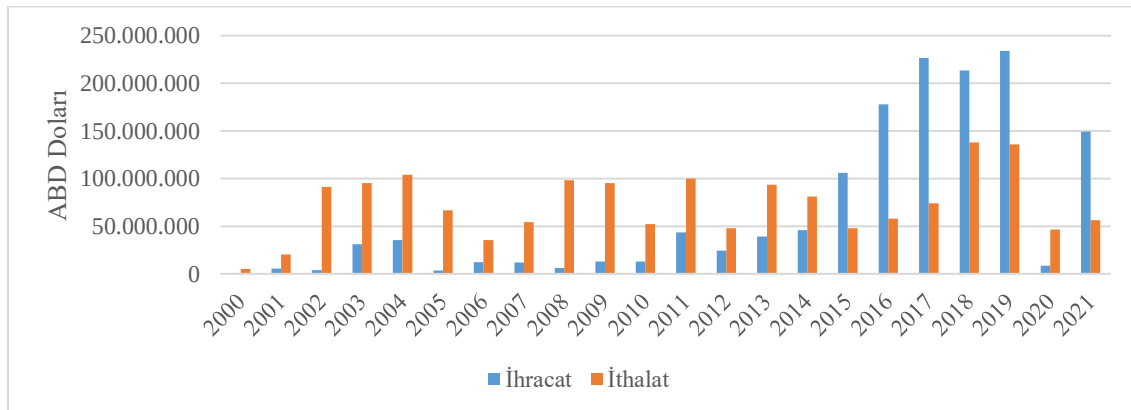
Şekil 2.2.'de 2000-2021 tarihleri arasında Türkiye ile Afganistan arasındaki savunma sanayii dış ticareti ABD Doları üzerinden gösterilmektedir. Şekil 2.2.'ye göre Afganistan ile Türkiye arasındaki savunma sanayii ticareti tek yönlü olarak gerçekleşmektedir. Afganistan'dan Türkiye'ye yalnızca 2003, 2006, 2018 ve 2019 yıllarında savunma sanayii ürünleri ithal edilmiştir ancak Türkiye'nin ihracat rakamlarına oranla çok az kalmıştır. Türkiye'nin Afganistan'a olan ihracatına bakıldığında düzenli bir artış veya düşüş gözlemlenmemektedir. Bununla birlikte, ABD Doları üzerinden en fazla savunma sanayii ihracatı yaptığı yıl 2015'tir.

Şekil.2.2. Türkiye ile Afganistan arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021)

2.2.3. Almanya

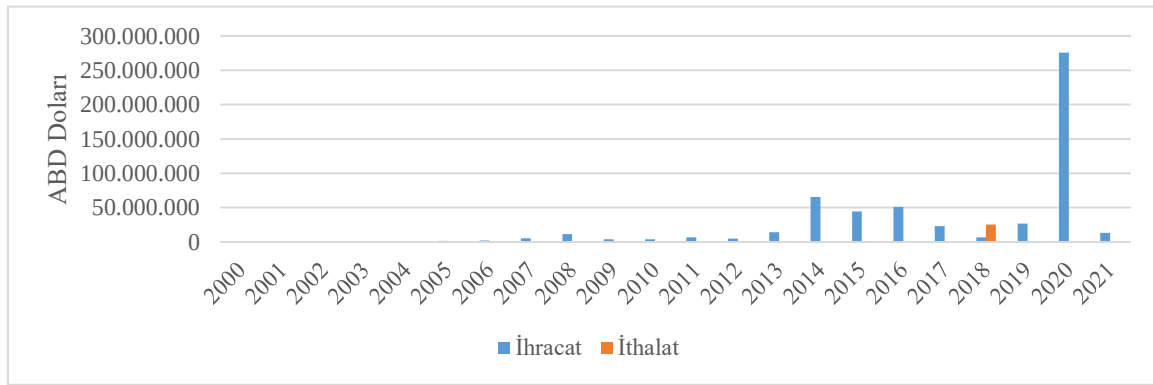
Şekil 2.3.'te 2000-2021 tarihleri arasında Türkiye ile Almanya arasındaki savunma sanayii dış ticareti ABD Doları üzerinden gösterilmektedir. Buna göre Türkiye'nin Almanya'ya en fazla savunma sanayii ürünü ihraç ettiği yıl 2019 ve Almanya'dan ithal ettiği yıllar 2018 ve 2019'dur. 2015 yılına kadar Türkiye'nin ithalatı daha fazla iken 2015 sonrasında Türkiye ithal ettiğinden daha çok savunma sanayii ürünü ihraç etmiştir. 2015'ten sonra bu durum 2020 yılı haricinde devam etmiştir.

Şekil.2.3. Türkiye ile Almanya arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021)

2.2.4. Azerbaycan

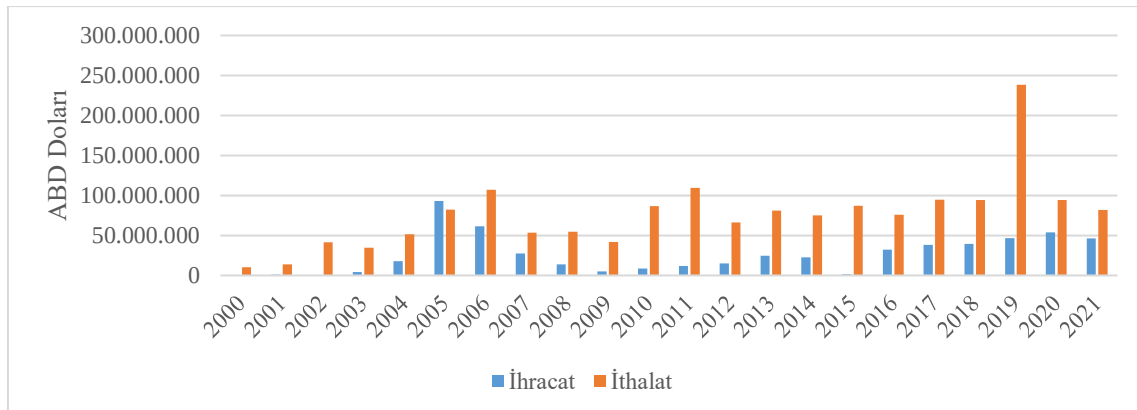
Şekil 2.4.'te 2000-2021 tarihleri arasında Türkiye ile Azerbaycan arasındaki savunma sanayii dış ticareti ABD Doları üzerinden gösterilmektedir. Şekil 2.4.'e göre 2014 yılına kadar Türkiye ile Azerbaycan arasındaki savunma sanayii ticareti görece daha küçük ölçeklidir. 2014 sonrasında ihracat artmış olmasına rağmen Azerbaycan'dan Türkiye'ye ithal edilen savunma sanayii ürünlerinin değeri 2018 yılı haricinde 1 milyon ABD Doları'nı geçememiştir. 2020 yılında ihracat değerinin bu kadar yüksek olmasının nedeni ise bu Azerbaycan-Ermenistan arasındaki Dağlık Karabağ Savaşı'dır (Asker ve Özpinar, 2021).

Şekil.2.4. Türkiye ile Azerbaycan arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021)

2.2.5. Birleşik Krallık

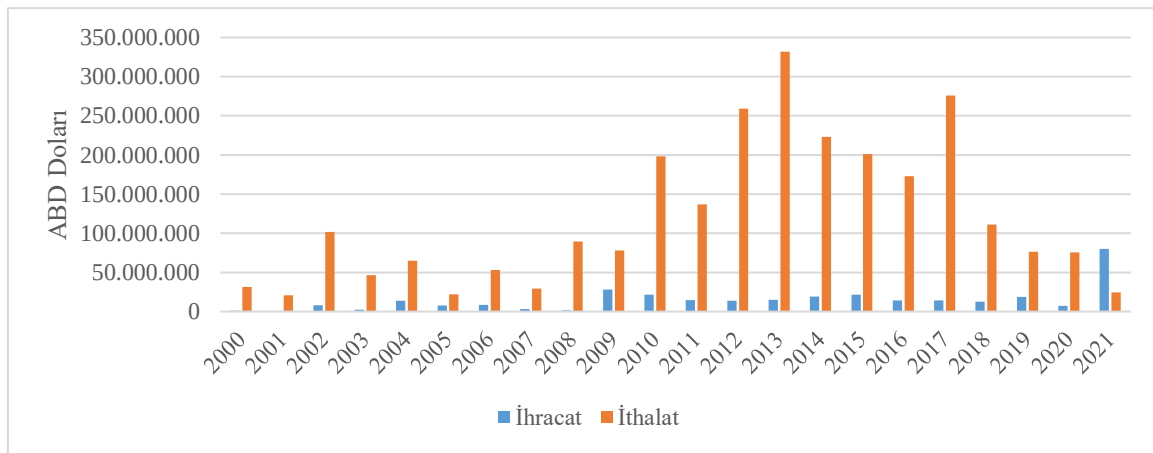
Şekil 2.5.'te 2000-2021 tarihleri arasında Türkiye ile Birleşik Krallık arasındaki savunma sanayii dış ticareti ABD Doları üzerinden gösterilmektedir. Buna göre Türkiye'nin Birleşik Krallık'a en fazla savunma sanayii ürünü ihraç ettiği yıl 2005 ve ayrıca sadece bu yıl Türkiye'nin ihracatı ithalatından fazladır. Diğer yıllarda ise ihracat değeri ithalat değerinin çok altında kalmıştır. Birleşik Krallık'tan en fazla 2019 yılında ithalat yapılmıştır. Diğer yıllarda ise 2019 yılı ithalat değerinin yarısına dahi ulaşamamıştır.

Şekil.2.5. Türkiye ile Birleşik Krallık arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021)

2.2.6. Fransa

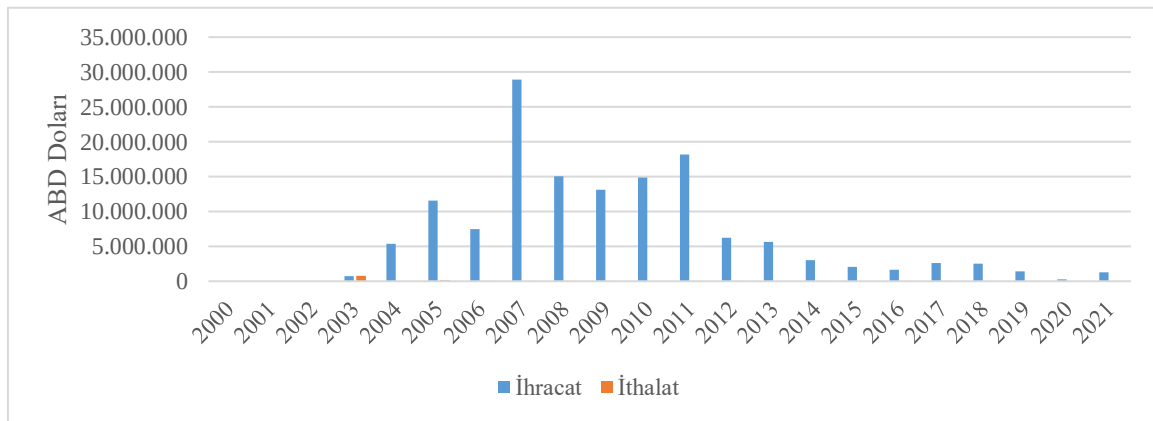
Şekil 2.6.'da 2000-2021 tarihleri arasında Türkiye ile Fransa arasındaki savunma sanayii dış ticareti ABD Doları üzerinden gösterilmektedir. Şekil 2.6.'ya göre Türkiye'nin Fransa'ya en fazla savunma sanayii ürünü ihraç ettiği yıl 2021'dir. TÜİK'ten alınan verilere bakıldığında ise 2021 yılı ihracatındaki en büyük pay turbojet ürün grubuna aittir. Ayrıca sadece bu yıl Türkiye'nin ihracatı ithalatından fazladır. Fransa'dan en fazla ithalatın yapıldığı yıl ise 2013'tür.

Şekil.2.6. Türkiye ile Fransa arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021)

2.2.7. Irak

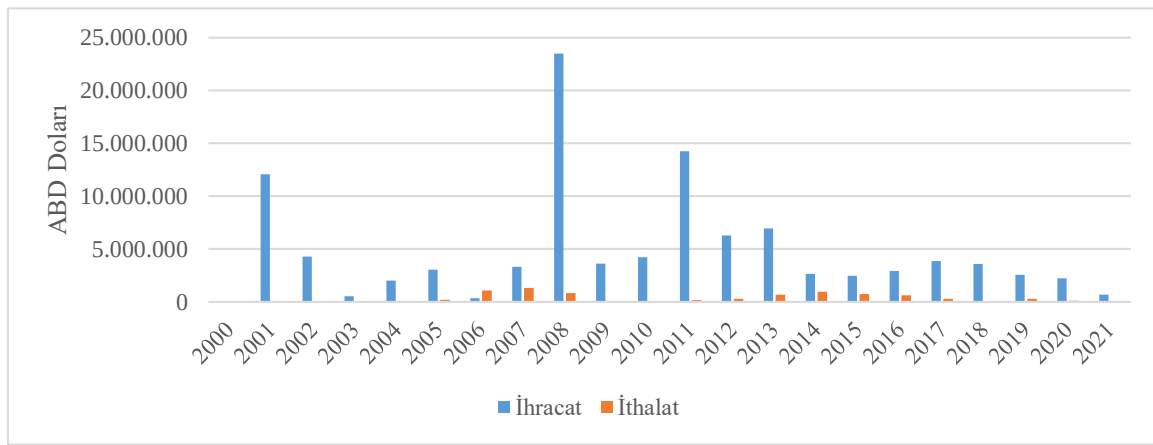
Şekil 2.7.'de 2000-2021 tarihleri arasında Türkiye ile Irak arasındaki savunma sanayii dış ticareti ABD Doları üzerinden gösterilmektedir. Şekil 2.7.'ye göre Irak ile Türkiye arasındaki savunma sanayii ticareti tek yönlü olarak gerçekleşmektedir. 2003 yılı hariç ithalat değeri ihracatın çok altında kalmıştır. Türkiye'nin Irak'a olan ihracatına bakıldığında ise en fazla ihracat yapılan yıl 2007'dir.

Şekil.2.7. Türkiye ile Irak arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021)

2.2.8. İran

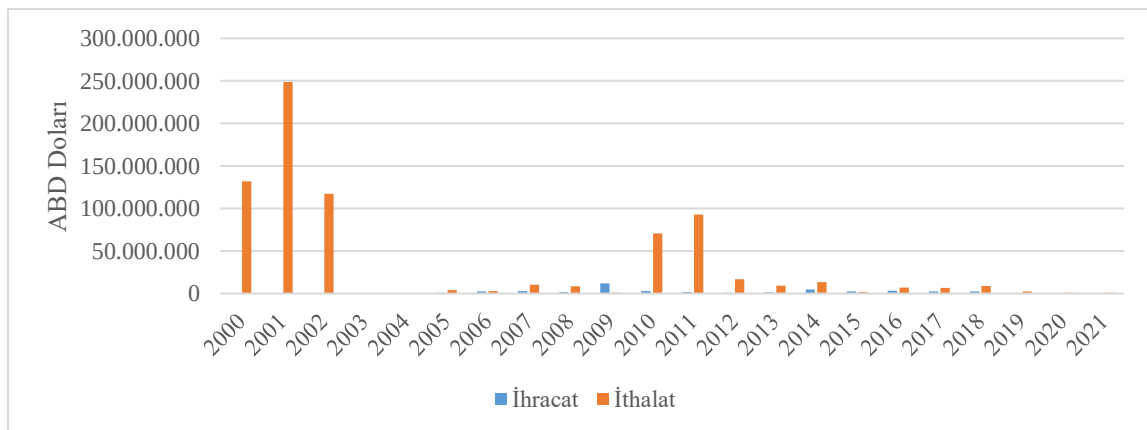
Şekil 2.8.'de 2000-2021 tarihleri arasında Türkiye ile İran arasındaki savunma sanayii dış ticareti ABD Doları üzerinden gösterilmektedir. Buna göre İran ile Türkiye arasındaki savunma sanayii ticareti tek yönlü olarak gerçekleşmektedir. Yalnızca 2006 yılında ithalat değeri ihracat değerini geçebilmiştir. Bunun nedeni de ihracatın diğer yıllara oranla çok az olmasıdır. Türkiye'nin İran'a olan ihracatına bakıldığında en fazla ihracat yapılan yıl 2008'dir.

Şekil.2.8. Türkiye ile İran arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021)

2.2.9. İsrail

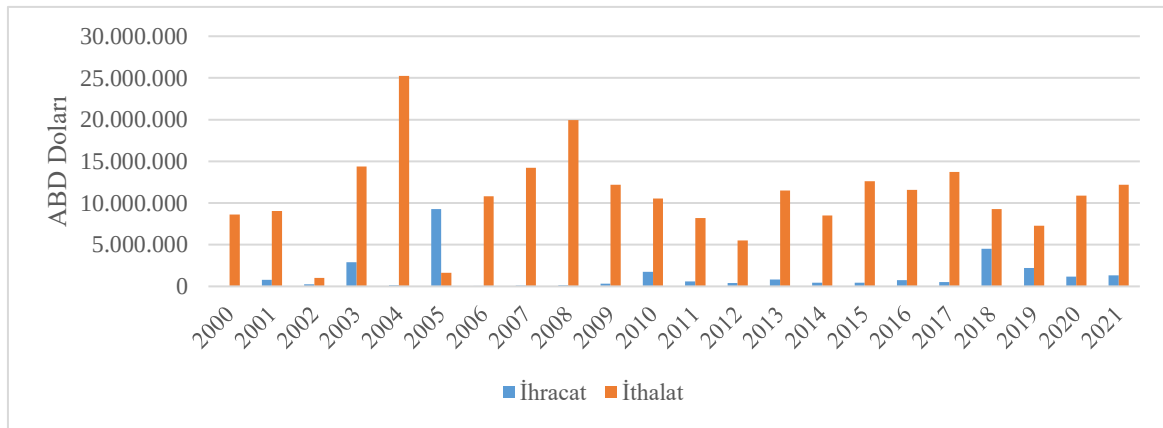
Şekil 2.9.'da 2000-2021 tarihleri arasında Türkiye ile İsrail arasındaki savunma sanayii dış ticareti ABD Doları üzerinden gösterilmektedir. Buna göre, İsrail ile Türkiye arasındaki savunma sanayii ticareti birkaç yıl dışında 20 milyon ABD Dolarını geçememiştir. Yalnızca 2009 yılında ihracat değeri ithalat değerini geçebilmiştir. İsrail'den en fazla ithalatın yapıldığı yıl ise 2001'dir.

Şekil.2.9. Türkiye ile İsrail arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021)

2.2.10. İsveç

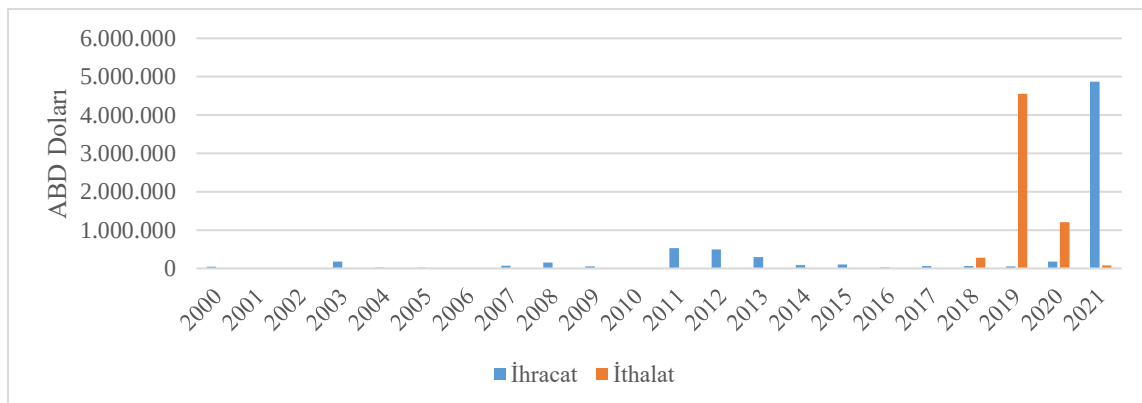
Şekil 2.10.'da 2000-2021 tarihleri arasında Türkiye ile İsveç arasındaki savunma sanayii dış ticareti ABD Doları üzerinden gösterilmektedir. Buna göre, 2005 hariç Türkiye'nin yaptığı ihracat ithalat değerini geçememiştir. İsveç'ten en fazla ithalatın yapıldığı yıl ise 2004'tür. 2003-2006 yılları arasında ithalat ve ihracat ters orantılı ve keskin bir şekilde yön değiştirmiştir.

Şekil.2.10. Türkiye ile İsveç arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021)

2.2.11. Kırgızistan

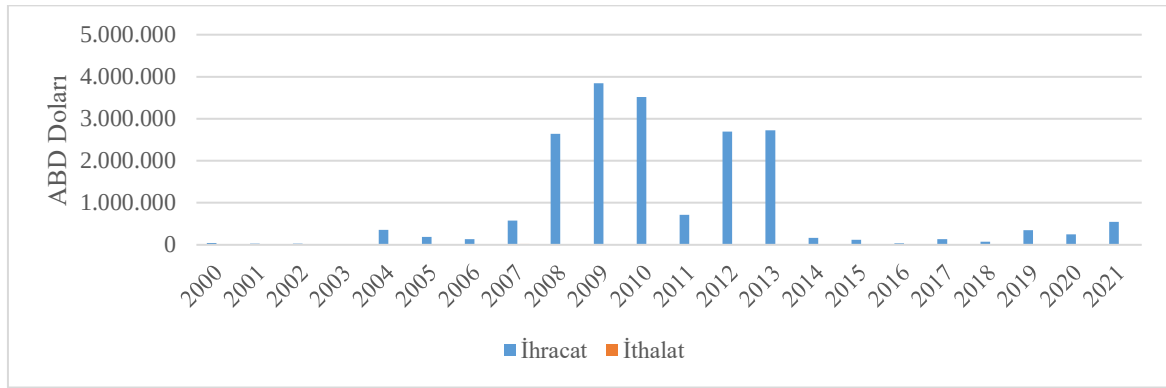
Şekil 2.11.'de 2000-2021 tarihleri arasında Türkiye ile Kırgızistan arasındaki savunma sanayii dış ticareti ABD Doları üzerinden gösterilmektedir. Buna göre, 2019 yılı öncesindeki savunma sanayii ticareti 1 milyon ABD Doları'na bile ulaşamamıştır. 2019 yılında ithalat değeri, 2021 yılında da ihracat değeri 4 milyon ABD Doları'nın üstündedir. TÜİK'ten alınan veriler incelendiğinde, 2019 yılındaki ithalatın büyük bölümünü silah ve aksesuarları oluştururken, 2021 yılındaki ihracatta Kırgızistan tarafından satın alınan insansız hava araçlarının büyük payı bulunmaktadır.

Şekil.2.11. Türkiye ile Kırgızistan arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021)

2.2.12. Libya

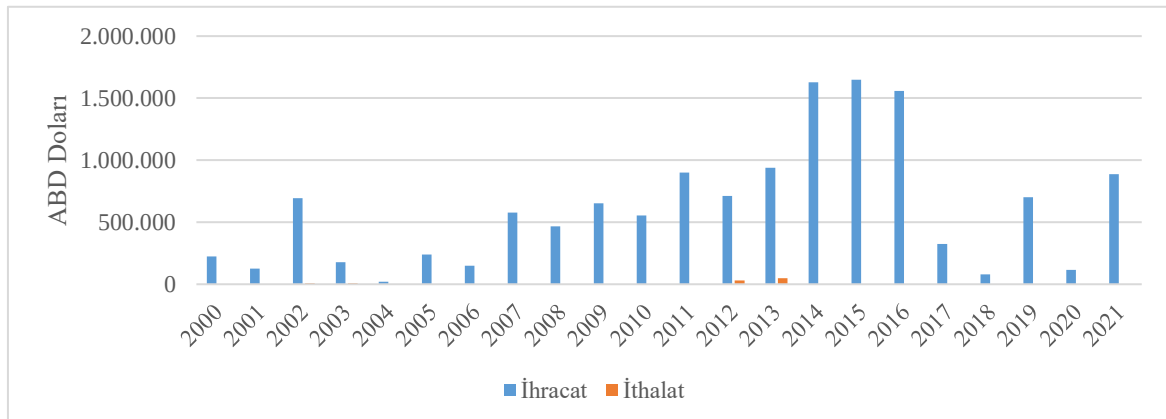
Şekil 2.12.'de 2000-2021 tarihleri arasında Türkiye ile Libya arasındaki savunma sanayii dış ticareti ABD Doları üzerinden gösterilmektedir. Şekil 2.12.'ye göre Libya ile Türkiye arasındaki savunma sanayii ticareti tek yönlü olarak gerçekleşmektedir. Türkiye'nin Libya'ya olan ihracatına bakıldığında en fazla ihracat yapılan yıl 2009'dur. 2008-2013 yılları arasında 2011 yılı hariç Türkiye'nin ihracatı 2,5 milyon ABD Doları'nı geçmiş, diğer yıllarda ise 1 milyon ABD Doları'nın altında kalmıştır.

Şekil.2.12. Türkiye ile Libya arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021)

2.2.13. Lübnan

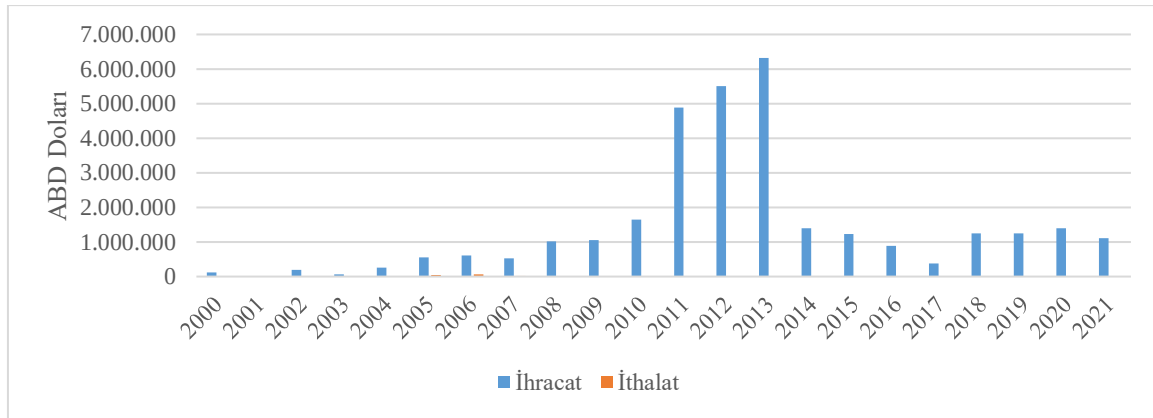
Şekil 2.13.'te 2000-2021 tarihleri arasında Türkiye ile Lübnan arasındaki savunma sanayii dış ticareti ABD Doları üzerinden gösterilmektedir. Buna göre, Lübnan ile Türkiye arasındaki savunma sanayii ticareti tek yönlü olarak gerçekleşmektedir. Bunun yanı sıra Lübnan'dan yalnızca 2002, 2003, 2012 ve 2013 yıllarında ithalat yapılmıştır. Türkiye'nin Lübnan'a olan ihracatına bakıldığında en fazla ihracat yapılan yıl 2015 olup, bir önceki ve bir sonraki yıllarda yapılan ihracat değeri de 2015 yılı değerine yakındır. Genel olarak ihracat değeri inişli ve çıkışlı bir rota çizmiştir.

Şekil.2.13. Türkiye ile Lübnan arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021)

2.2.14. Mısır

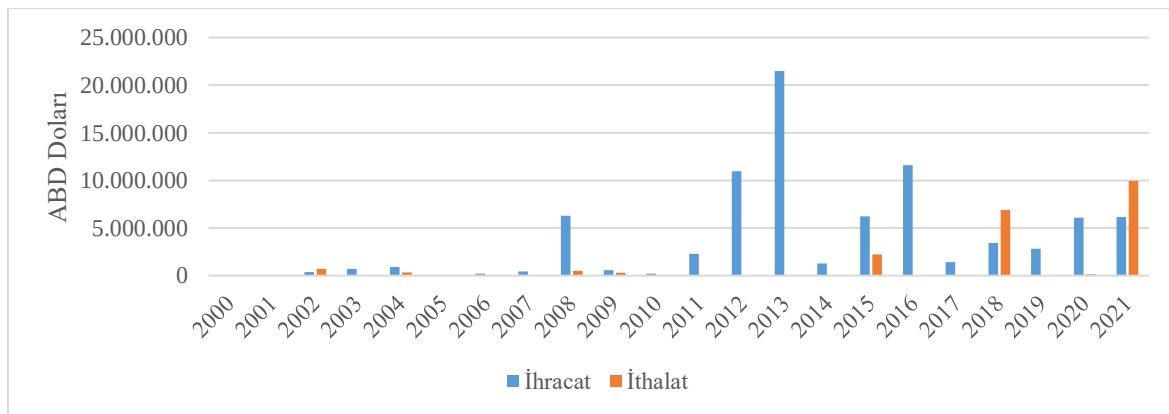
Şekil 2.14.'te 2000-2021 tarihleri arasında Türkiye ile Mısır arasındaki savunma sanayii dış ticareti ABD Doları üzerinden gösterilmektedir. Buna göre, Mısır ile Türkiye arasındaki savunma sanayii ticareti tek yönlü olarak gerçekleşmektedir. Türkiye'nin Mısır'a olan ihracatına bakıldığında en fazla ihracat yapılan yıl 2012 olup, bir önceki ve bir sonraki yıllarda yapılan ihracat değeri de 2012 yılı değerine yakın ve diğer yıllardan çok daha fazladır. Çoğu yıl ihracat değeri 1,5 milyon ABD Doları'nın altında kalmıştır.

Şekil.2.14. Türkiye ile Mısır arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021)

2.2.15. Pakistan

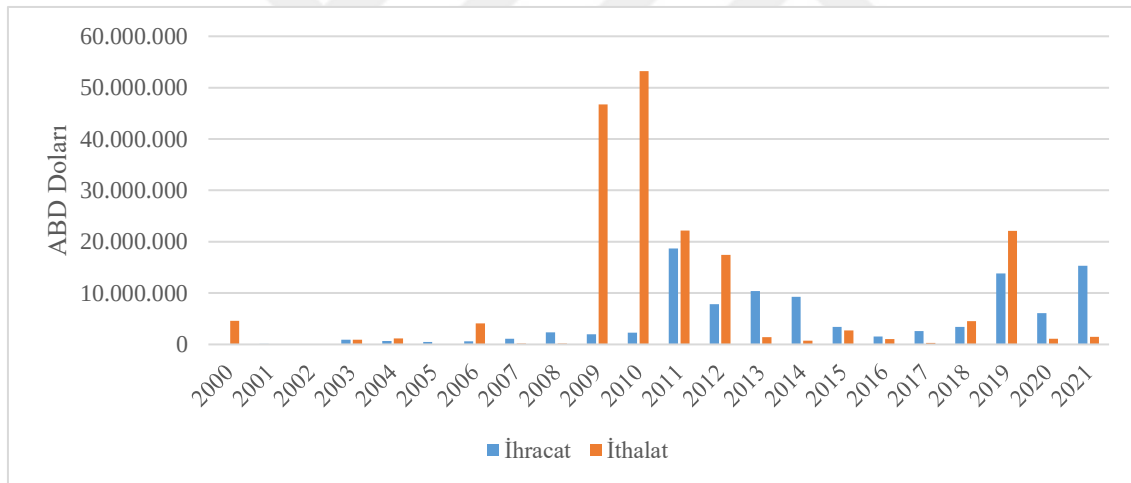
Şekil 2.15.'te 2000-2021 tarihleri arasında Türkiye ile Pakistan arasındaki savunma sanayii dış ticareti ABD Doları üzerinden gösterilmektedir. Buna göre, Pakistan ile Türkiye arasındaki savunma sanayii ticareti inişli ve çıkışlı seyretmektedir. 2002, 2018 ve 2021 yıllarında ithalat değeri ihracat değerini geçmiştir. Diğer yıllarda ise ihracat ithalattan daha fazladır. Pakistan'a en fazla ihracat yapılan yıl 2013'tür ve Pakistan'dan en fazla ithalat 2021 yılında yapılmıştır. TÜİK verilerine göre, silah ve aksamaları 2018 ve 2021 yıllarındaki ithalatın büyük bir bölümünü oluşturmaktadır.

Şekil.2.15. Türkiye ile Pakistan arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021)

2.2.16. Rusya

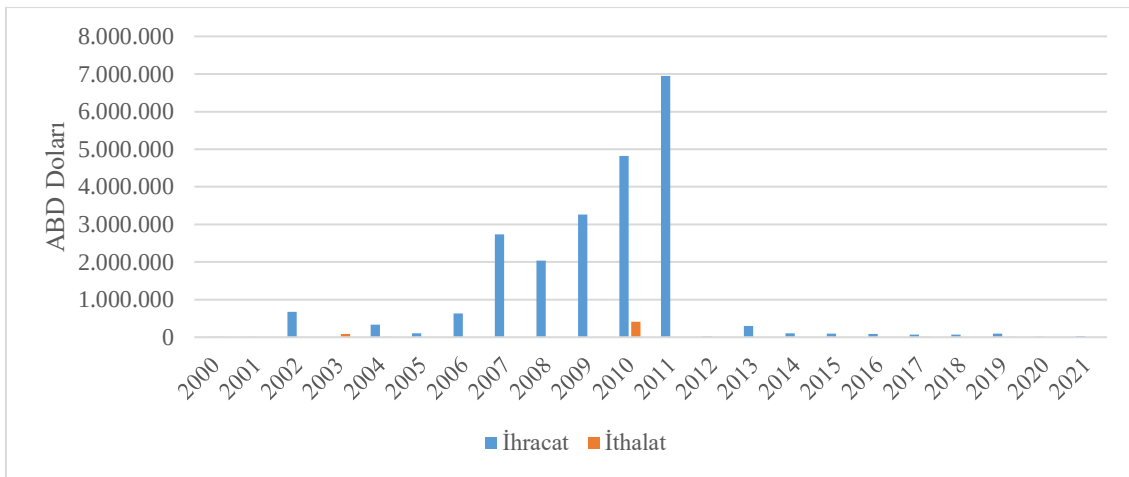
Şekil 2.16.'da 2000-2021 tarihleri arasında Türkiye ile Rusya arasındaki savunma sanayii dış ticareti ABD Doları üzerinden gösterilmektedir. Buna göre, Rusya ile Türkiye arasındaki savunma sanayii ticareti inişli ve çıkışlı seyretmektedir. Rusya en keskin olarak 2009 ve 2010 yıllarında ihracat değerini katlamıştır. Bunun nedeninin her ne kadar MGK bildirilerinde bahsedilmemiş olsa da 13 Şubat 2009 tarihinde Türkiye ile Rusya arasında imzalanan Ortak Deklarasyon olabileceği değerlendirilmektedir, çünkü söz konusu Deklarasyonda savunma sanayii alanında ortak yarar doğrultusunda iş birliğini artırıcı maddeler bulunmaktadır (Dışişleri Bakanlığı, 2009). TÜİK verileri incelendiğinde ise silah ve aksamları 2009 ve 2010 yıllarındaki ithalatın büyük bölümünü oluşturmaktadır. Bunun haricinde kimi yıllar dengeli, kimi yıllar ihracat ithalattan fazla ve kimi yıllar da ithalat ihracattan fazladır.

Şekil.2.16. Türkiye ile Rusya arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021)

2.2.17. Suriye

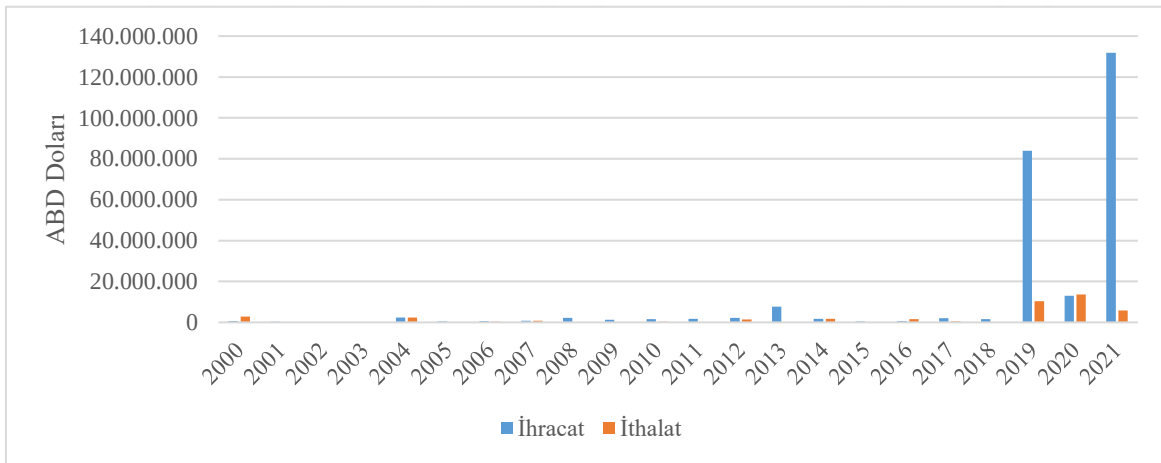
Şekil 2.17.'de 2000-2021 tarihleri arasında Türkiye ile Suriye arasındaki savunma sanayii dış ticareti ABD Doları üzerinden gösterilmektedir. Buna göre, Suriye ile Türkiye arasındaki savunma sanayii ticareti tek yönlü olarak gerçekleşmektedir. 2008 yılından itibaren Suriye'ye yapılan ihracatta düzenli bir artış yaşanmış ve 2011 yılında tepe noktaya ulaşmıştır. Ancak 2011 yılından sonra ticari ilişkiler neredeyse bitmiştir.

Şekil.2.17. Türkiye ile Suriye arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021)

2.2.18. Ukrayna

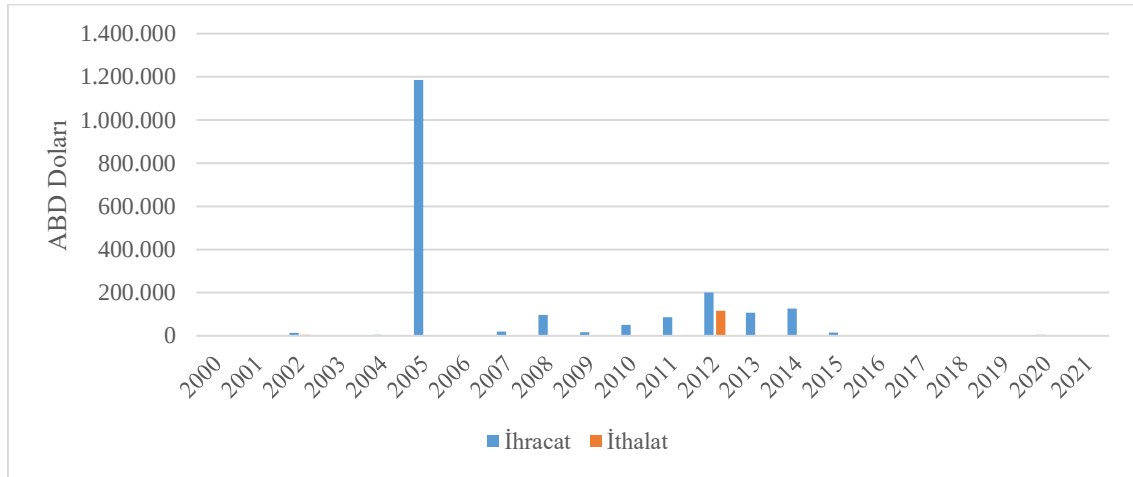
Şekil 2.18.'de 2000-2021 tarihleri arasında Türkiye ile Ukrayna arasındaki savunma sanayii dış ticareti ABD Doları üzerinden gösterilmektedir. Buna göre, 2019 yılı öncesindeki savunma sanayii ticareti 10 milyon ABD Doları'nın altında kalmıştır. 2018 yılında ise ihracat 80 milyon ABD Doları'nı geçmiştir. 2020 yılında ihracat tekrar gerilemiş ve bir sonraki yıl tepe noktasına ulaşmıştır.

Şekil.2.18. Türkiye ile Ukrayna arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021)

2.2.19. Yemen

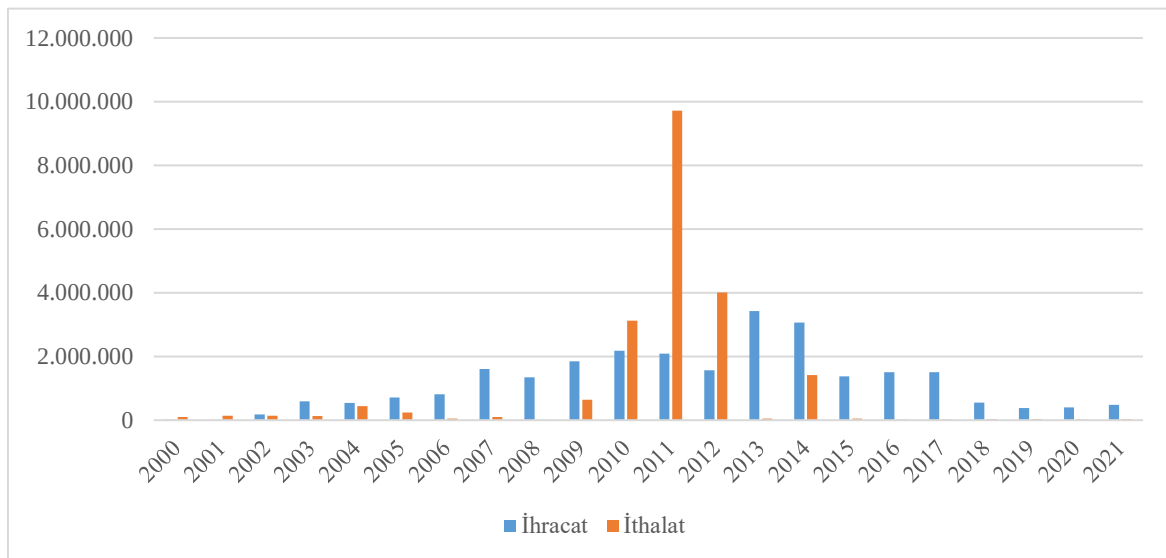
Şekil 2.19.'da 2000-2021 tarihleri arasında Türkiye ile Yemen arasındaki savunma sanayii dış ticareti ABD Doları üzerinden gösterilmektedir. Buna göre, Yemen ile Türkiye arasındaki savunma sanayii ticareti tek yönlü ve düzensiz olarak gerçekleşmektedir. Yemen'e en fazla ihracat yapılan yıl 2005'tir. Bunun yanı sıra Yemen'den yalnızca 2002, 2003 ve 2012 yıllarında ithalat yapılmıştır. En yüksek ithalat değerine sahip 2012 yılı verilerine bakıldığında silah ürün grubu satın alındığı görülmektedir.

Şekil.2.19. Türkiye ile Yemen arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021)

2.2.20. Yunanistan

Şekil 2.20.'de 2000-2021 tarihleri arasında Türkiye ile Yunanistan arasındaki savunma sanayii dış ticareti ABD Doları üzerinden gösterilmektedir. Şekil 2.20.'ye göre, Yunanistan ile Türkiye arasındaki savunma sanayii ticareti inişli ve çıkışlı seyretmektedir. Yunanistan'dan yapılan ithalat 2010, 2011 ve 2012 yıllarında ihracatı geçmiştir. Ayrıca, ithalat bir önceki yılın neredeyse 3 katı artış göstererek 2011 yılında tepe noktasına ulaşmıştır. TÜİK verileri incelendiğinde, 2011 yılında Yunanistan'dan askerî uçak ve helikopterlerde kullanılmak üzere bazı parçaların satın alındığı görülmüştür. İhracat ise daha küçük ölçekte artış ve azalışlar göstermiştir.

Şekil.2.20. Türkiye ile Yunanistan arasındaki savunma sanayii dış ticareti (2000-2021)

Türkiye ile MGK’da bahsedilen ülkeler arasındaki savunma sanayii ticaret hacmine bakıldığında, ticaret hacmi yüksek olan ülkeler ile genellikle kesintisiz ithalat ihracat devam ederken savunma sanayii potansiyeli düşük olan ülkeler ile daha çok Türkiye’nin savunma sanayii ürünleri ihraç ettiği tek yönlü bir ilişki gözlemlenmektedir. Ayrıca, ticaret hacmi belli bir aralıkta seyrederken spesifik bir proje veya ürün teslimatının olağan seyri bozarak ithalat veya ihracatı sıçrattığı görülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SENTETİK KONTROL METODU

3.1 Sentetik Kontrol Metodu

Araştırmacılar, bir akışın içindeyken bir olayın, farklılığın veya müdahalenin olağan akış üzerinde bir etkisi olup olmadığını gözlemlemek ve bu durumdan bir çıkarımda bulunmak isterler. Bunun için bir olayın, farklılığın veya müdahalenin bir duruma etkisi olup olmadığına karar vermek için bazı yöntemler geliştirmişlerdir. Alberto Abadie ve Javier Gardeazabal tarafından ise Sentetik Kontrol Metodu (SKM) geliştirilmiştir. SKM’de olağan akışın içindeki bir olayın etkisinin olup olmadığını anlamak için bir havuz içerisinde bir kontrol grubu oluşturularak olay sonrası incelenmek istenen konu üzerinden karşılaştırma yapılmaktadır. Oluşturulan kontrol grubunun karakteristiklerinin ağırlıklı ortalamaları alınarak incelenecek birim ile dönüm noktası öncesinde benzeyen sentetik bir kontrol grubu yaratılmakta ve dönüm noktası sonrasında incelemek için birim ile kontrol grubu eğrilerinde bir farklılaşma olup olmadığı ortaya konulmaktadır. Farklılık oluşmuş ise dönüm noktası sonrasında bir etkinin olduğu sonucu elde edilmektedir (Abadie ve diğerleri, 2011).

Alanyazında, SKM’yi kullanan birçok çalışma bulunmaktadır. Öncelikle metodu geliştiren Abadie ve Gardeazabal (2003) İspanya’nın Bask Bölgesi’nde yaşanan terör eylemlerinin Bask Bölgesi’ne olan ekonomik etkilerini İspanya’daki diğer bölgeler ile sentetik bir kontrol grubu oluşturarak ölçmeye çalışmıştır. Daha sonra, Abadie ve Diamond ve Hainmueller (2010) Amerika’nın Kaliforniya Eyaleti’nde uygulanan tütün kontrol programının kişi başı sigara tüketimi üzerindeki etkilerini görmek adına daha önce tütün kontrol programı uygulanmayan hem de tütün kullanımını etkilemek adına vergi oranında değişiklik yapılmayan 38 eyalet içerisinde sentetik bir ülke oluşturmuştur. Ayrıca, Abadie Diamond ve Hainmueller (2015) Berlin Duvarı’nın yıkılması ve Almanya’nın birleşmesinin Batı Almanya ekonomisi üzerinde etkisi olup olmadığını varsa da nasıl bir etkisi olduğunu Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü’ne (Organisation for Economic Co-operation and Development – OECD) üye ülkeler içerisinde Almanya’nın birleşmesi öncesindeki Batı Almanya’ya benzer bir sentetik devlet oluşturup SKM’yi kullanarak ortaya koymaya çalışmıştır. Bunların yanı sıra; Bohn, Lofstrom ve Raphael (2014) Arizona’da 2007 yılında çıkan Arizona İşçileri Yasası’nın vatandaş olmayan Hispanik nüfusunun oranı üzerindeki etkisini, Gietel-Basten, Han ve Cheng (2019) Çin’deki tek çocuk politikasının nüfus artışına

olan etkisini, Campos, Coricelli ve Moretti (2014), AB'nin genişleme dönemlerinde AB'ye katılan ülkelerin AB'ye katılmamış olsalardı kişi başına düşen GSMH'nin nasıl etkileneceğini SKM ile incelemiştir. Alanyazında, bu sayılanlar haricinde de pek çok çalışma bulunmaktadır.

SKM'de gözlemlenen ülkede, bir olayın bu ülke üzerinde bir etkisi olup olmadığı, incelecek olay benzeri bir olay yaşanmayan diğer ülkeler içerisinde benzer sentetik veya yapay ülke oluşturulmakta ve gözlemlenen ülke ile sentetik ülkenin incelenmek istenen verileri olay sonrasında karşılaştırılarak ortaya konmaktadır. Metotta belli bir zaman aralığında bir olayın etkisi incelenmekte olup, olaydan önceki zaman, olayın yaşandığı yıl ve sonrası olarak zaman üç bölüme ayrılmaktadır. SKM'nin uygulanabilmesi için olay öncesi dönemde en az birkaç yıllık müdahalesiz bir dönemin olması gerekmektedir. Yine karşılaştırmaların yapılabilmesi için olay sonrası dönemde en az birkaç yıl boyunca olayın seyrini değiştirecek bir gelişmenin yaşanmaması gerekmektedir (Abadie ve Gardeazabal, 2003).

Bu çalışmada, MGK basın açıklamasında bir ülkeden bahsedildiği yıl dönüm noktası olup, o tarih itibarıyla Türkiye ile arasındaki ithalat ve ihracat değerlerinin değişimine ayrı ayrı bakılacaktır. Karşılaştırmada, Türkiye ile bahsedilen ülke arasındaki ithalat veya ihracat ve Türkiye ile sentetik ülke artasındaki ithalat veya ihracat doğrularındaki değişimden faydalanılacaktır. MGK'da bahsedilmenin savunma sanayii ticaretine bir etkisi olup olmadığını söyleyebilmek için dönüm noktası sonrasında Türkiye ile bahsedilen ülke arasındaki ithalat veya ihracat doğrusu, Türkiye ile sentetik ülke artasındaki ithalat veya ihracat doğrusundan farklı yöne veya farklı ivmeyle hareket etmesi gerekmektedir.

3.2. Sentetik Kontrol Metodu Yaklaşımı Kullanılarak MGK'da Bahsedilen Ülkeler İle Türkiye'nin Savunma Sanayii Ticareti

2003-2021 yılları arasındaki MGK basın açıklamalarında bir ülkeden bahsetmenin, o ülke ile olan savunma sanayii ticaretine bir etkisi olup olmadığını göstermek amacıyla MGK basın açıklamalarında hiç bahsedilmeyen 15 ülke ile kontrol grubu oluşturulmuştur. MGK bildirimlerinde bahsedilme etkisinin ölçülebilmesi için MGK'da hiç bahsedilmeyen ülkelerin seçilmesi bu çalışmada kontrol grubu oluşturulabilmesi için en önemli şarttır. Bunun yanı sıra, MGK'da bahsedilen ülkeler ile yakın coğrafyada bulunan veya Türkiye ile

arasındaki savunma sanayii ticaret hacmi yakın olan ülkeler arasından oluşturulan kontrol grubu Çizelge 3.1.'de gösterilmiştir.

Çizelge 3.1. Kontrol grubunda yer alan ülkeler

Avustralya	Bulgaristan	Cezayir
Çin	Gürcistan	Hollanda
İspanya	İsviçre	İtalya
Kanada	Kore Cumhuriyeti	Kuveyt
Lüksemburg	Norveç	Polonya

Ülkelerin karşılaştırılabilmesi için ölçülebilir göstergelere ihtiyaç duyulmaktadır. Dünya Bankası tarafından ülkelerin kalkınmışlık düzeylerini farklı disiplinlerdeki bazı ölçülebilir göstergeler ile belirlenmektedir. Bu çalışmada, sentetik ülke oluşturulması için farklı ülkelerin göstergelerine ilişkin veriler toplanırken bu verilerde yeknesak birimlerin kullanılması adına Dünya Bankası verileri kullanılmıştır. Ayrıca, ülkeler karşılaştırılırken bir ülkenin gücünü ve kalkınma seviyesini gösteren unsurlar bulunmaktadır. Bu unsurlar, politik, ekonomik, askeri, insani, teknolojik ve coğrafi olarak kategorileştirilmektedir. Savunma sanayii ihracat ve ithalat verileri ile birlikte sentetik ülkenin oluşturulması aşamasında bahsedilen unsurlar dikkate alınarak Dünya Bankası veri tabanından ekonomik ve sosyal göstergeler seçilmiş olup, bunlar: ekonomik unsur olarak yıllık GSMH'nin büyüme oranı, ihraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı, ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları, yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon ve vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı; teknolojik unsur olarak katma değerli ürün sanayiinin GSMH'ye oranı ve yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı; insani unsur olarak yıllık nüfus değişimi oranı ve ilkökul seviyesinde okuma yüzdesi ile askeri unsur olarak askeri harcamaların GSMH'ye oranıdır.²

3.2.1. ABD

ABD'den MGK bildirilerinde ilk kez 2003 yılında bahsedilmiştir. Sonrasında birkaç yılda bir art arda bahsedilmeye devam edildiği için yalnızca 2003 yılında bahsedilmesinin ABD ile olan ithalat ihracata bir etkisinin olup olmadığı incelenecektir. Çünkü Abadie bir

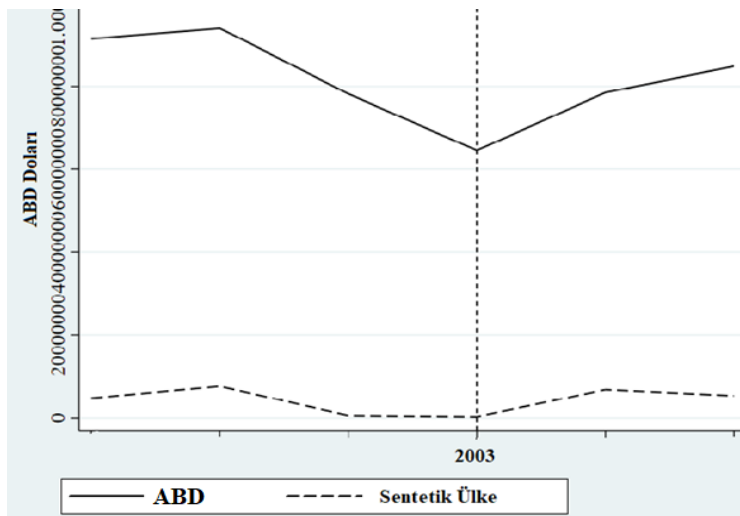
² MGK basın açıklamasında bahsedilen ve Türkiye ile savunma sanayii ticari ilişkileri ele alınacak 20 ülke ve kontrol grubunda yer alan 15 ülke için tüm veriler için Dünya Bankası veri tabanı kullanılmış ve Ek-3'te yer almaktadır. <https://data.worldbank.org/>

olayın etkisini analiz edebilmek için öncesinde bir süre (birkaç yıl) durumu etkileyecek başka bir olayın olmaması gerektiğini vurgulamaktadır (Abadie, 2021).

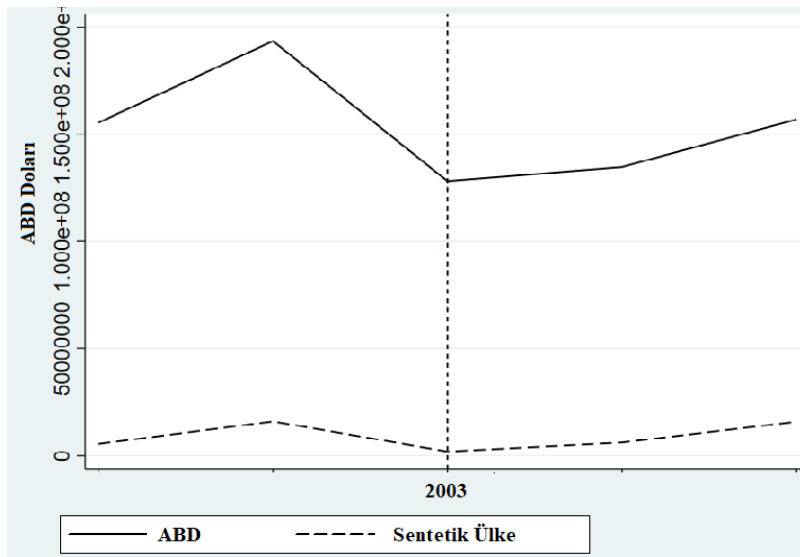
Çizelge 3.2. Değişkenler için ABD ve sentetik ülkenin değerleri (2003-2006)

Değişkenler	ABD	Sentetik Ülke
ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	1,42	4.37
Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	2,20	2,80
Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	3,25	1,53
İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	9,40	52,68
Katma değerli ürün sanayiinin GSMH'ye oranı	21,05	26.6856
İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	101,85	108,61
Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	10,90	18,35
Yıllık nüfus değişimi oranı	0,95	0,70
GSMH'nin büyüme oranı	1,35	2,91

Şekil 3.1. ve 3.2.'de Türkiye'nin ABD'ye olan ithalat ve ihracatı ile sentetik ülkelerinki karşılaştırılmıştır. Buna göre, ABD'ye benzer bir ülke oluşturulamamış olsa da yaklaşık olarak paralel yansıması elde edilebilmiştir. Buna göre 2003 sonrasında ABD ile Türkiye arasındaki ithalat ihracat sentetik ülke ile aynı doğrultuda devam etmiştir. Bu nedenle, 2003 yılında MGK'da ABD'den iş birliğinde yakınlaşılması yönünde bahsedilmesinin ABD ile Türkiye arasındaki savunma sanayii ticareti üzerinde bir etkisinden bahsedilmemektedir.

Şekil 3.1. Türkiye'nin ABD'ye ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2000-2006)

Şekil 3.2. Türkiye'nin ABD'den ithalatı ile sentetik ülkelerin ithalatı karşılaştırması (2000-2006)

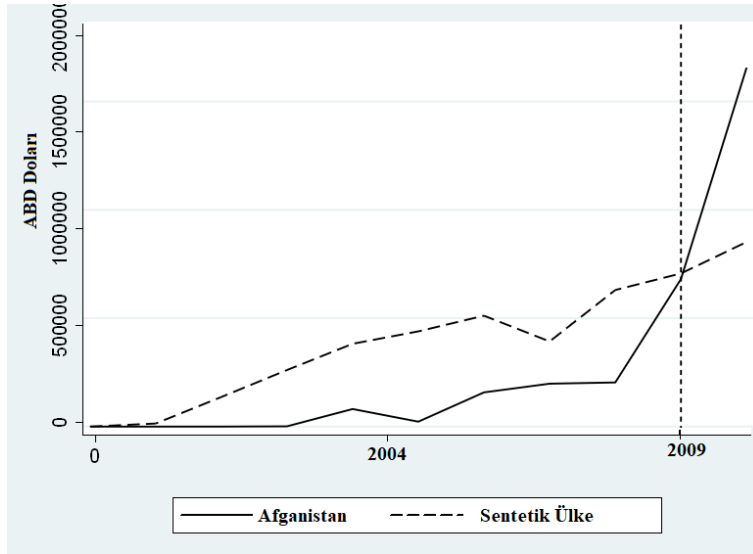
3.2.2. Afganistan

Afganistan'dan MGK bildirilerinde ilk kez 2009 yılında iş birliğinde yaklaşılması yönünde bahsedilmiştir. Bu kapsamda, MGK'da Afganistan'dan bahsedilmesinin savunma sanayii ithalat ihracatına etkisi 2000-2012 aralığında incelenmiştir. Afganistan'dan 1 kez de 2021 yılında bahsedilmiş ancak 2021 yılında bahsedilmesinin etkisini görebilecek kadar üzerinden zaman geçmediği için 2021 yılında bahsedilmesi kapsam dışı bırakılmıştır.

Çizelge 3.3. Değişkenler için Afganistan ve sentetik ülkenin değerleri (2000-2012)

Değişkenler	Afganistan	Sentetik Ülke
ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	1,15	1,35
Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	2,24	1,63
İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	78,72	98,40
Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	6,71	18,84
Yıllık nüfus değişimi oranı	3,53	0,51
GSMH'nin büyüme oranı	7,43	4,80

Şekil 3.3'te Türkiye'nin Afganistan'a ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırılmış ve 2009 senesi itibarıyla Afganistan'a olan ihracat keskin bir şekilde artış göstermiştir.

Şekil 3.3. Türkiye'nin Afganistan'a ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2000-2012)

Afganistan'dan MGK bildirilerinde ilk kez 2009 yılında bahsedilmekte ancak 2009 yılı birkaç yıl öncesi ve sonrasında Afganistan'dan ithalat yapılmamıştır. Bu nedenle, 2009 yılında Afganistan'dan bahsedilmesinin Afganistan'dan yapılan ithalat üzerinde bir etkisi olup olmadığı incelenememiştir.

3.2.3. Almanya

Almanya'dan MGK bildirilerinde bahsedilmesine ilişkin Şekil 1.5. incelendiğinde Türkiye'nin Almanya ile olan savunma sanayii ticaretine bir etkisinin olup olmadığını söyleyebilmek için SKM kullanılamamıştır. Abadie, SKM'nin kullanılabilmesi için olağan akışa net bir müdahalenin olması ve müdahale öncesinde bir süre etkisinin ölçülebileceği benzer bir durumun yaşanmamış olması koşullarının sağlanması üzerinde durmaktadır (Abadie, 2021). Bu doğrultuda, MGK'da Almanya'dan yaklaşma ve uzaklaşmadan dengeli olarak bahsedildiği ve net bir uzaklaşma veya yaklaşma yoğunluğu gözlemlenememesi ile bahsedilme zamanları arasında SKM uygulanmasına imkân tanıyacak sürede boşluklar bulunmaması sebeplerinden ötürü Almanya bu analizde kapsam dışı kalmıştır.

3.2.4. Azerbaycan

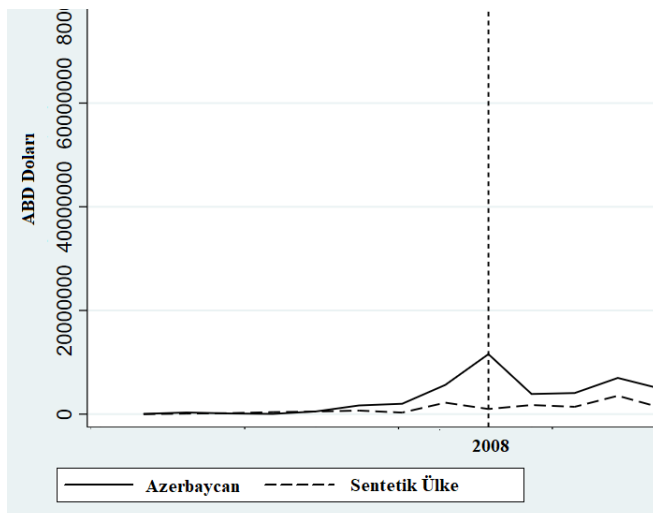
Azerbaycan'dan MGK bildirilerinde ilk kez 2008 yılında iş birliğinde yaklaşılması yönünde bahsedilmiştir. Bu kapsamda, MGK'da Azerbaycan'dan bahsedilmesinin savunma sanayii ithalat ihracatına etkisi 2000-2014 aralığında incelenmiştir. Ayrıca, Azerbaycan'dan

2014 yılında bahsedilmiş ancak öncesinde müdahalenin olmadığı süre yalnızca 3 yıl olduğu için 2014 yılı bahsedilmesinin savunma sanayii ticaretine etkisi incelenmemiştir. Bununla birlikte, 1 kez de 2021 yılında bahsedilmiş ancak 2021 yılında bahsedilmesinin etkisini görebilecek kadar üzerinden zaman geçmediği için 2021 yılında bahsedilmesi kapsam dışı bırakılmıştır.

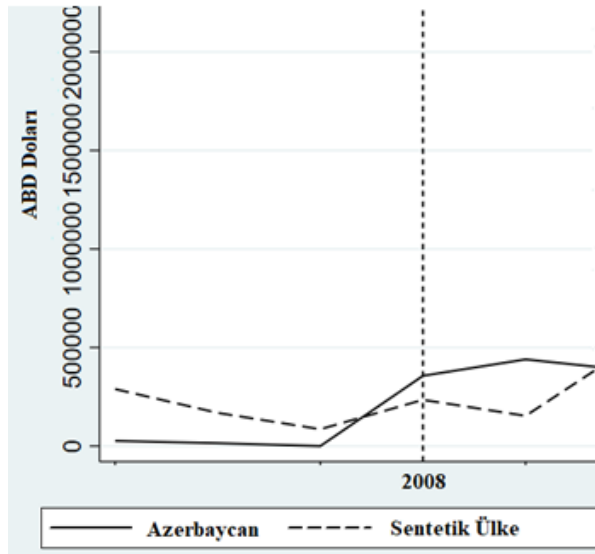
Çizelge 3.4. Değişkenler için Azerbaycan ve sentetik ülkenin değerleri (2000-2012)

Değişkenler	Azerbaycan	Sentetik Ülke
ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	2,62	4,49
Yıllık GSMH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	10,31	5,07
Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	2,55	3,36
İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	51,60	28,88
Katma değerli ürün sanayiinin GSMH'ye oranı	21,05	26,6856
İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	101.85	108.614
Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	10,90	18,35
Yıllık nüfus değişimi oranı	0,95	0.70
GSMH'nin büyüme oranı	1,35	2,91

Şekil 3.4.'te Türkiye'nin Azerbaycan'a ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırılmış ve 2008 senesi itibarıyla Azerbaycan'a olan ihracat azalmıştır. Şekil 3.5'te ise Azerbaycan'dan yapılan ithalat ile sentetik ülkelerin ithalatı karşılaştırılmış ve 2008 senesi itibarıyla Azerbaycan'dan yapılan ithalat artmıştır.

Şekil 3.4. Türkiye'nin Azerbaycan'a ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2000-2012)

Şekil 3.5. Türkiye'nin Azerbaycan'dan ithalatı ile sentetik ülkelerin ithalatı karşılaştırması (2000-2012)

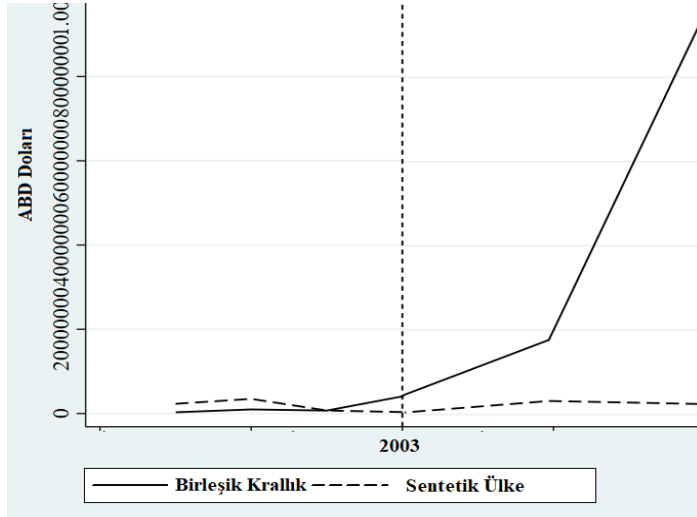
3.2.5. Birleşik Krallık

Birleşik Krallık'tan MGK bildirilerinde ilk kez 2003 yılında iş birliğinde yaklaşılması yönünde bahsedilmiştir. Sonraki yılda bahsedilen 1'er kez yaklaşma ve uzaklaşma ifadelerinin birbirlerini nötrlediği var sayılarak, MGK'da Birleşik Krallık'tan bahsedilmesinin savunma sanayii ithalat ihracatına etkisi 2000-2006 aralığında incelenmiştir. Ayrıca, ileriki yıllarda Birleşik Krallık'tan tekrar bahsedilmiştir ancak SKM uygulanması için keskin bir müdahale noktası bulunmadığı için kapsam dışı bırakılmıştır.

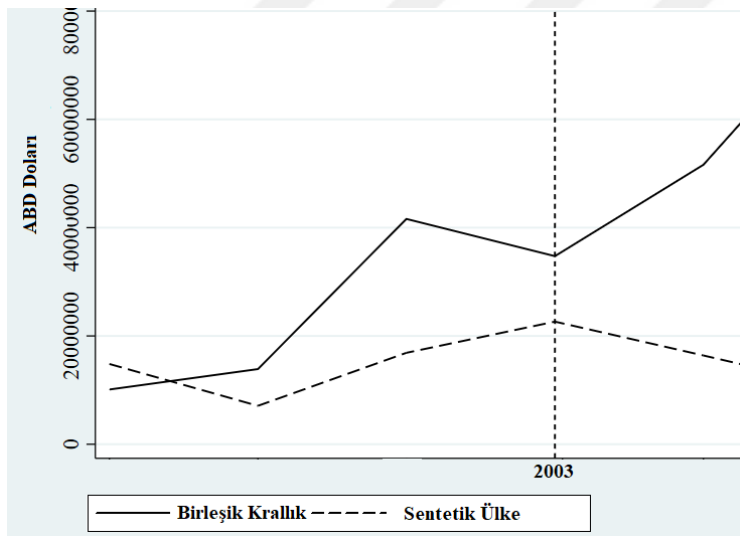
Çizelge 3.5. Değişkenler için Birleşik Krallık ve sentetik ülkenin değerleri (2000-2006)

Değişkenler	Birleşik Krallık	Sentetik Ülke
ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	1,03	3,56
Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	1,9	2,86
Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	2,43	1,33
İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	24,96	46,26
Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	19,33	17,91
Katma değerli ürün sanayiinin GSMH'ye oranı	21,05	26,68
İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	103,13	104,24
Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	10,90	18,35
Yıllık nüfus değişimi oranı	0,20	0,60
GSMH'nin büyüme oranı	2,63	2,61

Şekil 3.6. ve Şekil 3.7.'de Türkiye'nin Birleşik Krallık ile ithalat ve ihracatı sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırılmış ve 2003'te MGK'da iş birliği hususunda yaklaşılması yönünde bahsedildikten sonra Birleşik Krallık ile olan hem ithalat hem ihracat artmıştır.

Şekil 3.6. Türkiye'nin Birleşik Krallık'a ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2000-2006)

Şekil 3.7. Türkiye'nin Birleşik Krallık'tan ithalatı ile sentetik ülkelerin ithalatı karşılaştırması (2000-2006)

3.2.6. Fransa

Fransa'dan MGK bildirilerinde bahsedilmesine ilişkin Şekil 1.10. incelendiğinde Türkiye'nin Fransa ile olan savunma sanayii ticaretine bir etkisinin olup olmadığını söyleyebilmek için SKM kullanılamamıştır. Çünkü MGK'da Fransa'dan iş birliği hususunda yaklaşma ve uzaklaşmadan dengeli olarak bahsedilmiş ve net bir kırılım saptanamamıştır. Bundan ötürü Fransa bu analizde kapsam dışı kalmıştır.

3.2.7. Irak

2003 yılı öncesinde Irak ile Türkiye arasındaki savunma sanayii ihracat ithalat verisi bulunmamaktadır. Ayrıca MGK bildirilerinde neredeyse her yıl Irak'tan bahsedilmiştir. Her yıl bahsedilmesi sürekli müdahale anlamına geldiği için sürekli bahsetmenin savunma sanayii ticaretinde bir etki olup olmadığı SKM ile analiz edilemediği için Irak kapsam dışı kalmıştır.

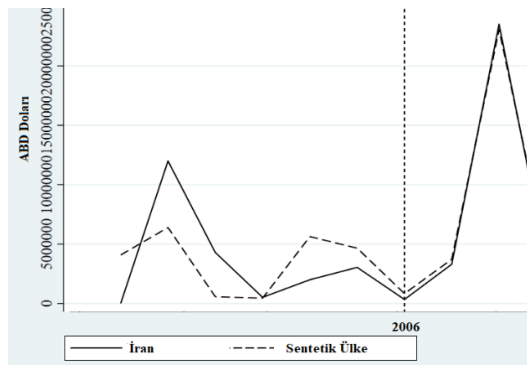
3.2.8. İran

İran'dan MGK bildirilerinde ilk kez 2006 yılında iş birliğinden uzaklaşılması yönünde bahsedilmiştir. Ayrıca, ileriki yıllarda İran'dan tekrar bahsedilmiştir ancak SKM'nin uygulanabileceği bir dönüm noktası tespit edilemediği için yalnızca 2006 yılındaki bahsetmenin etkisi incelenmiştir.

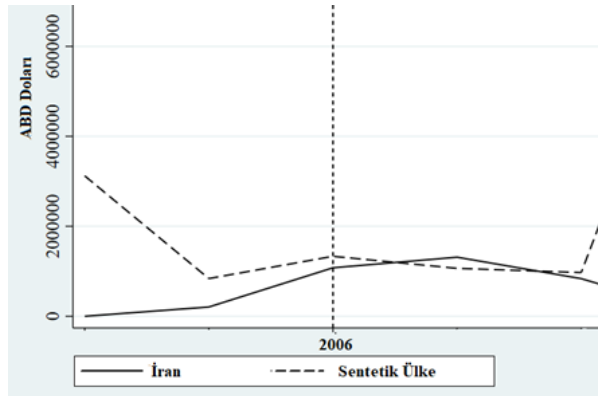
Çizelge 3.6. Değişkenler için İran ve sentetik ülkenin değerleri (2000-2009)

Değişkenler	İran	Sentetik Ülke
ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	2,96	4,15
Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	22,45	12,80
Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	2,90	2,89
İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	27,8	41,44
İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	100,45	106,32
Yıllık nüfus değişimi oranı	1,19	1,26
GSMH'nin büyüme oranı	3,78	4,64

Şekil 3.8.'de Türkiye'nin İran'a savunma sanayii ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırılmış ve 2006 senesinde MGK'da İran'dan bahsedilmesinin ihracata bir etkisi saptanamamıştır. Şekil 3.9.'da ise İran'dan yapılan ithalat ile sentetik ülkelerin ithalatı karşılaştırılmıştır. Ancak sentetik ülke doğrusundan ayrılmamıştır.

Şekil 3.8. Türkiye'nin İran'a ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2000-2009)

Şekil 3.9. Türkiye'nin İran'dan ithalatı ile sentetik ülkelerin ithalatı karşılaştırması (2000-2009)

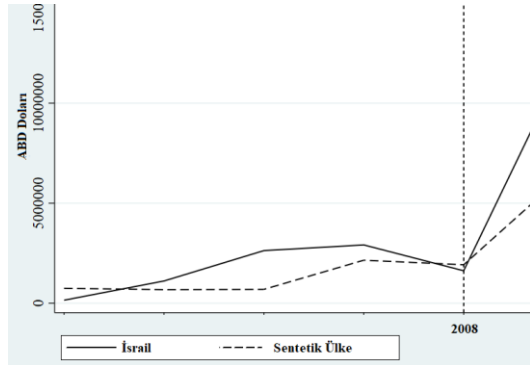
3.2.9. İsrail

İsrail'den MGK bildirilerinde ilk kez 2008 yılında iş birliğinden uzaklaşılması yönünde bahsedilmiştir. 2008 yılında bahsedilmesine ilişkin savunma sanayii ithalat ve ihracatına etkisi 2000-2014 aralığında incelenmiş ancak sonraki yıllarda inceleme yapılacak zaman aralığı tespit edilememiştir.

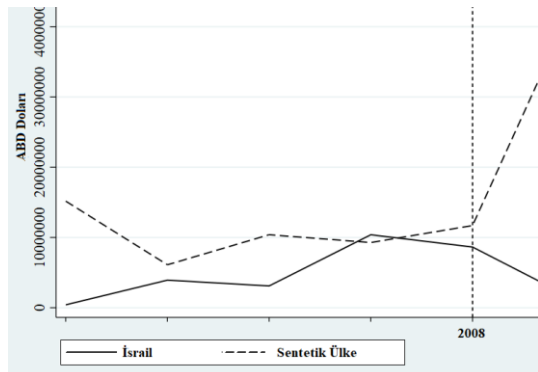
Çizelge 3.7. Değişkenler için İsrail ve sentetik ülkenin değerleri (2000-2011)

Değişkenler	İsrail	Sentetik Ülke
ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	7,74	4,92
Yıllık GSMH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	0,92	3,43
Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	6,27	2,29
İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	40,25	59,30
Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	7,15	12,12
Katma değerli ürün sanayiinin GSMH'ye oranı	21,57	26,20
İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	104,80	100,26
Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	25,55	20,31
Yıllık nüfus değişimi oranı	1,77	0,74
GSMH'nin büyüme oranı	5,24	4,53

Şekil 3.10.'da Türkiye'nin İsrail'e ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırılmış ve 2008 senesi itibarıyla İsrail'e olan ihracat artmıştır. Şekil 3.11.'de ise İsrail'den yapılan ithalat ile sentetik ülkelerin ithalatı karşılaştırılmış ve 2008 senesi itibarıyla İsrail'den yapılan ithalat azalmıştır.

Şekil 3.10. Türkiye'nin İsrail'e ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2000-2011)

Şekil 3.11. Türkiye'nin İsrail'den ithalatı ile sentetik ülkelerin ithalatı karşılaştırması (2000-2011)

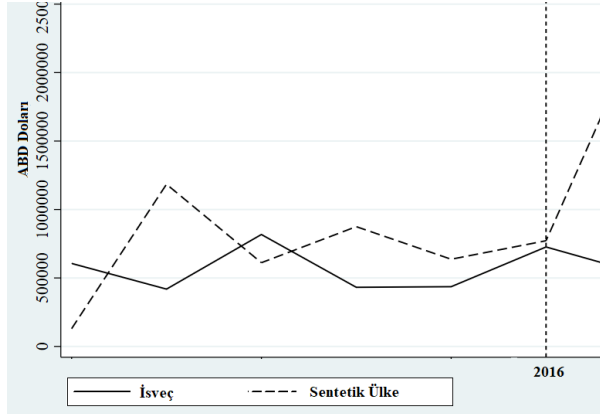
3.2.10. İsveç

İsveç'ten MGK bildirilerinde yalnızca 2016 yılında iş birliğinden uzaklaşılması yönünde bahsedilmiş olup bunun savunma sanayii ticaretine etkisi olup olmadığını incelemek için 2011-2019 yılları arasında SKM'e uygulanmıştır.

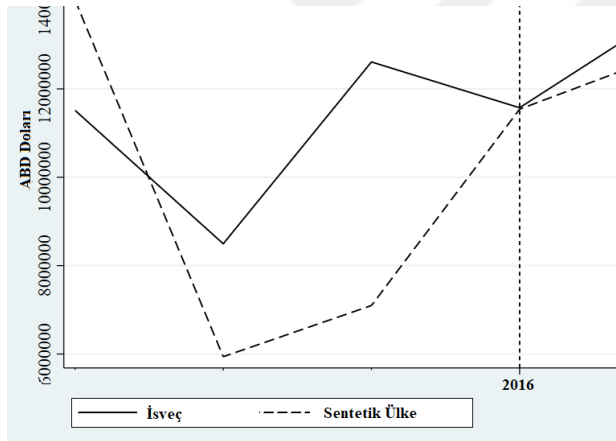
Çizelge 3.8. Değişkenler için İsveç ve sentetik ülkenin değerleri (2011-2019)

Değişkenler	İsveç	Sentetik Ülke
ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	9,82	1,31
Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	1,56	0,51
Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	1,10	1,52
İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	43,20	46,17
Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	18,00	20,55
Katma değerli ürün sanayiinin GSMH'ye oranı	22,03	22,50
İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	121,4	103,55
Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	26,70	21,58
Yıllık nüfus değişimi oranı	0,96	0,98
GSMH'nin büyüme oranı	2,78	1,75

Şekil 3.12.'de Türkiye'nin İsveç'e ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırılmış ve 2016 yılında bahsedilme sonrası İsveç'e olan ihracat azalmıştır. Şekil 3.13.'te ise İsveç'ten yapılan ithalat ile sentetik ülkelerin ithalatı karşılaştırılmış ve 2016 yılından bahsedilmenin net bir etkisi gözlemlenmemiştir.

Şekil 3.12. Türkiye'nin İsveç'e ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2011-2019)

Şekil 3.13. Türkiye'nin İsveç'ten ithalatı ile sentetik ülkelerin ithalatı karşılaştırması (2011-2019)

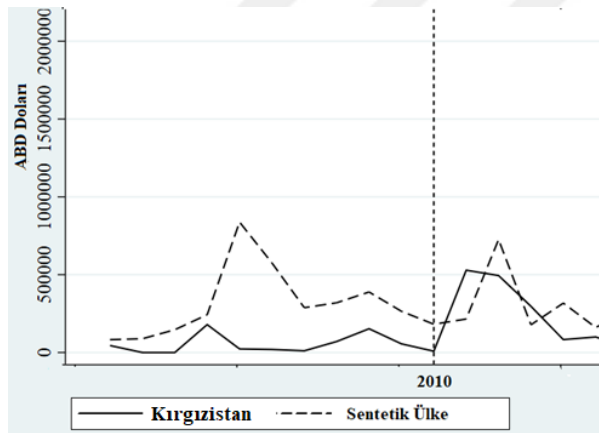
3.2.11. Kırgızistan

Kırgızistan'dan MGK bildirilerinde yalnızca bir kez 2010 yılında iş birliğinde yaklaşılması yönünde bahsedilmiştir. 2010 yılında bahsedilmesinin bir etkisi olup olmadığını anlamlandırabilmek için 2000-2017 yılları arasında SKM uygulanmıştır.

Çizelge 3.9. Değişkenler için Kırgızistan ve sentetik ülkenin değerleri (2000-2017)

Değişkenler	Kırgızistan	Sentetik Ülke
ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	1,23	3,05
Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	10,32	4,01
Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	1,56	1,99
İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	44,05	41,79
Katma değerli ürün sanayiinin GSMH'ye oranı	21,75	26,95
İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	97,55	102,70
Yıllık nüfus değişimi oranı	1,06	1,04
GSMH'nin büyüme oranı	4,75	4,58

Şekil 3.14.'te ise Kırgızistan'a yapılan ihracatın sentetik ülkelerin ihracatı ile karşılaştırılması gösterilmektedir. Buna göre, 2010 yılından MGK'da Kırgızistan'dan bahsedilmesinin net bir etkisi gözlemlenmemiştir. Kırgızistan'dan tanımlanan zaman aralığında çoğunlukla savunma sanayii ithalatı yapılmadığı için Kırgızistan'dan yapılan ithalat ile sentetik ülkelere yapılan ithalat karşılaştırılamamıştır.

Şekil 3.14. Türkiye'nin Kırgızistan'a ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2000-2017)

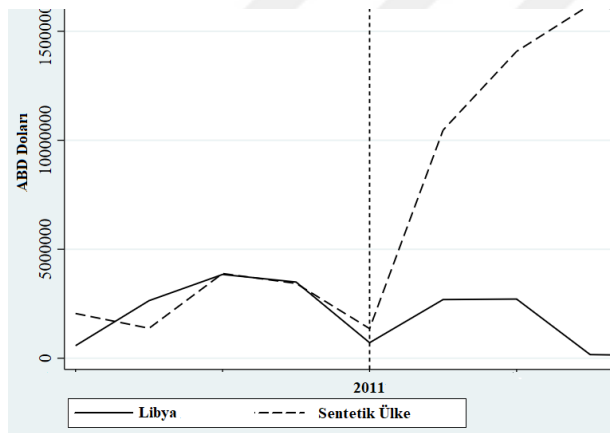
3.2.12. Libya

Libya'dan MGK bildirilerinde ilk kez 2011 yılında iş birliğinde yaklaşılması yönünde bahsedilmiştir. 2 kez iş birliğinde yaklaşma ve 1 kez uzaklaşmadan bahsedilmiş olup, 2011 yılında 1 kez yakınlaşmadan bahsedilmiş varsayımından hareketle 2007-2015 yılları arasında SKM uygulanmıştır. Başka yıllarda da Libya'dan bahsedilmiş ancak SKM uygulanabilecek uygun aralık tespit edilememiştir.

Çizelge 3.10. Değişkenler için Libya ve sentetik ülkenin değerleri (2007-2015)

Değişkenler	Libya	Sentetik Ülke
ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	2,99	4,15
Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	5,42	4,23
Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	1,35	1,46
İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	67,50	75,39
İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	102,00	102,29
Yıllık nüfus değişimi oranı	1,28	0,93
GSMH'nin büyüme oranı	3,31	3,19

Şekil 3.15.'te Türkiye'nin Libya'ya ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırılmış Libya ihracat eğrisinin sentetik ülke ihracat eğrisine göre daha az bir ivmeye sahip olduğu görülmektedir buna göre ve 2011 yılında Libya'dan bahsedildikten sonra Libya'ya yapılan ihracatın azalmaktadır. Libya'dan tanımlanan zaman aralığında çoğunlukla ithalat yapılmadığı için Libya'dan yapılan ithalat ile sentetik ülkelere yapılan ithalat karşılaştırılamamıştır.

Şekil 3.15. Türkiye'nin Libya'ya ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2007-2015)

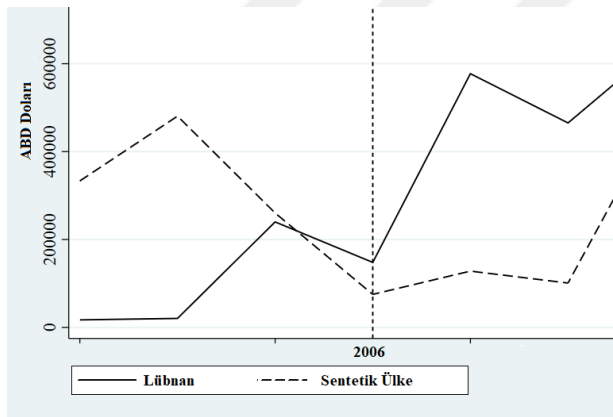
3.2.13. Lübnan

Lübnan'dan MGK bildirilerinde ilk kez 2006 yılında sonrasında da 2010 yılında iş birliğinde yakınlaşılması yönünde bahsedilmiştir. 2006 yılındaki bahsetme için 2004-2008 yılları arasında 2010 yılı için ise 2008-2014 yılları arasında SKM kullanılarak analiz yapılmıştır.

Çizelge 3.11. Değişkenler için Lübnan ve sentetik ülkenin değerleri (2004-2008)

Değişkenler	Lübnan	Sentetik Ülke
ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	2,46	9,92
Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	-0,23	1,88
Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	4,56	1,00
İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	29,46	58,20
Katma değerli ürün sanayiinin GSMH'ye oranı	15,90	25,24
Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	15,66	14,79
Yıllık nüfus değişimi oranı	3,88	0,97
GSMH'nin büyüme oranı	4,2	3,73

Şekil 3.16.'da Türkiye'nin Lübnan'a ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırılmış ve 2006 yılında Libya'dan bahsedildikten sonra ihracat sentetik ülkelere göre çok daha dramatik bir artış göstermiştir. Lübnan'dan 2004-2008 yılları arasında savunma sanayii ithalatı yapılmadığı için Lübnan'dan yapılan ithalat ile sentetik ülkelere yapılan ithalat karşılaştırılamamıştır.

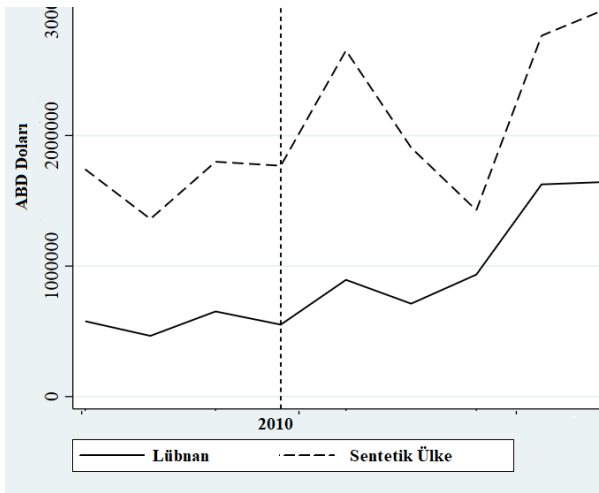

Şekil 3.16. Türkiye'nin Lübnan'a ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2004-2008)

Çizelge 3.12. Değişkenler için Lübnan ve sentetik ülkenin değerleri (2008-2014)

Değişkenler	Lübnan	Sentetik Ülke
ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	4,17	6,55
Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	6,96	4,38
Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	4,20	3,33
İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	36,26	37,95
Katma değerli ürün sanayiinin GSMH'ye oranı	15,7	25,48
Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	16,06	19,92
Yıllık nüfus değişimi oranı	0,33	0,12
GSMH'nin büyüme oranı	9,53	4,10

Şekil 3.17.'de ise Lübnan'a yapılan ihracatın sentetik ülkelerin ihracatı ile karşılaştırılması gösterilmektedir. Buna göre, 2010 yılından MGK'da Lübnan'dan bahsedilmesinin net bir etkisi gözlemlenmemiştir. Ayrıca, Lübnan'dan tanımlanan zaman aralığında çoğunlukla savunma sanayii ithalatı yapılmadığı için Lübnan'dan yapılan ithalat ile sentetik ülkelere yapılan ithalat karşılaştırılamamıştır.

Şekil 3.17. Türkiye'nin Lübnan'a ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2008-2014)

3.2.14. Mısır

Mısır'dan MGK bildirilerinde ilk kez 2011 yılında bahsedilmiş olup MGK'da Mısır'dan bahsedilmesine ilişkin Şekil 1.18. incelendiğinde, Türkiye'nin Mısır ile olan savunma sanayii ticaretine bir etkisinin olup olmadığını söyleyebilmek için SKM kullanılamamıştır. Çünkü SKM uygulanabilmesi için MGK'da Mısır'dan bahsedildikten sonra ve bahsedilmeden önce birkaç yıl bildirilerde Mısır'dan bahsedilmemesi gerekmektedir. Bundan ötürü Mısır bu analizde kapsam dışı kalmıştır.

3.2.15. Pakistan

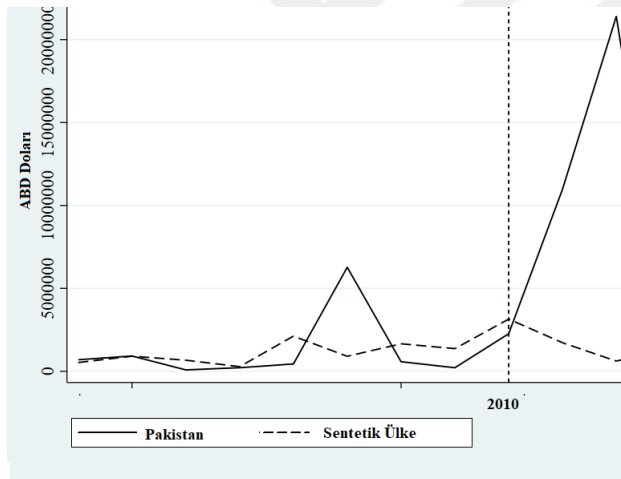
MGK bildirilerinde Pakistan'dan iki kez ve yalnızca 2010 yılında iş birliğinde yaklaşılması yönünde bahsedilmiştir. 2010 yılında Pakistan'dan bahsedilmesinin bir etkisi olup olmadığını anlamlandırabilmek için 2000-2013 yılları arasında SKM uygulanmıştır.

Şekil 3.18.'de ise Pakistan'a yapılan ihracatın sentetik ülkelerin ihracatı ile karşılaştırılması gösterilmektedir. Buna göre, 2010 yılında MGK'da Pakistan'dan bahsedildikten sonra ihracat dramatik bir şekilde artış göstermiştir. Bunun yanı sıra,

Pakistan'dan tanımlanan zaman aralığında çoğunlukla savunma sanayii ithalatı yapılmadığı için Pakistan'dan yapılan ithalat ile sentetik ülkelere yapılan ithalat karşılaştırılamamıştır.

Çizelge 3.13. Değişkenler için Pakistan ve sentetik ülkenin değerleri (2000-2013)

Değişkenler	Pakistan	Sentetik Ülke
ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	2,94	1,58
Yıllık GSMH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	9,92	5,33
Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	3,66	2,93
İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	13,66	24,50
Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	1,81	9,78
Katma değerli ürün sanayiinin GSMH'ye oranı	19,72	23,54
İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	80,47	103,73
Yıllık nüfus değişimi oranı	2,27	0,57
GSMH'nin büyüme oranı	4,59	4,58

Şekil 3.18. Türkiye'nin Pakistan'a ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2000-2013)

3.2.16. Rusya

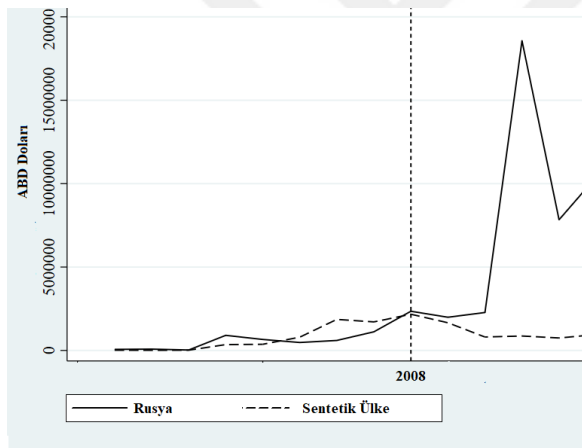
Rusya'dan MGK bildirilerinde bahsedilme yıllarına göre SKM uygulanabilecek bir zaman aralığı bulunmaktadır. Bu kapsamda, 2008 yılında iş birliğinde yakınlaşılması yönünde bahsedilmiş olmasına istinaden 2000-2011 yılları arasında SKM ile bahsedilmenin bir etkisi olup olmadığı incelenmiştir.

Şekil 3.19.'da Türkiye'nin Rusya'ya ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırılmış ve 2008 yılında bahsedilme sonrası Rusya'ya yapılan ihracatta net bir değişim gözlemlenmemiştir. Şekil 3.20.'de ise Rusya'dan yapılan ithalat ile sentetik

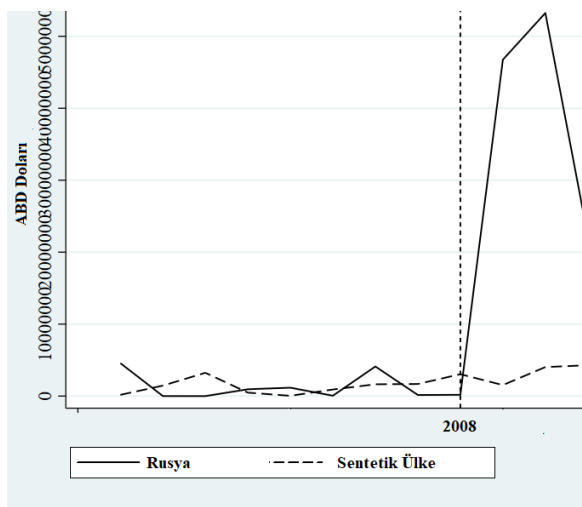
ülkelerin ithalatı karşılaştırılmış ve 2008 yılı sonrasında ithalat dramatik bir şekilde artış göstermiştir.

Çizelge 3.14. Değişkenler için Rusya ve sentetik ülkenin değerleri (2000-2011)

Değişkenler	Rusya	Sentetik Ülke
ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	1,77	8,45
Yıllık GSMH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	19,01	6,30
Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	3,40	2,58
İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	35,61	30,97
Katma değerli ürün sanayiinin GSMH'ye oranı	31,35	25,98
İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	105,85	106,38
Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	14,92	15,62
Yıllık nüfus değişimi oranı	-0,38	-0,60
GSMH'nin büyüme oranı	7,17	7,20

Şekil 3.19. Türkiye'nin Rusya'ya ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2000-2011)

Şekil 3.20. Türkiye'nin Rusya'dan ithalatı ile sentetik ülkelerin ithalatı karşılaştırması (2000-2011)

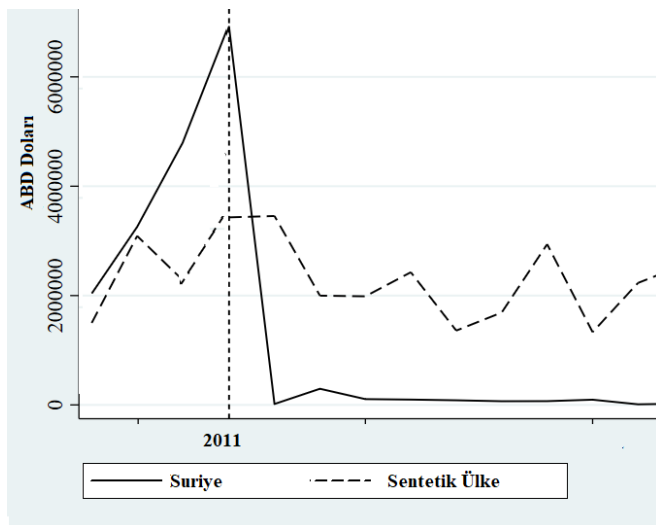
3.2.17. Suriye

Suriye'den MGK bildirilerinde ilk kez 2003 yılında iş birliğinde yakınlaşılması yönünde bahsedilmiştir. Ancak 2003 yılı öncesine ilişkin Türkiye ile Suriye arasında herhangi bir savunma sanayii ticareti verisine erişilemediği için MGK'da ikinci kez 2011 yılında iş birliğinden uzaklaşılması yönünde bahsedilmesi üzerine 2008-2016 yılları arasında SKM kullanılarak analiz yapılmıştır.

Çizelge 3.15. Değişkenler için Suriye ve sentetik ülkenin değerleri (2008-2016)

Değişkenler	Suriye	Sentetik Ülke
ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	1,83	5,52
Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	6,70	6,45
Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	3,90	4,36
İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	32,96	31,03
Katma değerli ürün sanayiinin GSMH'ye oranı	30,65	29,85
Yıllık nüfus değişimi oranı	2,40	0,01
GSMH'nin büyüme oranı	5,19	4,24

Şekil 3.21.'de Suriye'ye yapılan ihracatın sentetik ülkelerin ihracatı ile karşılaştırılması gösterilmektedir. Buna göre, 2011 yılından MGK'da ikinci kez Suriye'den bahsedildikten sonra ihracat dramatik bir şekilde düşüş göstermiştir. Bunun yanı sıra, Suriye'den tanımlanan zaman aralığında çoğunlukla savunma sanayii ithalatı yapılmadığı için Suriye'den yapılan ithalat ile sentetik ülkelere yapılan ithalat karşılaştırılamamıştır.

Şekil 3.21. Türkiye'nin Suriye'ye ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2008-2016)

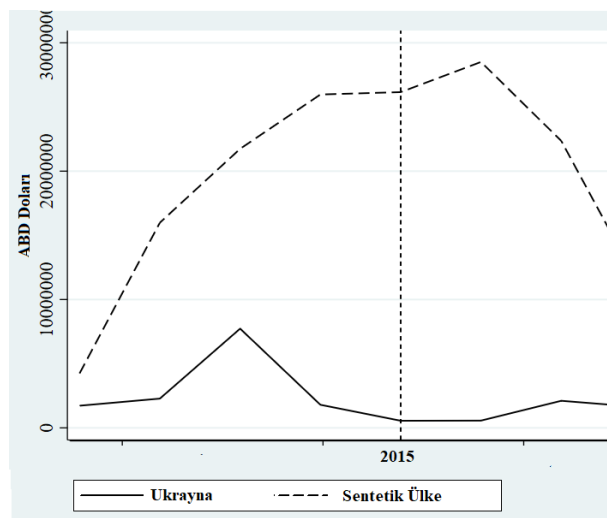
3.2.18. Ukrayna

Ukrayna'dan MGK bildirilerinde yalnızca bir kez 2015 yılında iş birliğinden uzaklaşılması yönünde bahsedilmiştir. 2015 yılında bahsedilmesinin Ukrayna ile savunma sanayii ticaretine bir yansıması olup olmadığını söyleyebilmek adına 2011-2018 zaman aralığı için SMK uygulanmıştır.

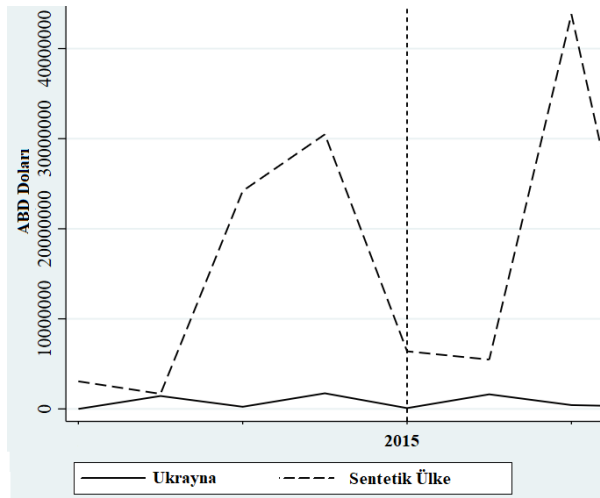
Çizelge 3.16. Değişkenler için Ukrayna ve sentetik ülkenin değerleri (2011-2018)

Değişkenler	Ukrayna	Sentetik Ülke
ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	5,18	1,08
Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	10,60	2,54
Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	1,72	1,90
İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	47,07	44,23
Katma değerli ürün sanayiinin GSMH'ye oranı	23,59	21,83
İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	100,40	102,27
Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	17,40	21,60
Yıllık nüfus değişimi oranı	-0,33	-0,21
GSMH'nin büyüme oranı	-1,10	2,27

Şekil 3.22.'de Türkiye'nin Ukrayna'ya ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı ve Şekil 3.23.'te Türkiye'nin Ukrayna'dan yaptığı ithalat ile sentetik ülkelerin ithalatı karşılaştırılmıştır. Ancak bahsedilme yılı öncesi veya sonrasında anlamlı bir değişim veya benzeşim gözlemlenememiştir.

Şekil 3.22. Türkiye'nin Ukrayna'ya ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2011-2018)

Şekil 3.23. Türkiye'nin Ukrayna'dan ithalatı ile sentetik ülkelerin ithalatı karşılaştırması (2011-2018)

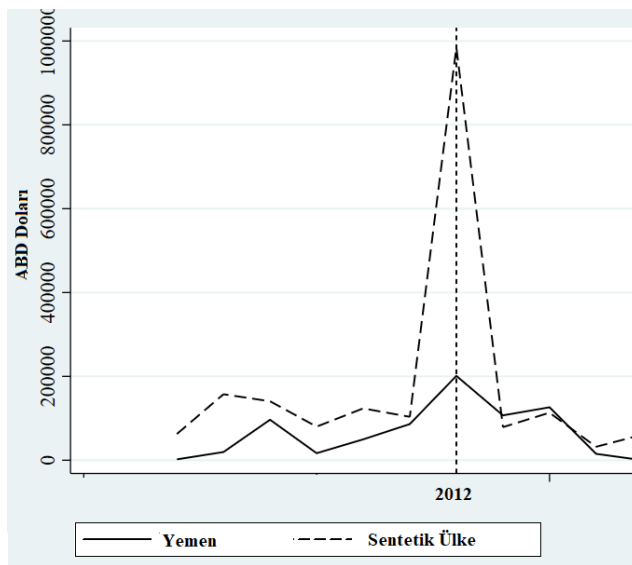
3.2.19. Yemen

Yemen'den MGK bildirilerinde ilk kez 2012 yılında iş birliğinde yakınlaşılması yönünde bahsedilmiştir. Bu kapsamda, MGK'da Yemen'den bahsedilmesinin savunma sanayii ithalat ihracatına etkisi 2006-2016 aralığında incelenmiştir.

Çizelge 3.17. Değişkenler için Yemen ve sentetik ülkenin değerleri (2006-2016)

Değişkenler	Yemen	Sentetik Ülke
ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	5,65	4,16
Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	12,98	4,51
Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	4,81	1,83
İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	30,15	20,75
Katma değerli ürün sanayiinin GSMH'ye oranı	47,77	25,95
Yıllık nüfus değişimi oranı	2,81	1,51
GSMH'nin büyüme oranı	1,50	2,78

Şekil 3.24.'te Türkiye'nin Yemen'e ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırılmıştır. Buna göre, bahsedilme yılı öncesi veya sonrasında anlamlı bir değişim veya benzeşim gözlemlenememiştir. Bunun yanı sıra, Yemen'den tanımlanan zaman aralığında çoğunlukla savunma sanayii ithalatı yapılmadığı için Yemen'den yapılan ithalat ile sentetik ülkelere yapılan ithalat karşılaştırılamamıştır.

Şekil 3.24. Türkiye'nin Yemen'e ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2006-2016)

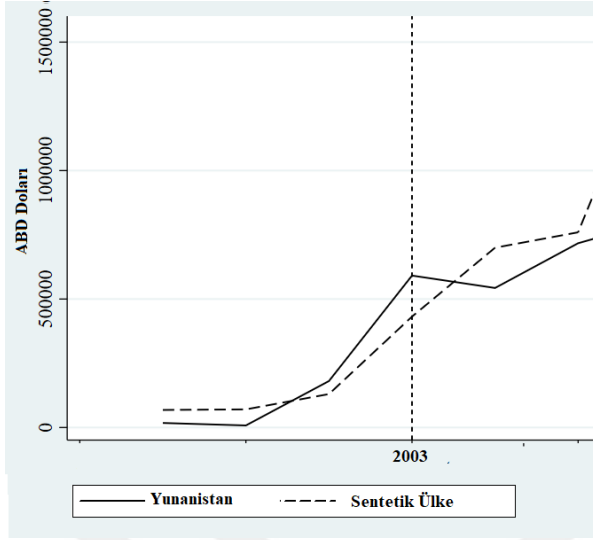
3.2.20. Yunanistan

Yunanistan'dan MGK bildirilerinde ilk kez 2003 yılında iş birliğinden uzaklaşılması yönünde sonrasında da analize konu olabilecek şekilde 2017 yılında iş birliğinden uzaklaşılması yönünde bahsedilmiştir. 2003 yılındaki bahsetme için 2000-2007 yılları arasında, 2017 yılı için ise 2013-2020 yılları arasında SKM kullanılarak analiz yapılmıştır.

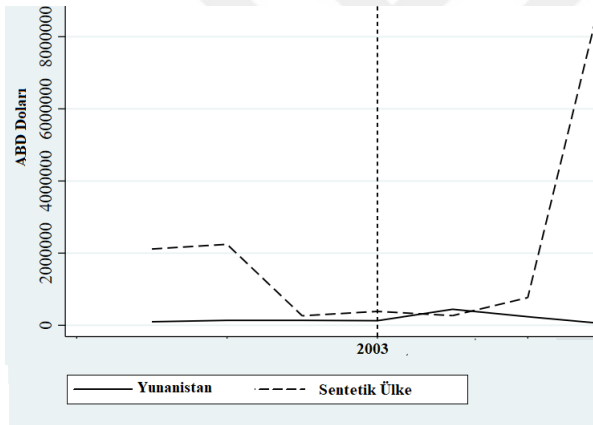
Çizelge 3.18. Değişkenler için Yunanistan ve sentetik ülkenin değerleri (2000-2007)

Değişkenler	Yunanistan	Sentetik Ülke
ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	0,93	6,20
Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	2,80	3,76
Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	3,30	1,92
İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	22,20	37,60
Katma değerli ürün sanayiinin GSMH'ye oranı	19,17	23,83
İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	97,10	100,90
Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	21,56	21,18
Yıllık nüfus değişimi oranı	0,43	0,38
GSMH'nin büyüme oranı	3,99	3,56

Şekil 3.25.'te Türkiye'nin Yunanistan'a ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırılmış ve 2003 yılında Yunanistan'dan bahsedildikten sonra ihracat sentetik ülkelerin tersine azalmaya başlamıştır. Şekil 3.26'ya bakıldığında ise Yunanistan'dan bahsedildikten sonra Yunanistan ile olan ithalatta anlamlı bir değişiklik görülmemiştir.

Şekil 3.25. Türkiye'nin Yunanistan'a ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2000-2007)

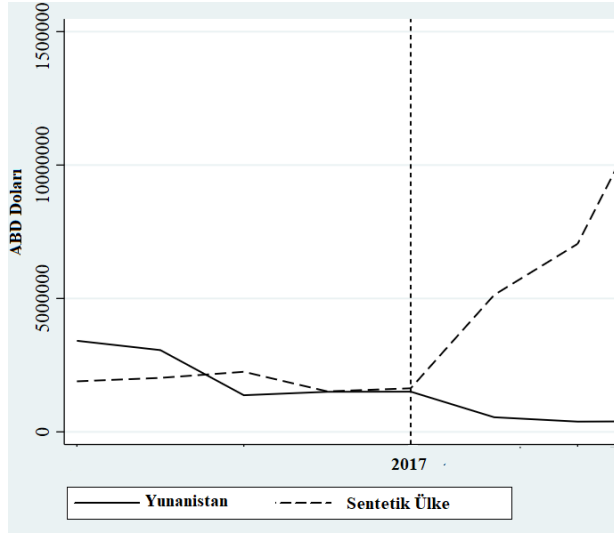

Şekil 3.26. Türkiye'nin Yunanistan'dan ithalatı ile sentetik ülkelerin ithalatı karşılaştırması (2000-2007)

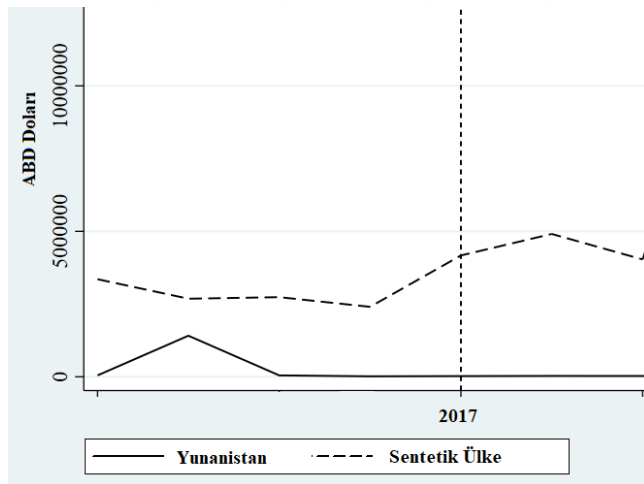
Çizelge 3.19. Değişkenler için Yunanistan ve sentetik ülkenin değerleri (2013-2020)

Değişkenler	Yunanistan	Sentetik Ülke
ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	2,40	1,31
Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	-1,20	1,59
Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	2,47	1,53
İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	31,52	54,05
Katma değerli ürün sanayiinin GSMH'ye oranı	14,55	24,62
İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	98,90	98,30
Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	25,15	21,36
Yıllık nüfus değişimi oranı	-0,62	-0,04
GSMH'nin büyüme oranı	-0,68	1,99

Şekil 3.27.'de Türkiye'nin Yunanistan'a ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırılmış ve 2017'de Yunanistan'dan bahsedildikten sonra ihracatın azaldığı görülmüştür. Şekil 3.28'e bakıldığında ise 2017 yılında Yunanistan'dan bahsedildikten sonra Yunanistan ile olan ithalatta anlamlı bir değişiklik görülmemiştir. Çünkü inceleme yapılan zaman aralığında Yunanistan'dan yapılan ithalat büyüklüğü çok küçük kalmıştır.

Şekil 3.27. Türkiye'nin Yunanistan'a ihracatı ile sentetik ülkelerin ihracatı karşılaştırması (2013-2020)

Şekil 3.28. Türkiye'nin Yunanistan'dan ithalatı ile sentetik ülkelerin ithalatı karşılaştırması (2013-2020)

Sonuç olarak, bu bölümde SKM uygulanabilen ülkelerden MGK'de bahsedildikten sonra o ülke ile Türkiye arasındaki savunma sanayii ticaretinin nasıl etkilendiği tespit edilmeye çalışılmıştır. 17 dönüm noktası için SKM uygulanmış ve karşılaştırma sonuçları görsel olarak sunulmuştur. Ayrıca karşılaştırma yapabilmek için program tarafından oluşturulan sentetik ülke ile ele alınan ülkenin değişiklikleri tablolarda verilmiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada, MGK basın bildirilerinde diğer ülkelerin isimlerinin geçip geçmediği, iş birliği kurulması bağlamında bir yakınlaşmadan veya uzaklaşmadan bahsedilip bahsedilmediği, eğer bahsediyorsa iş birliği kurma niyetinin bu ülkeler ile Türkiye arasındaki savunma sanayii ticaretine bir etkisinin olup olmadığı incelenmiştir. Bu bağlamda, ulusal güvenliğin sağlanması hususunda Türkiye'nin diğer devletlerden MGK toplantılarında nasıl bahsettiği incelenmiş ve Türkiye'nin o ülkelere yönelik yaklaşma veya uzaklaşma niyetinin o ülkeler ile savunma sanayii alanındaki ticari ilişkilerini etkileyip etkilemediği hususu açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır.

Çalışmaya başlarken bir takım sınırlılıklar getirilmiştir. Öncelikle, MGK basın bildirileri 2003 yılı itibarıyla yayımlanmaya başladığı için 2003-2021 yılları arasındaki basın bildirileri üzerinden inceleme yapılmıştır. 2003 yılı öncesindeki MGK basın bildirilerine erişilemediği için 2003 yılında bahsedilen bir ülkeden daha önce bahsedilmediği varsayımında bulunulmuştur. İkinci olarak, TÜİK veri tabanı 2000 yılı itibarıyla ürünlere göre ithalat ve ihracat verileri düzenlendiği için MGK'da bahsedilen bir ülke ile Türkiye arasındaki savunma sanayii ticaretinin etkisiz döneminin başlangıcı 2000 yılı kabul edilmiştir.

Bunların yanı sıra, Türkiye'nin Ermenistan ve GKRY ile ticari ikili ilişkileri bulunmadığı için MGK'da bu ülkelere bahsedilmesinin bu ülkeler ile Türkiye arasındaki savunma sanayii ticareti üzerinde etkileri incelenememiştir. Ayrıca, Filistin, KKTC ve Somali'nin mevcut siyasi durumu ve bu ülkeler üzerindeki ambargolar nedeniyle bu ülkeler ile yapılan savunma sanayii ticaretine ilişkin yorum yapılmasının sağlıklı olmayacağı değerlendirilmiş ve kapsam dışı bırakılmıştır.

Birinci bölümde, söylem analizi yöntemi kullanılarak MGK toplantıları sonrasında yayımlanan basın bildirilerinde bahsedilen ülkelere hangi bağlamda bahsedildiği grafikler ile gösterilmiştir. İkinci bölümde ise TÜİK'ten elde edilen veriler ile MGK'da bahsedilen ülkeler ile Türkiye arasındaki savunma sanayii alanındaki ithalat ve ihracat büyüklükleri ele alınmıştır. Son olarak üçüncü bölümde de STATA programı kullanılarak SMK ile giriş bölümünde sunulan hipotezler test edilmiştir.

Hipotez 1 ile bir devlet ile Türkiye arasında iş birliği kurulması veya kurulmaması niyeti ile o devlet ile Türkiye arasındaki savunma sanayii ürünlerine yönelik ithalat ve/veya

ihracat miktarı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu ileri sürülmektedir. Hipotez 2 ve Hipotez 3'ten elde edilen sonuçlar ışığında Hipotez 1'in doğruluğu kabul edilebilecektir.

Hipotez 2'de iş birliği kurulması hususunda yakınlaşmaktan bahsedilen bir devlet ile Türkiye'nin savunma sanayii ürünlerine yönelik ithalat ve/veya ihracat miktarının bahsedilme sonrasında artacağı ileri sürülmüştür. Buna göre, analize tabi tutulan ABD, Afganistan, Azerbaycan, Birleşik Krallık, Kırgızistan, Libya, Lübnan, Pakistan, Rusya ve Yemen'de MGK'da kendilerinden bahsedildikten sonra bahsedilen ülke ile Türkiye arasındaki savunma sanayii ürünlerine yönelik ithalat ve/veya ihracat miktarının artması beklenmiştir. Sonuç olarak,

- ABD'den bahsedilmesinin Türkiye ile arasındaki ithalat ve ihracat üzerinde bir etkisi saptanamamıştır. (Hipotez 1'i yanlışlamakta)
- Afganistan'dan bahsedildikten sonra Türkiye'nin Afganistan'a olan ihracatında artış gözlemlenmiştir. (Hipotezi 1 ve 2'yi doğrulamakta)
- Azerbaycan'dan bahsedildikten sonra Azerbaycan'dan yapılan ithalatta artış gözlemlenmiştir. (Hipotezi 1 ve 2'yi doğrulamakta)
- Birleşik Krallık'tan bahsedildikten sonra Birleşik Krallık ile olan hem ithalatta hem ihracatta artış gözlemlenmiştir. (Hipotezi 1 ve 2'yi doğrulamakta)
- Kırgızistan'dan bahsedilmesinin Türkiye ile arasındaki ithalat ve ihracat üzerinde bir etkisi saptanamamıştır. (Hipotez 1'i yanlışlamakta)
- Libya'dan bahsedildikten sonra Türkiye ile arasındaki ihracatta azalma gözlemlenmiştir. (Hipotez 2'i yanlışlamakta)
- Lübnan'dan bahsedildikten sonra Türkiye'nin Lübnan'a olan ihracatında artış gözlemlenmiştir. (Hipotezi 1 ve 2'yi doğrulamakta)
- Pakistan'dan bahsedildikten sonra Türkiye'nin Pakistan'a olan ihracatında artış gözlemlenmiştir. (Hipotezi 1 ve 2'yi doğrulamakta)

- Rusya'dan bahsedildikten sonra Rusya ile Türkiye arasındaki ithalatta artış gözlemlenmiştir. (Hipotezi 1 ve 2'yi doğrulamakta)
- Yemen'den bahsedildikten sonra Türkiye ile arasındaki ihracata bir etkisi saptanamamıştır. (Hipotez 1'i yanlışlamakta)

Bu kapsamda analiz yapılan 10 ülkeden 4'ünde Hipotez 1 ve 2 yanlışlanmış, 6'sında ise Hipotez 1 ve 2 doğrulanmıştır. Hipotez 2'yi yanlışlayan durumlar genellikle Hipotez 1'de yanlışlarken Libya'da beklenenin tam tersi bir etki gözlemlenmiştir. MGK'da Libya'dan bahsedilmesinin Türkiye ile arasındaki ihracata bir etkisi olmuş ancak Libya'ya yapılan ihracattın artması beklenirken azalma görülmüştür.

Hipotez 3'te ise iş birliğinden uzaklaşmaktan bahsedilen bir devletle Türkiye arasındaki savunma sanayii ürünlerine yönelik ithalat ve/veya ihracat miktarlarının bahsedilme sonrasında azalacağı öne sürülmüştür. Buna göre İran, İsrail, İsveç, Suriye, Ukrayna, Yemen ve Yunanistan'dan MGK'da iş birliği hususunda uzaklaşılacağı belirtildiği yıldan sonra bu ülkeler ile Türkiye arasındaki savunma sanayii ithalat ve/veya ihracatının azalması beklenmiştir. Sonuç olarak,

- İran'dan bahsedildikten sonra Türkiye ile arasındaki ithalat ve ihracata bir etkisi saptanamamıştır. (Hipotez 1'i yanlışlamakta)
- İsrail'den bahsedildikten sonra İsrail ile Türkiye arasındaki ithalatta düşüş gözlemlenmiştir. (Hipotezi 1 ve 3'ü doğrulamakta)
- İsveç'ten bahsedildikten sonra İsveç ile Türkiye arasındaki ihracatta düşüş gözlemlenmiştir. (Hipotezi 1 ve 3'ü doğrulamakta)
- Suriye'den bahsedildikten sonra Suriye ile Türkiye arasındaki ihracatta düşüş gözlemlenmiştir. (Hipotezi 1 ve 3'ü doğrulamakta)
- Ukrayna'dan bahsedildikten sonra Türkiye ile arasındaki ithalat ve ihracata bir etkisi saptanamamıştır. (Hipotez 1'i yanlışlamakta)
- Yemen'den bahsedildikten sonra Türkiye ile arasındaki ithalat ve ihracata bir etkisi saptanamamıştır. (Hipotez 1'i yanlışlamakta)

- Yunanistan'dan 2003 yılında bahsedildikten sonra Yunanistan ile Türkiye arasındaki ihracatta düşüş gözlemlenmiştir. (Hipotezi 1 ve 3'ü doğrulamakta)
- Yunanistan'dan 2017 yılında bahsedildikten sonra Yunanistan ile Türkiye arasındaki ihracatta düşüş gözlemlenmiştir. (Hipotezi 1 ve 3'ü doğrulamakta)

Bu doğrultuda, yapılan 7 analizin 3'ünde Hipotez 1 yanlışlanmış 5'inde ise Hipotez 1 ve 3 doğrulanmıştır.

Yapılan analiz sonucunda, bir ülkeden MGK'da bahsedilmesinin Türkiye ile o ülke arasındaki savunma sanayii ticareti üzerinde bir etkisi saptanabiliyor ise o ülkeye ilişkin olarak MGK'da iş birliği kurulması hususunda yakınlaşmaktan bahsedildiğinde o ülke ile Türkiye arasındaki savunma sanayii ithalat ve/veya ihracat miktarı artmakta, iş birliği hususunda uzaklaşılacağından bahsedildiğinde ise o ülke ile Türkiye arasındaki savunma sanayii ithalat ve/veya ihracat miktarı azalmaktadır. Bu doğrultuda, MGK'da bir ülkeden bahsedilmesinin o ülke ile Türkiye arasındaki savunma sanayii ticareti üzerinde anlamlı bir ilişki bulunduğu sürece Hipotez 2 ve Hipotez 3 doğrulanabilmektedir.

Çizelge Sonuç 1.1. Genel değerlendirme

SKM uygulanamayan ülkeler	Hipotez 1 doğrulamayan ülkeler	Hipotez 2 doğrulayan ülkeler	Hipotez 3 doğrulayan ülkeler
Almanya	ABD	Afganistan	İsrail
Fransa	İran	Azerbaycan	İsveç
Irak	Kırgızistan	Birleşik Krallık	Suriye
Mısır	Lübnan (2010)	Lübnan (2006)	Yunanistan (2003)
	Ukrayna	Pakistan	Yunanistan (2017)
	Yemen	Rusya	

Çizelge Sonuç 1.1'e göre MGK bildirilerinde bahsedilen 4 ülke üzerinde SKM uygulanamamıştır, çünkü SKM uygulanabilmesi için yeterli etkisiz dönem tespit edilememiştir. Bununla birlikte, 6 bahsetme dönüm noktasında o ülkeler için MGK bildirilerinde bahsedilmesinin Türkiye ile arasındaki savunma sanayii ticaretine bir etkisi saptanamazken 11 bahsetme dönüm noktası için bir etki gözlemlenmiştir. Ayrıca, etkinin saptanabildiği yerde Libya haricinde beklenen artış veya azalışın gerçekleştiği görülmüştür.

MGK bildirileri üzerinden başka ülkelere yönelik açıklamaların Türkiye'nin dış ticareti üzerindeki etkilerine ilişkin sınırlı çalışma bulunmaktadır. Bundan sonraki çalışmalarda, Türkiye'nin resmî kurumları tarafından ortaya konulan görüşler analiz edilip bunun ekonomi üzerinde anlamlı bir etkisi olup olmadığı araştırılabilir. Örneğin, üst düzeyde bir ziyaretin, ziyarette bulunan veya ziyaret edilen ülke ile Türkiye arasındaki ekonomik ilişkilere bir etkisi olup olmadığı veya Türkiye'nin bir ülkeye nota verdikten sonra o ülke ile ticari ilişkilerin nasıl değiştiği üzerine çalışmalar yapılarak alinyazına katkıda bulunulabilir.

KAYNAKÇA

- Abadie, A. (2021). Using Synthetic Controls: Feasibility, Data Requirements, and Methodological Aspects. *Journal of Economic Literature*, 391–425.
- Abadie, A. ve Gardeazabal, J. (2003). The Economic Costs of Conflict: A Case Study of the Basque Country. *The American Economic Review*, 113-132.
- Abadie, A., Diamond, A. ve Hainmueller, J. (2010). Synthetic Control Methods for Comparative Case Studies: Estimating the Effect of California's Tobacco Control Program. *Journal of the American Statistical Association*, 493-505.
- Abadie, A., Diamond, A. ve Hainmueller, J. (2011). Synth: An R Package for Synthetic Control Methods in Comparative Case Studies. *Journal of Statistical Software*, 1-17.
- Abadie, A., Diamond, A. ve Hainmueller, J. (2015). Comparative Politics and The Synthetic Control Method. *American Journal of Political Science*, 495-510.
- Akalın, T. Z. (2009). *Türk Savunma Sanayii Tarihi*. Ankara: Milsoft.
- Alınak, M. O. (1997). Türk Savunma Sanayii Hakkında Genel Değerlendirme. *Savunma Sanayiindeki Teknolojik Gelişmeler Sempozyumu* (s. v-x). Ankara: Kara Harp Okulu.
- Asker, A. ve Özpınar, Z.G. (2021). Azerbaycan'ı Zafere Götüren Büyük Taarruz: 44 Günlük. *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 83-106.
- Balcı, H. (2013). *Savunma Sanayii için Teknoloji Transfer Yöntemi Seçim Kriterlerinin Belirlenmesi ve AHP Tekniği ile Uygun Yöntem Seçimi*. Ankara: T.C. Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü.
- Bohn, S., Lofstrom, M. ve Raphael, S. (2014). Did the 2007 Legal Arizona Workers Act Reduce the State's Unauthorized Immigrant Population? *The Review of Economics and Statistics*, 258-269.
- Campos, N. F., Coricelli, F. ve Moretti, L. (2014, Nisan 1). *Economic Growth and Political Integration: Estimating the Benefits from Membership in the European Union Using the Synthetic Counterfactuals Method*. Erişim tarihi: 20 Ağustos 2022. Iza Institute of Labor Economics Paper: <https://www.iza.org/publications/dp/8162/economic-growth-and-political-integration-estimating-the-benefits-from-membership-in-the-european-union-using-the-synthetic-counterfactuals-method>
- Coker, C. (1997). *Changes in the Defence Industry*. Surrey: Surrey European Management School University of Surrey.
- Çaycı, S. (2016). Türkiye'nin Millî Güvenliği. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3327-3344.
- Devore, M. R. (2015). Defying Convergence: Globalisation and Varieties of Defence-Industrial Capitalism. *New Political Economy*, 569-593.

- Dışışleri Bakanlığı. (2009). *Türkiye Cumhuriyeti ile Rusya Federasyonu Arasındaki İlişkilerin Yeni Bir Aşamaya Doğru İlerlemesi ve Dostluğun ve Çok Boyutlu Ortaklığın Daha Da Derinleştirilmesine İlişkin Ortak Deklarasyon*. Erişim Tarihi: 01.10.2022, Dışışleri Bakanlığı Resmî İnternet Sitesi: <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-cumhuriyeti-ile-rusya-federasyonu-arasindaki-iliskilerin-yeni-bir-asamaya-dogru-ilerlemesi-ve-dostlugun-ve-cok-boyutlu.tr.mfa>
- Hartley, K. ve Belin, B. (2020). *The Global Defence Industry*. Hartley, K. ve Belin, B. (Ed.), The Economics of the Global Defence Industry. New York: Routledge Studies.
- Ed. Wulf, H. (1993). *Arms Industry Limited*. Oxford: Oxford University Press.
- Erdoğan, A. (2019). *Türkiye'nin Stratejik Silah Kapasitesi*. İstanbul: SETA.
- Garfinkel, M. R., Syropoulos, C. ve Yotov, Y. V. (2020). Arming in the Global Economy: The Importance of Trade with Enemies and Friends,. *Journal of International Economics*, 1-18.
- Gietel-Basten, S., Han, X. ve Cheng, Y. (2019). Assessing the impact of the "one-child policy" in China: A synthetic control approach. *PLoS ONE*, 1-17.
- Gürpınar, B. (2013). Milli Güvenlik Kurulu ve Dış Politika. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 73-104.
- Güvenlik Terimleri Sözlüğü*. (2017). Ankara: Kamu Düzeni ve Güvenliği Müsteşarlığı Yayınları.
- İba, Ş. (1999). *Milli Güvenlik Devleti*. İstanbul: Çivi Yazıları Yayınları.
- Küçükuysal, Ö. (2010). *Millî Güvenlik Kurulu ile ABD'deki Ulusal Güvenlik Konseyi'nin Yetki ve İşlevlerinin Karşılaştırılması Analizi*. İstanbul: T.C. Genelkurmay Başkanlığı Harp Akademisi Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü.
- Lippmann, W. (1943). *U.S. Foreign Policy: Shield of the Republic*. Boston: Little Brown Press
- Mearshimer, J. (2013). Structural Realism. Dunne, T., Kurki, M. ve Smith, S. *International Theories. Discipline and Diversity* (s. 77-91). Oxford: Oxford University Press.
- Millî Güvenlik Kurulu. (2003, 28 Mart). *MGK Toplantısı Basın Açıklamaları*. Erişim tarihi: 01.01.2022 Millî Güvenlik Kurulu Resmî İnternet Sitesi: <https://www.mgk.gov.tr/index.php/28-mart-2003-tarihli-toplanti>
- Millî Güvenlik Kurulu. (2008, 26 Haziran). *MGK Toplantıları Basın Açıklaması*. Erişim tarihi: 29.01.2022 Millî Güvenlik Kurulu Resmî İnternet Sitesi: <https://www.mgk.gov.tr/index.php/26-haziran-2008-tarihli-toplanti>
- Millî Güvenlik Kurulu. (2010, 27 Ekim). *MGK Toplantıları Basın Açıklaması*. Erişim tarihi: 30.01.2022. Millî Güvenlik Kurulu Resmî İnternet Sitesi: <https://www.mgk.gov.tr/index.php/27-ekim-2010-tarihli-toplanti>

- Millî Güvenlik Kurulu. (2010, 19 Şubat). *MGK Toplantısı Basın Açıklamaları*. Erişim tarihi: 30.01.2022. Millî Güvenlik Kurulu Resmî İnternet Sitesi: <https://www.mgk.gov.tr/index.php/19-subat-2010-tarihli-toplanti>
- Millî Güvenlik Kurulu. (2010, 29 Nisan). *MGK Toplantısı Basın Açıklamaları*. Erişim tarihi: 30.01.2022. Millî Güvenlik Kurulu Resmî İnternet Sitesi: <https://www.mgk.gov.tr/index.php/29-nisan-2010-tarihli-toplanti>
- Millî Güvenlik Kurulu. (2018, 30 Temmuz). *MGK Toplantısı Basın Açıklamaları*. Erişim tarihi: 19.01.2022. Millî Güvenlik Kurulu Resmî İnternet Sitesi: <https://www.mgk.gov.tr/index.php/30-temmuz-2018-tarihli-toplanti>
- Millî Güvenlik Kurulu. (2018, 28 Mart). *MGK Toplantısı Basın Açıklamaları*. Erişim tarihi: 30.01.2022. Millî Güvenlik Kurulu Resmî İnternet Sitesi: <https://www.mgk.gov.tr/index.php/86-mart-2018-tarihli-toplanti>
- Millî Güvenlik Kurulu. (2021, 01 Kasım). *Genel Bilgi Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Millî Güvenlik Kurulu*. Erişim tarihi: 10.01.2022. MGK Resmî İnternet Sitesi: <https://www.mgk.gov.tr/index.php/milli-guvenlik-kurulu/genel-bilgi>
- Ocak, M. (2016). Hangi Ögeler Ulusal Güvenlik Strateji Belgelerini Oluşturmalıdır? Bir İçerik Analizi. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 23-49.
- Savunma Sanayii Başkanlığı. (2018). *Savunma Sanayii Başkanlığı Hakkımızda*. Erşim tarihi: 01.10.2022. Savunma Sanayii Başkanlığı Resmî İnternet Sitesi: <https://www.ssb.gov.tr/WebSite/contentlist.aspx?PageID=39&LangID=1>
- Sezgin, S. ve Yıldırım, J. (2002). The Demand for Turkish Defence Expenditure. *Defence and Peace Economics. Taylor ve Francis Journals*, vol. 13(2), 121-128.
- Şafaklı, O. ve Özdeşer, H. (2002). K.K.T.C Ekonomisinin Genel Analizi. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 151-171.
- TDK. (2021, Mart). *Türk Dil Kurumu Güncel Türçe Sözlük*. Erişim tarihi: 10.09.2021 Sözlük: <https://sozluk.gov.tr/>
- Tüğen, K. (1989). Dünyada ve Türkiye’de Savunma Harcamalarındaki Gelişmeler ve Ekonomik Etkileri. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26(12), 48. 1-18
- Türkiye Cumhuriyeti Sayıştay Başkanlığı. (2020). *Savunma Sanayii Başkanlığı Savunma Sanayii Destekleme Fonu 2019 Yılı Sayıştay Düzenlilik Denetim Raporu*. Ankara.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2021). Erişim Tarihi: 30.12.2021. Türkiye İstatistik Kurumu Dış Ticaret Veri Tabanı: <https://biruni.tuik.gov.tr/disticaretapp/menu.zul>
- Wolfers, A. (1952). “National Security:As an Ambiguous Symbol”, *Political Science Quarterly. Academy of Political Science Publication*. Vol. 67, No.4, 481–502,.
- Wulf, H. (1993). *Arms Industry Limited*. Oxford University.

EKLER

EK-1

Kod	Tanım
820559800019	Diğer hava taşıtlarında kullanılan motorların aksam ve parçaları
841330801000	İnsan taşımaya mahsus asansörler ve skipli kaldırıcıları; elektrikli fakat sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
841330809011	Yük taşımaya mahsus asansörler ve skipli kaldırıcıları; elektrikli fakat sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
841330809012	Diğer asansörler ve skipli diğer yük kaldırıcıları; elektrikli fakat sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
84134000	Asansörler ve skipli yük kaldırıcıları; elektrikli olanlar ve sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
841350201000	Dökme malzeme için pnömatik elevatörler ve konveyörler; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
841350401000	Diğer pnömatik elevatörler ve diğer konveyörler; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
841350809000	Eşya ve malzeme taşımaya mahsus, sürekli hareketli, bantlı elevatörler ve konveyörler; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
841360209000	Eşya ve malzeme taşımaya mahsus, sürekli hareketli, rulolu veya makaralı konveyörler; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
841360319011	Eşya ve malzeme taşımaya mahsus, sürekli hareketli diğer elevatörler ve konveyörler; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
841590009012	Otomatik bilgi işlem makinalarına veya networke bağlanabilen matris tipi yazıcılar; sivil hava taşıtları için olanlar HARİÇ
841590009019	Otomatik bilgi işlem makinalarına veya networke bağlanabilen lazer tipi yazıcılar; sivil hava taşıtları için olanlar HARİÇ
8416	Otomatik bilgi işlem makinalarına veya networke bağlanabilen satır yazıcılar; sivil hava taşıtları için olanlar HARİÇ
841610	Otomatik bilgi işlem makinalarına veya networke bağlanabilen diğer yazıcılar; sivil hava taşıtları için olanlar HARİÇ
84161010	Aynı kabin içinde en az bir merkezi işlem birimi ve bir giriş bir çıkış birimi olan diğer otomatik bilgi işlem makinaları; sivil hava taş. İçin HARİÇ
841610100000	Sistem halinde getirilen diğer otomatik bilgi işlem makinaları; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
84161090	Diğer otomatik bilgi işlem makinaları için işleme birimleri; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
841610900000	Otomatik bilgi işlem makinaları için klavyeler; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
841620	Otomatik bilgi işlem makinaları için optik okuyucular; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
84162010	Otomatik bilgi işlem makinaları için manyetik kod okuyucular; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
841620100000	Otomatik bilgi işlem makinaları için ışıklı kalem; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
84162020	Otomatik bilgi işlem makinaları için mouse; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
841620200011	Otomatik bilgi işlem makinaları için plotter (çizici); sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
842420000000	Otomatik bilgi işlem makinaları için digitizer; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
842430	Otomatik bilgi işlem makinaları için diğer giriş birimleri ve diğer çıkış birimleri; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
84243001	Otomatik bilgi işlem makinaları için ana bellek birimleri; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
842430010000	Otomatik bilgi işlem makinaları için optik disk birimleri (manyeto-optik olanlar dahil); sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
84484900	Otomatik bilgi işlem makinaları için hard disk sürücüsü; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
844851100000	Otomatik bilgi işlem makinaları için diğer disk birimleri; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
844859	Otomatik bilgi işlem makinaları için manyetik teyp birimleri; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
844859000019	Otomatik bilgi işlem makinaları için diğer bellek birimleri; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ

EK-1 devam

Kod	Tanım
844900001000	Kranklar ve krank milleri (açık kalıpta dövülmüş çelikten olanlar); sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
84490000	Kranklar ve krank milleri (dökme demir veya çelik dökümden olanlar); sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
844900009000	Kranklar ve krank milleri (dökme demirden, çelik dökümden veya açık kalıpta dövülmüş çelikten olanlar HARİÇ); sivil hava taşıtları için olanlar HARİÇ
8450	Eklemliler; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
845011	Kam milleri; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
84501111	Diğer transmisyon milleri; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
845011110000	Diğer taşıtlar için diğer yatak kovanları
845011900000	Mil yatakları; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
845019	Düz ve helezoni dişliler ve dişli sistemleri (sürtünme dişlileri hariç); sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
84501900	Konik ve konik/düz dişliler ve dişli sistemleri (sürtünme dişlileri hariç); sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
84502000	Vida dişliler; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
84509000	Diğer dişliler ve diğer dişli sistemleri (sürtünme dişlileri hariç); sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
845110	Bilyalı vidalar; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
846249100012	Makaralı vidalar; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
846249900011	Sonsuz vidalı redüktörler; sivil hava taşıtlarında kullanılanlar HARİÇ
846291	Dişli kutuları; sonsuz vidalı redüktörler ve sivil hava taşıtlarında kullanılanlar HARİÇ
846291209000	Makinalar için diğer hız değiştiriciler; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
846291809000	Makinalar için diğer dişliler; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
846299	Kavramalar; dökme demir veya çelik dökümden olanlar fakat sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
846310100000	Kaplinler (üniversal kaplinler dahil); dökme demir veya çelik dökümden olanlar fakat sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
846320	Kavramalar ve kaplinler (üniversal kaplinler dahil); dökme demir veya çelik dökümden olanlar HARİÇ
8464	Kavramalar; dökme demir veya çelik dökümden olanlar ve sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
846410000000	Kaplinler (üniversal kaplinler dahil); dökme demir veya çelik dökümden olanlar ve sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
846420110000	Yatak kovanlarına ait aksam ve parçalar; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
84642019	Dökme demir veya çelik dökümden kavrama ve kaplinlere ait aksam ve parçalar; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
846420800000	Dökme demir veya çelik dökümden dişli çark, zincir dişli ve diğer transmisyon elemanları ve diğer aksam ve parçalar; sivil hava taşıtları için HARİÇ
846490	Diğer metallerden kavrama ve kaplinlere ait aksam ve parçalar; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
8465	Diğer metallerden dişli çark, zincir dişli ve diğer transmisyon elemanları ve diğer aksam ve parçalar; sivil hava taşıtları için HARİÇ
846510100000	Üniversal alternatif akım/doğru akım (AC/DC) motorları; çıkış gücü > 37.5 W olup sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
84659190	Diğer doğru akım (DC) motorları (37.5 W < çıkış gücü ≤ 750 W); sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
846591900000	Doğru akım (DC) jeneratörleri (çıkış gücü ≤ 750 W); sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
846592	Diğer doğru akım (DC) motorları ve doğru akım (DC) jeneratörleri; 750 W < çıkış gücü ≤ 75 kW olup sivil hava taşıtları için olanlar HARİÇ
84659200	Diğer doğru akım (DC) jeneratörleri; 75 kW < çıkış gücü < 100 kW olup sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ

EK-1 devam

Kod	Tanım
846593000011	Tek fazlı diğer alternatif akım (AC) motorları; 735 W < çıkış gücü ≤ 750 W olup sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
846592000011	Diğer doğru akım (DC) jeneratörleri; çıkış gücü = 100 kW olup sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
846592000012	Diğer doğru akım (DC) jeneratörleri; çıkış gücü > 375 kW olup sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
846594	Tek fazlı diğer alternatif akım (AC) motorları; 37.5 W < çıkış gücü ≤ 735 W olup sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
84659400	Çok fazlı alternatif akım (AC) servo motorları; kontrol ünitesi ve sürücüsü ile birlikte, 750 W < güç ≤ 7,5 kW, sivil hava taşıtları için olmayan
84659500	Çok fazlı diğer alternatif akım (AC) motorları; 750 W < güç ≤ 7,5 kW, sivil hava taşıtları için olmayan
846595000000	Çok fazlı diğer alternatif akım (AC) motorları; 7.5 kW < çıkış gücü ≤ 37 kW olup sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
846721910000	Çok fazlı diğer alternatif akım (AC) motorları; 37 kW < çıkış gücü ≤ 75 kW olup sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
84672199	Alternatif akım (AC) jeneratörleri (alternatörler); çıkış gücü ≤ 7.5 kVA olup sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
846721990000	Alternatif akım (AC) jeneratörleri (alternatörler); 7.5 kVA < çıkış gücü ≤ 75 kVA olup sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
846722300000	Alternatif akım (AC) jeneratörleri (alternatörler); 75 kVA < çıkış gücü < 100 kVA olup sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
84672953	Alternatif akım (AC) jeneratörleri (alternatörler); çıkış gücü = 100 kVA olup sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
846729530000	Alternatif akım (AC) jeneratörleri (alternatörler); 100 kVA < çıkış gücü ≤ 375 kVA olup sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
846729800000	Dizel veya yarı dizel elektrik enerjisi üretim (elektrojen) grupları; çıkış gücü ≤ 7.5 kVA olup sivil hava taşıtları için olanlar HARİÇ
846781000000	Dizel veya yarı dizel elektrik enerjisi üretim (elektrojen) grupları; 7.5 kVA < çıkış gücü ≤ 75 kVA olup sivil hava taşıtları için olanlar HARİÇ
846789	Dizel veya yarı dizel elektrik enerjisi üretim (elektrojen) grupları; 75 kVA < çıkış gücü < 100 kVA olup sivil hava taşıtları için olanlar HARİÇ
846799	Dizel veya yarı dizel elektrik enerjisi üretim (elektrojen) grupları; çıkış gücü = 100 kVA olup sivil hava taşıtları için olanlar HARİÇ
84679900	Dizel veya yarı dizel elektrik enerjisi üretim (elektrojen) grupları; 100 kVA < çıkış gücü ≤ 375 kVA olup sivil hava taşıtları için olanlar HARİÇ
846799002000	Dizel veya yarı dizel elektrik enerjisi üretim (elektrojen) grupları; 375 kVA < çıkış gücü ≤ 750 kVA olup sivil hava taşıtları için olanlar HARİÇ
846810	Dizel veya yarı dizel elektrik enerjisi üretim (elektrojen) grupları; 750 kVA < çıkış gücü ≤ 2 000 kVA olup sivil hava taşıtları için olanlar HARİÇ
846890009019	Dizel veya yarı dizel elektrik enerjisi üretim (elektrojen) grupları; çıkış gücü > 2 000 kVA olup sivil hava taşıtları için olanlar HARİÇ
84701000	Kıvılcım ateşlemeli elektrik enerjisi üretim (elektrojen) grupları; çıkış gücü ≤ 7.5 kVA olup sivil hava taşıtları için olanlar HARİÇ
84702900	Kıvılcım ateşlemeli elektrik enerjisi üretim (elektrojen) grupları; 7.5 kVA < çıkış gücü < 100 kVA olup sivil hava taşıtları için olanlar HARİÇ
847029000000	Kıvılcım ateşlemeli elektrik enerjisi üretim (elektrojen) grupları; çıkış gücü = 100 kVA olup sivil hava taşıtları için olanlar HARİÇ
847030	Kıvılcım ateşlemeli elektrik enerjisi üretim (elektrojen) grupları; 100 kVA < çıkış gücü ≤ 375 kVA olup sivil hava taşıtları için olanlar HARİÇ
847090000019	Kıvılcım ateşlemeli elektrik enerjisi üretim (elektrojen) grupları; 375 kVA < çıkış gücü ≤ 750 kVA olup sivil hava taşıtları için olanlar HARİÇ
84713000	Kıvılcım ateşlemeli elektrik enerjisi üretim (elektrojen) grupları; çıkış gücü > 750 kVA olup sivil hava taşıtları için olanlar HARİÇ
847149	Rüzgar çıkış gücü ile çalışan elektrik enerjisi üretim (elektrojen) grupları; çıkış gücü < 100 kVA olup sivil hava taşıtları için olanlar HARİÇ
84714900	Rüzgar çıkış gücü ile çalışan elektrik enerjisi üretim (elektrojen) grupları; çıkış gücü = 100 kVA olup sivil hava taşıtları için olanlar HARİÇ
847149001000	Rüzgar çıkış gücü ile çalışan elektrik enerjisi üretim (elektrojen) grupları; çıkış gücü > 100 kVA olup sivil hava taşıtları için olanlar HARİÇ

EK-1 devam

Kod	Tanım
847160709013	Rotatif elektrik konvektörleri; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
847150001000	Turbo jenaratörler; çıkış gücü < 100 kVA olup sivil hava taşıtları için olanlar HARİÇ
847160709016	Endüktörler; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
84716060	Turbo jenaratörler; çıkış gücü = 100 kVA olup sivil hava taşıtları için olanlar HARİÇ
84716070	Turbo jenaratörler; çıkış gücü > 100 kVA olup sivil hava taşıtları için olanlar HARİÇ
847170209000	Deşarj ampulleri veya tüpleri için diğer balastlar; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
847170309000	Telekomünikasyon cihazları, otomatik bilgi işlem makineleri ve bunların birimleri ile kullanılan diğer statik konvertör; sivil hava taş. için HARİÇ
847170709000	Akümülatör şarj ediciler; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
84717080	Redresörler; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
847170801000	İnvertörler; gücü ≤ 7.5 kVA olup sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
847170981000	İnvertörler; gücü > 7.5 kVA olup sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
847170989000	Diğer kesintisiz güç kaynakları; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
847180	Diğer statik konvertörler; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
84723000	Diğer endüktörler; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
847329900011	Ateşleme bujileri; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
847480900019	Ateşleme manyetoları, dinamo manyetoları ve manyetik volanlar; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
847490909011	Kıvılcım ateşlemeli veya sıkıştırma ateşlemeli, içten yanmalı motorlar için distribütörler; sivil hava taşıtları için olanlar HARİÇ
8475	Kıvılcım ateşlemeli veya sıkıştırma ateşlemeli, içten yanmalı motorlar için ateşleme bobinleri; sivil hava taşıtları için olanlar HARİÇ
848030901011	Starter (marş) motorları ve çift amaçlı starter-jenaratörler; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
848041	Kıvılcım veya sıkıştırma ateşlemeli içten yanmalı motorlarda kullanılmaya mahsus diğer jenaratörler; sivil hava taşıtlarında kullanılanlar HARİÇ
84804900	Kıvılcım/sıkıştırma ateşlemeli motorlar için ısıtma bujileri; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
848049000000	Kıvılcım/sıkıştırma ateşlemeli motorlar için diğer elektrikli ateşleme veya diğer hareket ettirme tertibat ve cihazları; sivil hava taş. için HARİÇ
848050	Kulaklıklar ve bir mikrofon ve bir veya daha fazla hoparlör içeren setler; sivil hava taşıtları için olanlar HARİÇ
84805000	Uzaktan kumanda etmeye mahsus telsiz diğer cihazlar; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
848050000000	Harici radyo ve televizyon alıcı antenleri; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
848060	Radyo ve televizyon alıcıları için dahili antenler (monte edilmişler dahil); sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
84806000	Anten filtreleri ve separatörler; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
848060000000	Antenleri yönlendirmeye mahsus rotor sistemleri; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
848071	Antenlerle kullanılan diğer cihazlar ve antenler için diğer aksam ve parçalar; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
84807100	Elektrikli ses veya görüntülü diğer işaret cihazları; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
848071000000	Kendinden hareketli olmayan, yüksek radyoaktif maddelerin taşınması için özel olarak yapılmış vagonlar
848079	Kendinden hareketli olmayan, yüksek radyoaktif maddelerin taşınması için özel olarak yapılmış vagonlar
84807900	Radyoaktif maddelerin taşınmasında kullanılan radyasyondan korunmak için kurşunla kaplanmış konteynırlar (EURATOM)
848079000000	Radyoaktif maddelerin taşınmasında kullanılan radyasyondan korunmak için kurşunla kaplanmış konteynırlar (EURATOM)

EK-1 devam

Kod	Tanım
850110999000	Yüksek radyoaktif maddeleri taşımaya mahsus (EURATOM) dizel veya yarı dizel motorlu taşıtlar; brüt ağırlığı ≤ 5 ton
850450	Yüksek radyoaktif maddelerin taşınması için özel yapılmış (EURATOM) dizel veya yarı dizel motorlu taşıtlar; 5 ton < brüt ağırlığı ≤ 20 ton
850450009000	Yüksek radyoaktif maddelerin taşınması için özel yapılmış (EURATOM) dizel veya yarı dizel motorlu taşıtlar; 5 ton < brüt ağırlığı ≤ 20 ton
850490179000	Yüksek radyoaktif maddelerin taşınması için özel yapılmış (EURATOM) dizel veya yarı dizel motorlu taşıtlar; brüt ağırlığı > 20 ton
8505	Yüksek radyoaktif maddelerin taşınması için özel yapılmış (EURATOM) dizel veya yarı dizel motorlu taşıtlar; brüt ağırlığı > 20 ton
850511	Yüksek radyoaktif maddeleri taşımaya mahsus (EURATOM) benzin motorlu taşıtlar; brüt ağırlığı ≤ 5 ton
85069000	Yüksek radyoaktif maddeleri taşımaya mahsus (EURATOM) benzin motorlu taşıtlar; brüt ağırlığı ≤ 5 ton
853222000011	Yüksek radyoaktif maddeleri taşımaya mahsus (EURATOM) benzin motorlu taşıtlar; brüt ağırlığı > 5 ton
853222000019	Yüksek radyoaktif maddeleri taşımaya mahsus (EURATOM) benzin motorlu taşıtlar; brüt ağırlığı > 5 ton
85333900	Yüksek radyoaktif maddelerin taşınması için özel olarak yapılmış fabrika, liman, havaalanı vb. yerlerde kullanılan kısa mesafeli elektrikli taşıtlar
853339000011	Yüksek radyoaktif maddelerin taşınması için özel olarak yapılmış fabrika, liman, havaalanı vb. yerlerde kullanılan kısa mesafeli diğer taşıtlar
85392992	Yüksek radyoaktif maddelerin taşınması için özel olarak yapılmış fabrika, liman, havaalanı vb. yerlerde kullanılan kısa mesafeli diğer taşıtlar
853929920011	Tanklar ve motorlu diğer zırhlı savaş taşıtları (silahla donatılmış olsun olmasın) ve bunların aksam ve parçaları
853931100013	Tanklar ve motorlu diğer zırhlı savaş taşıtları (silahla donatılmış olsun olmasın) ve bunların aksam ve parçaları
853931100014	Tanklar ve motorlu diğer zırhlı savaş taşıtları (silahla donatılmış olsun olmasın) ve bunların aksam ve parçaları
853932200000	Tanklar ve motorlu diğer zırhlı savaş taşıtları (silahla donatılmış olsun olmasın)
85393290	Tanklar ve motorlu diğer zırhlı savaş taşıtları için yürüyüş takımları ve yürüyüş takımlarının aksam ve parçaları
853939800000	Tanklar ve motorlu diğer zırhlı savaş taşıtları için aksam ve parçaları; yürüyüş takımları ve yürüyüş takımlarının aksam ve parçaları HARIÇ
853941	Yüksek radyoaktif maddelerin taşınması için özel olarak yapılmış (EURATOM) römorklar ve yarı römorklar
85399010	Yüksek radyoaktif maddelerin taşınması için özel olarak yapılmış (EURATOM) römorklar ve yarı römorklar
853990100000	Hava taşıtları, uzay taşıtları ve bunların aksam ve parçalar
85444290	Hava taşıtları, uzay taşıtları ve bunların aksam ve parçalar
854449200000	Hava taşıtları, uzay taşıtları ve bunların aksam ve parçalar
85444991	Hava taşıtları, uzay taşıtları ve bunların aksam ve parçalar
854449931919	Hava taşıtları, uzay taşıtları ve bunların aksam ve parçalar
85444995	Diğer hava taşıtları (helikopterler, uçaklar gibi), uzay araçları (uydular dahil), uzay araçlarını fırlatıcı araçlar ve yörünge-altı araçları
854460	Helikopter; boş haldeki ağırlıkları > 2 000 kg
860400000011	Helikopter; boş haldeki ağırlıkları > 2 000 kg
860400000012	Helikopter; boş haldeki ağırlıkları > 2 000 kg
860712	Uçaklar ve diğer hava taşıtları; 2 000 kg < boş haldeki ağırlıkları ≤ 15 000 kg
86071200	Uçaklar ve diğer hava taşıtları; 2 000 kg < boş haldeki ağırlıkları ≤ 15 000 kg
86073000	Diğer uçaklar ve diğer hava taşıtları; 2 000 kg < boş haldeki ağırlıkları ≤ 15 000 kg
860730000000	Uçaklar ve diğer hava taşıtları; boş haldeki ağırlıkları > 15 000 kg
860791	Uçaklar ve diğer hava taşıtları; boş haldeki ağırlıkları > 15 000 kg
86079110	Diğer uçaklar ve diğer hava taşıtları; boş haldeki ağırlıkları > 15 000 kg

EK-1 devam

Kod	Tanım
860799	Uzay araçları; telekomünikasyon uyduları HARİÇ
860791100000	Uzay araçları (uydular dahil), uzay araçlarını fırlatıcı araçlar ve yörünge-altı araçları
86079190	Telekomünikasyon uyduları
860791900000	Telekomünikasyon uyduları
86079910	Uzay araçları; telekomünikasyon uyduları HARİÇ
860799800000	Uzay araçlarını fırlatıcı araçlar ve yörünge-altı araçları
8608	Uzay araçlarını fırlatıcı araçlar ve yörünge-altı araçları
860800	88.01 ve 88.02 Pozisyonlarındaki hava taşıtlarının aksam ve parçaları
860800009000	Hava taşıtlarına ait pervaneler, rotorlar ve bunların aksam ve parçaları
8609	Hava taşıtlarına ait pervaneler, rotorlar ve bunların aksam ve parçaları
860900	Hava taşıtlarına ait pervaneler, rotorlar ve bunların aksam ve parçaları
860900100000	Hava taşıtlarına ait İniş takımları ve bunların aksam ve parçaları
86090090	Hava taşıtlarına ait İniş takımları ve bunların aksam ve parçaları
860900900000	Hava taşıtlarına ait İniş takımları ve bunların aksam ve parçaları
87	Uçak ve helikopterlerin diğer aksam ve parçaları
8700	Uçak ve helikopterlerin diğer aksam ve parçaları
870000	Uçak ve helikopterlerin diğer aksam ve parçaları
87000000	Diğer hava araçlarının aksam ve parçaları
870000000000	Uçurtmalı balonlara ait aksam ve parçalar
8701	Uçurtmalı balonlara ait aksam ve parçalar
870110	Telekomünikasyon uydularına ait aksam ve parçalar
87011000	Telekomünikasyon uydularına ait aksam ve parçalar
870110000000	Uzay araçlarının aksam ve parçaları; telekomünikasyon uydularına ait aksam ve parçalar HARİÇ
870120	Uzay araçlarının aksam ve parçaları; telekomünikasyon uydularına ait aksam ve parçalar HARİÇ
87012010	Uzay aracını fırlatıcı araçlarının ve yörünge-altı araçlarının aksam ve parçaları
870120100000	Uzay aracını fırlatıcı araçlarının ve yörünge-altı araçlarının aksam ve parçaları
87012090	88.01 ve 88.02 Pozisyonlarındaki hava taşıtları için başka yerde belirtilmemiş aksam ve parçalar
870120900000	88.01 ve 88.02 Pozisyonlarındaki hava taşıtları için başka yerde belirtilmemiş aksam ve parçalar
870130	Paraşütler (sevkedilebilir paraşütler ve paragliderler dahil), rotoşütler ve bunların aksam, parça ve aksesuarı
87013000	Paraşütler (sevkedilebilir paraşütler ve paragliderler dahil), rotoşütler ve bunların aksam, parça ve aksesuarı
870130000000	Paraşütler (sevkedilebilir paraşütler ve paragliderler dahil), rotoşütler ve bunların aksam, parça ve aksesuarı
870191	Paraşütler (sevkedilebilir paraşütler ve paragliderler dahil), rotoşütler ve bunların aksam, parça ve aksesuarı
87019110	Hava taşıtlarını fırlatma ve iniş için cihaz ve tertibat, vb. cihaz ve tertibat, yerde uçuş eğitimi yapmaya mahsus cihazlar ve aksam ve parçaları
870191100000	Hava taşıtlarını fırlatma ve iniş için cihaz ve tertibat ve bunların aksam ve parçaları
87019190	Hava taşıtlarını fırlatma cihaz ve tertibatı ve bunların aksam ve parçaları
870191900000	Hava taşıtlarını fırlatma cihaz ve tertibatı
870192	Hava taşıtlarını fırlatma cihaz ve tertibatı için aksam ve parçalar
87019210	Hava taşıtlarının inişi için cihaz ve tertibat ve bunların aksam ve parçaları
870192100000	Hava taşıtlarının inişi için cihaz ve tertibat ve bunların aksam ve parçaları
87019290	Hava muharebe simülâtörü ve bunların aksamı
870192900000	Hava muharebe simülâtörü ve bunların aksamı
870193	Hava muharebe simülâtörü ve bunların aksamı

EK-1 devam

Kod	Tanım
870193100000	Yerde uçuş eğitimi yapmaya mahsus cihazlar ve bunların aksam ve parçaları; hava muharebe simulatörü ve bunların aksamı HARİÇ
87019310	Yerde uçuş eğitimi yapmaya mahsus cihazlar ve bunların aksam ve parçaları; hava muharebe simulatörü ve bunların aksamı HARİÇ
87019390	Yerde uçuş eğitimi yapmaya mahsus cihazlar ve bunların aksam ve parçaları; hava muharebe simulatörü ve bunların aksamı HARİÇ
87021091	Denizde seyretmeye mahsus sarnıçlı gemiler (tankerler); 18 < gros tonilato <= 300
870210911100	Denizde seyretmeye mahsus sarnıçlı gemiler (tankerler); 300 < gros tonilato <= 1 000
870210911200	Denizde seyretmeye mahsus sarnıçlı gemiler (tankerler); gros tonilato > 1 000
870324101000	Savaş gemileri
870324109011	Savaş gemileri
870324109019	Savaş gemileri
870332199019	Diğer maddelerden diğer mercekler, prizmalar, aynalar ve diğer optik elemanlar; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
87033290	Alet ve cihazlar için camdan diğer mercekler, prizmalar, aynalar ve diğer optik elemanlar; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
870332901100	Alet ve cihazlar için diğer maddelerden diğer mercekler, prizmalar, aynalar ve diğer optik elemanlar; sivil hava taşıtları için olanlar HARİÇ
870332901200	Silahlar için teleskopik dürbün, periskoplar, 84, 85, 90. fasıllardaki makina, alet, cihaz veya tertibatın aksam ve parçasını teşkil eden teleskoplar
870332901300	Silahlar için teleskopik dürbünler ve periskoplar
870332909011	Silahlar için teleskopik dürbünler
870332909019	Silahlar için diğer teleskopik aletler
870333	Silahlar için lazerler
87033311	Silahlara takılacak teleskopik dürbünlere veya periskoplara ait aksam, parça ve aksesuar
870333110000	Silahlara takılacak teleskopik dürbünlere veya periskoplara ait aksam, parça ve aksesuar
87033319	Hava veya uzay seyrüseferlerine mahsus alet ve cihazlar (pusulalar hariç)
870333191011	Hava veya uzay seyrüseferlerine mahsus elektrikli veya elektronik ataletsel seyrüsefer alet ve cihazları
870350000000	Hava veya uzay seyrüseferlerine mahsus diğer alet ve cihazlar
870410	Hava veya uzay seyrüseferlerine mahsus elektrikli veya elektronik diğer alet ve cihazlar
87041010	Hava veya uzay seyrüseferlerine mahsus diğer alet ve cihazlar
870850200019	Diğer seyrüseferler için akustik iskandil aletleri, ultrasonik iskandil aletleri ve ultrasonik dedektörlere ait aksam, parça ve aksesuar
87088099	Diğer seyrüseferler için alet ve cihazlara ait aksam, parça ve aksesuar
870880990000	Diğer termometreler ve diğer pirometreler (diğer aletlerle kombine olmayanlar); sivil hava taşıtları için olanlar HARİÇ
87089120	Elektronik hidrometreler ve yüzer türdeki benzeri aletler, higrometreler, psikrometreler ve bunların kombine olanları; sivil hava taşıtları için HARİÇ
870891350000	Elektrikli hidrometreler ve yüzer türdeki benzeri aletler, higrometreler, psikrometreler ve bunların kombine olanları; sivil hava taşıtları için HARİÇ
87089299	Diğer hidrometreler ve yüzer türdeki benzeri aletler, higrometreler, psikrometreler ve bunların kombine olanları; sivil hava taşıtları için HARİÇ
870892990000	Elektronik debimetreler; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
870894200011	Sıvıların akışını veya seviyesini ölçmeye veya kontrol etmeye mahsus elektronik alet ve cihazlar (debimetreler HARİÇ); sivil hava taşıtları için HARİÇ
870894200012	Debimetreler (elektronik olanlar HARİÇ); sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
870894200013	Sıvıların akışını veya seviyesini ölçmeye veya kontrol etmeye mahsus alet ve cihazlar (elektronik ve debimetreler HARİÇ); sivil hava taş. İçin HARİÇ
870894200014	Sıvıların ve gazların basıncını ölçmeye veya kontrol etmeye mahsus elektronik alet ve cihazlar; sivil hava taşıtları için olanlar HARİÇ

EK-1 devam

Kod	Tanım
87089435	Sıvılar ve gazlar için basınç kontrol anahtarları; elektronik olanlar ve sivil hava taşıtlarında kullanılanlar HARİÇ
870894200015	Sıvılar ve gazlar için spiral veya metal diyafram tipi basınç göstergeleri; sivil hava taşıtlarında kullanılanlar HARİÇ
870894350011	Sıvıların ve gazların basıncını ölçmeye veya kontrol etmeye mahsus diğer alet ve cihazlar; elektronik ve sivil hava taşıtları için olanlar HARİÇ
890110100022	Sıvıların ve gazların değişebilir diğer özelliklerini ölçmeye veya kontrol etmeye mahsus elektronik alet ve cihazlar; sivil hava taşıtları için HARİÇ
890110100049	Sıvıların ve gazların değişebilir diğer özelliklerini ölçmek/kontrol etmek için alet ve cihazlar; elektronik ve sivil hava taşıtları için olan HARİÇ
890110900019	Sıvı ve gazların akış, seviye, basınç veya diğer özelliklerini ölçmek/kontrol için alet ve cihazlar için aksam-parçalar; sivil hava taşıtları için HARİÇ
890120	Elektronik veya elektrikli devir adedi sayaçları, üretim sayaçları, taksimetreler, milometreler, pedometreler ve benzerleri; 9029.10.00.10.00 HARİÇ
89013090	Devir adedi sayaçları, üretim sayaçları, taksimetreler, milometreler, pedometreler ve benzerleri; 9029.10.00.10.00 ve 9029.10.00.20.00 HARİÇ
89019010	Hız göstergeleri ve takometreler; kara taşıtlarında ve sivil hava taşıtlarında kullanılan hız göstergeleri HARİÇ
890190100013	İyonlaşma ışınlarını ölçmeye veya bulmaya mahsus alet ve cihazlar; Sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
890190900000	Osiloskoplar ve osilografılar; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
890200100000	Elektronik multimetreler (kaydedici tertibatı olmayanlar); sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
8903	Elektrikli multimetreler (kaydedici tertibatı olmayanlar); sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
890310100000	Elektronik multimetreler (kaydedici tertibatı olanlar); sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
89031090	Elektrikli multimetreler (kaydedici tertibatı olanlar); sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
890391100000	Direnç ölçen aletler (kaydedici tertibatı olmayanlar); sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ
890392	Gerilim, akım, direnç, güç ölçmeye veya muayene etmeye mahsus diğer alet-cihazlar (kaydedici tertibatı olmayanlar); sivil hava taşıtları için olmayan
890392910000	Gerilim, akım veya güç ölçmek/kontrol etmek için elektronik diğer alet ve cihazlar (kaydedici tertibatı olanlar); sivil hava taşıtları için HARİÇ
89069010	Gerilim, akım veya güç ölçmek/kontrol etmek için diğer alet ve cihazlar (kaydedici tertibatı olanlar); sivil hava taşıtları için HARİÇ
890690100000	Telekomünikasyon için diğer alet ve cihazlar (hipsometreler ve diyafonometreler, kazanç ölçü aletleri gibi); sivil hava taşıtları için HARİÇ
89071000	Elektrik miktarları ölçmeye veya kontrol etmeye mahsus diğer alet ve cihazlar (kaydedici tertibatı olanlar); sivil hava taşıtları için olanlar HARİÇ
900130	Elektrik miktarlarını ölçmeye veya kontrol etmeye mahsus kaydedici tertibatı olmayan diğer alet ve cihazlar; sivil hava taşıtları için olmayan
90014020	9030 Pozisyonundaki alet ve cihazlar için aksam, parça ve aksesuar; sivil hava taşıtlarında kullanılmaya mahsus olanlar HARİÇ

EK-2

31 Ocak 2003 Tarihli Toplantı
 28 Şubat 2003 Tarihli Toplantı
 28 Mart 2003 Tarihli Toplantı
 30 Nisan Tarihli Toplantı
 28 Mayıs 2003 Tarihli Toplantı
 26 Haziran 2003 Tarihli Toplantı
 25 Temmuz 2003 Tarihli Toplantı
 22 Ağustos 2003 Tarihli Toplantı
 19 Eylül 2003 Tarihli Toplantı
 21 Kasım 2003 Tarihli Toplantı
 23 Ocak 2004 Tarihli Toplantı
 31 Mart 2004 Tarihli Toplantı
 01 Nisan 2004 Tarihli Toplantı
 05 Nisan 2004 Tarihli Toplantı
 26 Nisan 2004 Tarihli Toplantı
 24 Haziran 2004 Tarihli Toplantı
 25 Ağustos 2004 Tarihli Toplantı
 27 Ekim 2004 Tarihli Toplantı
 30 Aralık 2004 Tarihli Toplantı
 25 Şubat 2005 Tarihli Toplantı
 18 Nisan 2005 Tarihli Toplantı
 21 Haziran 2005 Tarihli Toplantı
 23 Ağustos 2005 Tarihli Toplantı
 24 Ekim 2005 Tarihli Toplantı
 29 Aralık 2005 Tarihli Toplantı
 23 Şubat 2006 Tarihli Toplantı
 27 Nisan 2006 Tarihli Toplantı
 22 Haziran 2006 Tarihli Toplantı
 21 Ağustos 2006 Tarihli Toplantı
 31 Ekim 2006 Tarihli Toplantı
 28 Aralık 2006 Tarihli Toplantı
 23 Şubat 2007 Tarihli Toplantı
 10 Nisan 2007 Tarihli Toplantı
 20 Haziran 2007 Tarihli Toplantı
 21 Ağustos 2007 Tarihli Toplantı

24 Ekim 2007 Tarihli Toplantı
 28 Aralık 2007 Tarihli Toplantı
 21 Şubat 2008 Tarihli Toplantı
 24 Nisan 2008 Tarihli Toplantı
 26 Haziran 2008 Tarihli Toplantı
 21 Ağustos 2008 Tarihli Toplantı
 21 Ekim 2008 Tarihli Toplantı
 30 Aralık 2008 Tarihli Toplantı
 26 Şubat 2009 Tarihli Toplantı
 28 Nisan 2009 Tarihli Toplantı
 30 Haziran 2009 Tarihli Toplantı
 20 Ağustos 2009 Tarihli Toplantı
 20 Ekim 2009 Tarihli Toplantı
 28 Aralık 2009 Tarihli Toplantı
 19 Şubat 2010 Tarihli Toplantı
 29 Nisan 2010 Tarihli Toplantı
 24 Haziran 2010 Tarihli Toplantı
 19 Ağustos 2010 Tarihli Toplantı
 27 Ekim 2010 Tarihli Toplantı
 29 Aralık 2010 Tarihli Toplantı
 24 Şubat 2011 Tarihli Toplantı
 28 Nisan 2011 Tarihli Toplantı
 27 Haziran 2011 Tarihli Toplantı
 18 Ağustos 2011 Tarihli Toplantı
 27 Ekim 2011 Tarihli Toplantı
 28 Aralık 2011 Tarihli Toplantı
 27 Şubat 2012 Tarihli Toplantı
 30 Nisan 2012 Tarihli Toplantı
 28 Haziran 2012 Tarihli Toplantı
 28 Ağustos 2012 Tarihli Toplantı
 19 Ekim 2012 Tarihli Toplantı
 26 Aralık 2012 Tarihli Toplantı
 26 Şubat 2013 Tarihli Toplantı
 25 Nisan 2013 Tarihli Toplantı
 25 Haziran 2013 Tarihli Toplantı

EK-2 devam

21 Ağustos 2013 Tarihli Toplantı
 28 Ekim 2013 Tarihli Toplantı
 26 Aralık 2013 Tarihli Toplantı
 26 Şubat 2014 Tarihli Toplantı
 30 Nisan 2014 Tarihli Toplantı
 26 Haziran 2014 Tarihli Toplantı
 13 Ağustos 2014 Tarihli Toplantı
 30 Ekim 2014 Tarihli Toplantı
 30 Aralık 2014 Tarihli Toplantı
 26 Şubat 2015 Tarihli Toplantı
 29 Nisan 2015 Tarihli Toplantı
 29 Haziran 2015 Tarihli Toplantı
 02 Eylül 2015 Tarihli Toplantı
 21 Ekim 2015 Tarihli Toplantı
 18 Aralık 2015 Tarihli Toplantı
 27 Ocak 2016 Tarihli Toplantı
 24 Mart 2016 Tarihli Toplantı
 26 Mayıs 2016 Tarihli Toplantı
 20 Temmuz 2016 Tarihli Toplantı
 30 Temmuz 2019 Tarihli Toplantı
 30 Eylül 2019 Tarihli Toplantı
 26 Kasım 2019 Tarihli Toplantı
 30 Ocak 2020 Tarihli Toplantı
 02 Haziran 2020 Tarihli Toplantı
 22 Temmuz 2020 Tarihli Toplantı
 24 Eylül 2020 Tarihli Toplantı
 25 Kasım 2020 Tarihli Toplantı
 28 Ocak 2021 Tarihli Toplantı
 30 Mart 2021 Tarihli Toplantı
 02 Haziran 2021 Tarihli Toplantı
 05 Ağustos 2021 Tarihli Toplantı
 30 Eylül 2021 Tarihli Toplantı
 25 Kasım 2021 Tarihli Toplantı

28 Eylül 2016 Tarihli Toplantı
 30 Kasım 2016 Tarihli Toplantı
 31 Ocak 2017 Tarihli Toplantı
 29 Mart 2017 Tarihli Toplantı
 17 Nisan 2017 Tarihli Toplantı
 31 Mayıs 2017 Tarihli Toplantı
 17 Temmuz 2017 Tarihli Toplantı
 22 Eylül 2017 Tarihli Toplantı
 16 Ekim 2017 Tarihli Toplantı
 28 Kasım 2017 Tarihli Toplantı
 17 Ocak 2018 Tarihli Toplantı
 28 Mart 2018 Tarihli Toplantı
 17 Nisan 2018 Tarihli Toplantı
 30 Mayıs 2018 Tarihli Toplantı
 30 Temmuz 2018 Tarihli Toplantı
 20 Eylül 2018 Tarihli Toplantı
 27 Kasım 2018 Tarihli Toplantı
 30 Ocak 2019 Tarihli Toplantı
 20 Mart 2019 Tarihli Toplantı
 30 Mayıs 2019 Tarihli Toplantı

EK-3

Çizelge 3.1. ABD veri seti

Yıl	İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	Katma değerli ürün sanayiinin GSMH'ye oranı	Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	Yıllık nüfus değişimi oranı	GSMH'nin büyüme oranı
2000	10,7	349125000000		2,2	3,1		22,5	13,0	1,1	4,1
2001	9,7	172496000000		2,2	3,1		21,5	11,9	1,0	1,0
2002	9,1	111055000000		2,2	3,4		20,6	9,9	0,9	1,7
2003	9,0	117106000000		1,9	3,4		20,7	9,4	0,9	2,9
2004	9,6	213641000000		2,7	3,8		21,0	9,5	0,9	3,8
2005	10,0	142344000000		3,1	4,0	101,9	21,2	10,7	0,9	3,5
2006	10,6	298463000000		3,0	4,1	101,8	21,6	11,3	1,0	2,9
2007	11,5	346613000000	29,9	2,7	4,1	101,5	21,4	11,3	1,0	1,9
2008	12,5	341092000000	28,4	1,9	4,5	101,3	20,9	10,3	0,9	-0,1
2009	11,0	161083000000	24,3	0,8	4,9	101,0	19,3	7,9	0,8	-2,5
2010	12,4	264039000000	22,6	1,2	4,9	100,7	19,4	8,6	0,7	2,6
2011	13,6	263497000000	20,6	2,1	4,8	100,5	19,4	9,6	0,7	1,6
2012	13,7	250345000000	20,2	1,9	4,5	100,0	19,2	9,8	0,7	2,2
2013	13,6	288131000000	20,2	1,8	4,0	99,5	19,3	10,5	0,7	1,8
2014	13,6	251856000000	20,5	1,8	3,7	99,7	19,3	10,9	0,7	2,5
2015	12,4	511434000000	21,4	1,0	3,5	100,3	18,5	11,2	0,7	3,1
2016	11,9	474388000000	22,4	1,0	3,4	101,4	18,0	10,9	0,7	1,7
2017	12,2	380823000000	19,3	1,9	3,3	101,8	18,3	11,7	0,6	2,3
2018	12,3	214315000000	18,5	2,4	3,3	101,3	18,5	9,9	0,5	3,0
2019	11,8	302199000000	18,7	1,8	3,4	100,5	18,2	10,0	0,5	2,2
2020	10,1	211298000000	19,5	1,2	3,7	101,0	18,3	10,0	1,0	-3,4

Çizelge 3.2. Afganistan veri seti

Yıl	İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	Katma değerli ürün sanayiinin GSMH'ye oranı	Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	Yıllık nüfus değişimi oranı	GSMH'nin büyüme oranı
2000		170000				21,0			3,0	
2001		680000				20,9			3,9	
2002		50000000				69,0	23,8		4,5	
2003		57799999		11,7		93,4	22,7		4,7	8,8
2004		186900000		11,3	2,4	104,7	26,2		4,3	1,4
2005		271000000		10,9	2,0	98,1	26,8		3,7	11,2
2006		238000000		7,2	1,9	101,7	28,2	7,0	3,0	5,4
2007		188690000		22,5	2,6	98,9	26,9	5,3	2,5	13,8
2008		46033740		2,1	2,3	100,8	26,9	6,1	2,3	3,9
2009		56107246		-2,2	2,1	96,9	21,9	8,5	2,4	21,4
2010		190774432		3,8	1,9	100,1	21,2	9,2	2,7	14,4
2011		52173421		16,6	1,8	97,6	22,7	8,9	3,1	0,4
2012		56823660		7,3	1,2	103,5	21,2	7,7	3,4	12,8
2013		48311346		4,8	1,4	104,5	20,4	7,1	3,5	5,6
2014		42975262		0,6	1,3	105,9	21,2	6,9	3,4	2,7
2015		169146608		2,4	1,0	103,5	22,1	7,6	3,1	1,5
2016		93591315		-2,2	1,0	102,5	10,5	9,5	2,8	2,3
2017		51533896		2,4	0,9	102,2	10,1	9,9	2,5	2,6
2018		119435105		2,1	1,0	104,0	13,4		2,4	1,2
2019		23404553		6,5	1,1	106,7	14,1		2,3	3,9
2020		12970148		7,8	1,4	105,0	14,0		2,3	-2,4

EK-3 devam

Çizelge 3.3. Almanya veri seti

Yıl	İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	Katma değerli ürün sanayinin GSMH'ye oranı	Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	Yıllık nüfus değişimi oranı	GSMH'nin büyüme oranı
2000	30,8	248007397121		-0,5	1,4	105,3	27,7	11,7	0,1	2,9
2001	31,8	56948542386		1,3	1,3	104,4	27,1	11,0	0,2	1,7
2002	32,6	51268214890		1,4	1,3	102,5	26,4	10,8	0,2	-0,2
2003	32,8	65401516009		1,3	1,3	102,1	26,2	11,0	0,1	-0,7
2004	35,7	-20408419557		1,1	1,3	102,9	26,4	10,4	0,0	1,2
2005	38,1	5983519525		0,4	1,1	103,1	26,4	10,7	-0,1	0,7
2006	41,4	87444159239		0,4	1,2	104,2	27,0	10,9	-0,1	3,8
2007	43,3	50847183837	15,5	1,8	1,2	104,8	27,2	11,3	-0,1	3,0
2008	43,8	30954735498	15,1	0,9	1,2	104,0	26,8	11,5	-0,2	1,0
2009	38,1	56701916795	16,8	1,8	1,3	103,4	24,7	11,6	-0,3	-5,7
2010	42,6	86037502102	16,9	0,6	1,3	103,0	26,8	11,2	-0,2	4,2
2011	45,1	97535403952	16,3	1,1	1,2	102,5	27,1	11,5	-1,9	3,9
2012	46,3	65443087632	17,2	1,5	1,2	101,6	27,3	11,6	0,2	0,4
2013	45,4	67199694458	17,3	2,0	1,2	100,8	26,8	11,6	0,3	0,4
2014	45,6	19488312315	17,2	1,9	1,1	100,5	27,0	11,5	0,4	2,2
2015	46,9	62422464518	17,8	1,9	1,1	101,7	27,1	11,5	0,9	1,5
2016	46,1	64707795193	18,1	1,3	1,1	102,7	27,6	11,3	0,8	2,2
2017	47,2	109505815446	15,8	1,5	1,2	104,0	27,5	11,4	0,4	2,7
2018	47,3	158515340630	15,7	2,0	1,2	103,9	27,3	11,4	0,3	1,1
2019	46,6	67618997074	16,4	2,1	1,3	102,5	27,0	11,4	0,2	1,1
2020	43,4	112617151973	15,5	1,6	1,4	103,0	26,5	11,4	0,1	-4,6

Çizelge 3.4. Azerbaycan veri seti

Yıl	İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	Katma değerli ürün sanayinin GSMH'ye oranı	Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	Yıllık nüfus değişimi oranı	GSMH'nin büyüme oranı
2000	40,2	129937000		12,5	2,3	97,2	42,5		0,8	11,1
2001	41,5	819579000		2,5	2,3	98,9	43,5		0,8	9,9
2002	42,8	2024577000		4,2	2,2	98,3	46,2		0,7	9,4
2003	42,0	4007330000		7,0	2,4	96,2	48,5		0,8	10,2
2004	48,8	419107000		9,3	2,6	97,3	50,8		0,9	9,3
2005	62,9	4476396000		14,7	2,3	95,5	58,5		1,0	28,0
2006	66,5	4485966000		11,3	3,4	94,2	65,2		1,1	34,5
2007	68,1	4594234000	4,3	21,0	2,9	94,8	66,1		1,1	25,0
2008	65,8	3986807000	1,1	27,8	3,3	94,1	65,7	16,4	2,1	10,8
2009	51,6	290030000	1,0	-18,8	3,3	95,1	56,4	14,1	2,1	9,3
2010	54,3	3352997000	1,4	13,5	2,8	93,8	59,8	12,2	1,2	5,0
2011	56,4	4485120000	1,7	22,5	4,7	95,6	61,7	12,2	1,3	0,1
2012	53,0	5293250000	8,6	2,9	4,7	98,0	59,5	12,8	1,3	2,2
2013	48,4	2619437000	13,8	0,4	4,5	100,5	57,1	13,4	1,3	5,8
2014	43,3	4430466000	7,7	-1,3	4,6	106,1	53,6	14,2	1,2	2,8
2015	37,8	4047630000	3,9	-8,8	5,5	106,6	44,9	15,6	1,2	1,1
2016	46,4	4499666000	2,8	14,7	3,7	106,4	47,6	14,6	1,1	-3,1
2017	48,5	2867487000	3,3	16,2	3,8	103,3	49,7	13,2	1,0	0,2
2018	54,1	1402998000	4,3	12,2	3,6	99,7	52,3	13,0	0,9	1,5
2019	49,1	1503918000	5,0	-0,2	3,9	97,9	48,8	14,2	0,8	2,5
2020	35,7	507151800	7,1	-7,6	5,4	95,8	41,4	14,0	0,7	-4,3

EK-3 devam

Çizelge 3.5. Birleşik Krallık veri seti

Yıl	İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	Katma değerli ürün sanayinin GSMH'ye oranı	Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	Yıllık nüfus değişimi oranı	GSMH'nin büyüme oranı
2000	25,3	164130335444		1,7	2,4	100,4	22,8	26,1	0,2	3,7
2001	25,3	56090924808		1,9	2,4	100,2	21,7	25,6	0,2	2,1
2002	24,3	89760582753		2,1	2,5	99,8	21,4	24,9	0,2	2,1
2003	23,9	36011240472		2,7	2,6	102,1	20,9	24,5	0,2	3,0
2004	23,8	87059621382		2,6	2,5	104,7	20,3	25,1	0,4	2,4
2005	25,1	252653397148		3,1	2,4	105,4	20,3	25,4	0,5	2,6
2006	27,3	203636431868		2,8	2,4	98,2	20,3	25,7	0,2	2,6
2007	22,7	209514959646	20,9	2,8	2,4	97,2	19,8	25,8	0,3	2,3
2008	27,1	253454117907	20,6	3,2	2,5	98,3	20,0	26,3	0,3	-0,2
2009	26,4	14547108445	20,5	1,7	2,7	100,2	18,8	24,0	0,2	-4,2
2010	28,2	66734551294	23,3	1,4	2,6	102,9	18,9	25,2	0,1	2,1
2011	30,7	27012050072	23,3	2,1	2,5	93,8	18,5	25,7	0,4	1,5
2012	29,9	46750789727	23,4	1,6	2,4	91,0	18,5	24,9	0,2	1,5
2013	29,8	54473175400	23,6	2,2	2,3	123,8	18,8	24,9	0,7	1,9
2014	28,1	58890445252	22,2	1,6	2,2	126,4	18,4	24,7	0,7	3,0
2015	27,2	45333483122	22,3	0,5	2,0	124,5	18,2	24,8	0,8	2,6
2016	28,2	324813224213	23,5	1,9	2,0	125,0	17,6	25,1	0,8	2,3
2017	30,0	125358809930	22,6	1,8	1,9	125,9	17,8	25,3	0,7	2,1
2018	30,5	-25055440306	22,3	2,0	1,9	120,8	17,9	25,2	0,6	1,7
2019	31,0	2236675458	23,1	2,0	2,0	118,7	18,0	24,9	0,6	1,7
2020	25,3	164130335444		1,7	2,4	100,4	22,8	26,1	0,2	3,7

Çizelge 3.6. Fransa veri seti

Yıl	İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	Katma değerli ürün sanayinin GSMH'ye oranı	Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	Yıllık nüfus değişimi oranı	GSMH'nin büyüme oranı
2000	28,6	41389082664		1,6	2,1	100,4	21,3	23,4	0,7	3,9
2001	28,3	50142053918		2,0	2,0	100,4	20,9	23,4	0,7	2,0
2002	27,5	51550483853		2,1	2,0	100,2	20,6	22,6	0,7	1,1
2003	25,9	1652010000		1,9	2,1	100,0	20,2	22,1	0,7	0,8
2004	23,8	4124710000		1,6	2,1	99,8	20,0	22,2	0,7	2,8
2005	23,2	5265250000		1,9	2,0	104,6	19,6	22,3	0,8	1,7
2006	23,0	5537347786		2,2	2,0	104,3	19,3	22,6	0,7	2,4
2007	22,7	6473157762	7,0	2,6	1,9	103,9	19,1	22,1	0,6	2,4
2008	22,1	9725553129	9,3	2,4	1,9	103,6	18,8	22,0	0,6	0,3
2009	19,6	4017158924	9,0	0,1	2,1	103,0	18,3	20,7	0,5	-2,9
2010	18,9	11332718626	7,7	1,1	2,0	102,8	17,8	22,0	0,5	1,9
2011	18,4	10839930944	7,3	0,9	1,9	102,7	18,0	21,8	0,5	2,2
2012	16,2	15323933916	6,6	1,2	1,9	102,5	17,9	22,5	0,5	0,3
2013	14,6	9821661858	7,5	0,8	1,8	102,3	18,0	23,2	0,5	0,6
2014	14,4	5065335542	7,1	0,6	1,9	101,3	17,7	23,2	0,5	1,0
2015	10,7	11758994011	9,2	1,1	1,9	102,0	17,7	23,2	0,4	1,1
2016	12,5	3260164341	9,0	0,5	1,9	102,0	17,4	23,1	0,3	1,1
2017	11,3	11516861462	9,2	0,5	1,9	102,4	17,2	23,6	0,3	2,3
2018	14,4	11716769818	5,4	1,0	1,8	102,5	17,2	24,2	0,3	1,9
2019	17,7	6663062112	5,2	1,3	1,8	102,5	17,4	24,6	0,2	1,8
2020	16,6	4019052252	6,9	2,5	2,1	102,5	16,4	24,0	0,2	-7,9

EK-3 devam

Çizelge 3.7. Irak veri seti

Yıl	İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	Katma değerli ürün sanayiinin GSMH'ye oranı	Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	Yıllık nüfus değişimi oranı	GSMH'nin büyüme oranı
2000	75,7	-32000		24,6		97,0	84,8		3,0	16,9
2001	65,3	-6655999		-19,1		99,0	77,4		3,0	1,8
2002	70,6	-326000		8,2		103,0	74,2		2,9	-8,2
2003	77,4	1000000000		13,9		106,0	70,8		2,8	-36,7
2004	56,3	300000000		17,3	1,7	104,4	61,8		2,6	53,4
2005	54,3	515300000		35,9	2,2	106,0	63,6		2,3	1,7
2006	51,0	383000000		23,0	1,9	107,0	61,4		1,9	5,6
2007	45,9	971800000		14,4	2,2	108,7	60,1		1,7	1,9
2008	50,3	1855700000		30,2	2,4		62,8		1,7	8,2
2009	39,4	1598300000		-19,5	2,9		52,0		2,0	3,4
2010	39,4	1396200000		16,6	2,7		55,8		2,6	6,4
2011	44,4	2082000000		24,7	2,3		62,5		3,3	7,5
2012	44,5	3400000000		2,7	1,9		60,6		3,7	13,9
2013	39,7	-2335300000		0,0	3,3		57,7		3,9	7,6
2014		-								
	28,9	10176400000		-2,8	3,0		55,3	0,9	3,7	0,2
2015	34,5	-7574200000		-30,2	5,4		45,3	1,3	3,3	4,7
2016	28,1	-6255900000		-11,1	3,5		46,2	2,1	2,9	13,8
2017	33,9	-5032400000		14,7	3,9		51,3	2,7	2,5	-1,8
2018	40,8	-4885100000		18,2	2,9		54,2	2,0	2,3	2,6
2019	37,8	-3075600000		-2,5	3,4		53,0	1,3	2,3	6,0
2020		-3146600000		-15,2	4,1		41,1	1,3	2,3	-15,7

Çizelge 3.8. İran veri seti

Yıl	İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	Katma değerli ürün sanayiinin GSMH'ye oranı	Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	Yıllık nüfus değişimi oranı	GSMH'nin büyüme oranı
2000	21,5	39000000		25,0	2,3	101,2	40,3	5,9	1,3	5,8
2001	19,3	408118760		16,6	2,4	103,4	39,9	5,7	1,3	0,9
2002	24,4	3519380360		29,2	2,2	103,4	45,5	5,0	1,2	7,3
2003	24,6	2877481500		13,1	2,4	102,3	45,1	5,2	1,2	8,7
2004	25,3	3037299840		24,7	2,8	101,7	47,5	5,2	1,2	4,4
2005	30,3	2889191670		20,2	3,0	99,2	49,6	6,7	1,2	3,2
2006	29,9	2317538500		14,6	3,3	99,8	48,3	6,2	1,1	5,0
2007	28,8	2017791750		22,9	2,7	100,4	48,2	5,9	1,1	8,2
2008	26,6	1979988010		19,4	2,7	101,1	47,7	6,2	1,1	0,3
2009	22,7	2983421910		4,6	3,0	101,9	43,1	7,4	1,1	1,0
2010	24,4	3648972410		15,9	2,8	100,7	44,2		1,1	5,8
2011	25,6	4276718690		23,7	2,4	100,7	47,9		1,2	2,6
2012	24,1	4661734400		24,0	2,8	101,5	43,3		1,2	-7,4
2013	26,9	3049945000	1,5	35,6	2,2	115,1	42,9		1,2	-0,2
2014	23,1	2105494000	1,5	10,8	2,3	107,6	39,6		1,3	4,6
2015	19,7	2050000000	1,4	0,4	2,8	108,9	33,0		1,3	-1,3
2016	22,4	3372000000	1,4	1,6	3,0	111,2	33,9		1,4	13,4
2017	24,9	5019000000	1,4	12,2	3,1	110,7	34,9		1,4	3,8
2018	33,2	2373000000	0,7	32,9	2,5	110,0	35,9		1,4	-6,0
2019	25,3	1508000000		36,9	2,1	111,0	31,7		1,4	-6,8
2020	22,8	1342000000		39,0	2,2	111,0	33,9		1,3	3,4

EK-3 devam

Çizelge 3.9. İsrail veri seti

Yıl	İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	ABD Doları cinsinden net dışardan yabancı sermaye yatırımları	Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	Katma değerli ürün sanayiinin GSMH'ye oranı	Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	Yıllık nüfus değişimi oranı	GSMH'nin büyüme oranı
2000	35,5	8047500000		2,3	6,3	107,2	23,4	27,1	2,6	8,9
2001	31,3	1771300000		1,8	6,5	107,3	22,0	26,7	2,4	0,1
2002	32,9	1582500000		4,5	6,6	107,1	21,6	25,7	2,0	-0,2
2003	34,6	3322000000		-0,3	6,5	106,7	21,4	24,9	1,8	1,1
2004	39,1	2946900000		0,1	6,4	106,3	21,1	24,8	1,8	4,9
2005	40,7	4818400000		1,2	6,3	104,8	21,4	25,3	1,8	4,2
2006	40,8	14395500000		1,4	6,0	103,8	21,8	26,1	1,8	5,8
2007	40,4	8798100000	7,6	1,0	6,4	104,3	22,0	26,0	1,8	6,1
2008	38,4	10274200000	17,1	2,1	6,4	103,7	21,4	23,7	1,8	3,5
2009	33,1	4606900000	23,4	4,0	6,1	104,1	20,7	21,8	2,4	1,1
2010	34,7	6984700000	19,4	1,5	5,9	105,4	20,8	22,4	1,8	5,7
2011	35,3	8653000000	18,4	1,4	5,8	106,2	20,3	22,7	1,8	5,5
2012	35,9	9017300000	19,9	3,3	5,7	106,8	20,6	22,0	1,8	2,8
2013	33,6	11842200000	19,0	1,7	5,6	105,6	20,3	22,8	1,9	4,8
2014	32,2	6048900000	19,4	0,6	5,8	105,2	20,1	23,1	1,9	4,1
2015	31,5	11336200000	22,9	2,5	5,5	105,6	19,8	23,3	2,0	2,3
2016	30,2	11336200000	21,8	0,6	5,5	104,7	19,0	23,3	2,0	4,5
2017	29,4	11988000000	21,1	0,0	5,5	104,9	18,6	24,4	1,9	4,4
2018	30,0	16892500000	22,5	0,9	5,3	104,7	18,9	22,9	1,9	4,0
2019	29,5	17362500000	23,1	1,9	5,2	104,5	18,7	22,4	1,9	3,8
2020	28,0	24283200000	28,2	1,0	5,6	104,7	18,6	22,0	1,8	-2,2

Çizelge 3.10. İsveç veri seti

Yıl	İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	ABD Doları cinsinden net dışardan yabancı sermaye yatırımları	Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	Katma değerli ürün sanayiinin GSMH'ye oranı	Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	Yıllık nüfus değişimi oranı	GSMH'nin büyüme oranı
2000	43,3	22817836820		1,5	1,8	109,6	26,4	29,9	0,2	4,8
2001	42,9	18217810086		2,5	1,7	109,7	26,0	27,9	0,3	1,4
2002	41,2	1838165408		1,5	1,6	108,5	25,6	26,8	0,3	2,2
2003	40,3	6007683415		1,7	1,6	107,3	25,2	26,9	0,4	2,3
2004	42,7	16854649893		0,3	1,4	97,3	25,1	27,3	0,4	4,3
2005	45,0	20782686615		0,7	1,4	95,8	24,9	28,6	0,4	2,9
2006	47,5	22052656378		1,8	1,3	95,6	25,3	28,6	0,6	4,7
2007	47,6	46143507533	16,8	2,8	1,3	96,7	25,4	28,5	0,7	3,4
2008	49,1	41436553995	17,2	3,2	1,2	98,7	24,5	27,5	0,8	-0,5
2009	43,5	8960871620	18,8	2,4	1,2	99,9	22,4	27,2	0,9	-4,3
2010	44,7	652102142	19,4	0,9	1,2	101,4	23,8	27,4	0,9	6,0
2011	45,3	6979353755	18,7	1,1	1,1	100,4	23,6	26,6	0,8	3,2
2012	45,0	4273531542	18,0	1,0	1,1	101,9	23,0	26,3	0,7	-0,6
2013	42,5	1316837632	18,0	0,9	1,1	120,4	22,1	26,5	0,8	1,2
2014	43,3	-8624292983	17,9	1,7	1,1	120,9	21,8	26,5	1,0	2,7
2015	43,8	10254328595	18,1	2,1	1,1	122,9	22,2	27,1	1,1	4,5
2016	42,7	15642287790	17,8	1,5	1,1	124,9	21,7	28,1	1,3	2,1
2017	43,7	28405674155	15,1	2,1	1,0	126,6	22,1	28,1	1,3	2,6
2018	45,7	-952353416	14,2	2,4	1,0	128,6	22,0	27,9	1,2	2,0
2019	47,8	16986432796	14,5	2,5	1,1	126,2	21,9	27,3	1,0	2,0
2020	44,6	28435977959	15,1	1,7	1,2	126,2	21,1	27,0	0,7	-2,9

EK-3 devam

Çizelge 3.11. Kırgızistan veri seti

Yıl	İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	Katma değerli ürün sanayinin GSMH'ye oranı	Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	Yıllık nüfus değişimi oranı	GSMH'nin büyüme oranı
2000	41,8	-2360125		27,2	1,9	96,3	29,2		1,2	5,4
2001	36,7	5006732		7,3	1,5	96,2	26,8		0,9	5,3
2002	39,6	4661963		2,0	1,6	96,1	21,3		0,9	0,0
2003	38,7	45544627		4,0	1,7	96,8	20,2		1,0	7,0
2004	42,6	175458810		5,1	1,7	98,1	21,7		1,2	7,0
2005	38,3	42565248		7,1	1,6	98,9	20,0		1,1	-0,2
2006	41,7	182022902		9,4	1,7	100,1	17,6		1,1	3,1
2007	52,9	207919477		14,9	1,3	98,8	16,7		1,0	8,5
2008	53,5	376992152	3,1	22,2	1,2	99,1	20,4		1,0	8,4
2009	54,7	189377400	5,0	4,0	1,4	95,1	23,6		1,2	2,9
2010	51,6	472768300	1,2	10,0	1,6	93,8	26,3		1,2	-0,5
2011	54,5	685760800	4,0	22,5	1,4	95,6	27,4		1,2	6,0
2012	44,4	260927500	4,8	8,7	1,6	98,0	22,3		1,7	-0,1
2013	42,3	612016900	5,4	3,2	1,6	100,5	24,8		2,0	10,9
2014	37,4	343010700	2,0	8,4	1,7	106,1	23,9		2,0	4,0
2015	35,2	1144054000	12,2	3,4	1,8	106,6	25,1		2,1	3,9
2016	35,8	619220700	19,6	6,1	1,7	104,6	26,5		2,0	4,3
2017	34,3	-107212800	17,6	6,3	1,6	107,0	27,3		1,9	4,7
2018	31,6	144222600	8,1	3,4	1,6	107,6	27,5		2,0	3,8
2019	35,2	403865100	6,7	3,9	1,6	106,0	28,5		2,1	4,6
2020	41,8	-2360125		27,2	1,9	96,3	29,2		1,2	5,4

Çizelge 3.12. Libya veri seti

Yıl	İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	Katma değerli ürün sanayinin GSMH'ye oranı	Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	Yıllık nüfus değişimi oranı	GSMH'nin büyüme oranı
2000	31,6	141000000		13,3	3,1	103,0			1,5	3,7
2001	26,5	-133000000		7,2	2,4	103,6			1,6	-1,8
2002	44,8	145000000		27,2	2,1	103,3			1,6	-1,0
2003	57,3	143000000		14,4	2,1	103,3			1,6	13,0
2004	63,8	357000000		22,6	2,1	105,5			1,6	4,5
2005	63,7	1038000000		28,6	1,5	102,1			1,5	11,9
2006	73,6	2064000000		9,5	1,1	109,0			1,5	6,5
2007	72,7	4689000000		11,0	0,9				1,5	6,4
2008	72,5	4111300000		21,8	1,5				1,4	2,7
2009	59,2	1371000000		-25,3	1,0				1,2	-0,8
2010	65,6	1784000000		14,2	2,0				1,0	5,0
2011	54,8	0		18,3	3,0				0,8	-62,1
2012	74,6	1425000000		9,0	3,7				0,6	123,1
2013	70,4	702000000		-6,7	7,6				0,5	-13,6
2014	47,0	0		-17,3	15,5				0,7	-24,0
2015	40,0	0		-19,4					0,9	-8,9
2016	26,1	0		-2,6					1,1	-2,8
2017	49,9	0		14,4					1,4	26,7
2018	56,9	0		18,1					1,5	15,1
2019	53,5	1000000		-1,1					1,5	2,5
2020	28,5			-29,0					1,4	-31,3

EK-3 devam

Çizelge 3.13. Lübnan veri seti

Yıl	İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	Yıllık GSMH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	Katma değerli ürün sanayinin GSMH'ye oranı	Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	Yıllık nüfus değişimi oranı	GSMH'nin büyüme oranı
2000	14,2	993475000		-2,1	5,4		20,0	11,9	2,5	1,3
2001	15,6	1453907000		-1,5	5,4		20,4	11,9	3,8	3,8
2002	16,1	1335970000		4,9	4,8		19,1	14,4	4,7	3,4
2003	16,7	2860020313		1,6	4,7		18,3	15,4	4,8	3,2
2004	35,1	1898780570		-1,2	4,5		14,6	16,5	4,0	6,7
2005	36,6	2623502612		-1,1	4,5		14,8	15,1	2,8	2,7
2006	35,6	2674534372		0,9	4,6		15,0	15,0	1,3	1,5
2007	37,1	3375980757	3,0	3,1	4,6		15,5	14,9	0,2	9,3
2008	38,5	4333045470	3,4	7,5	4,0		16,2	16,4	-0,1	9,1
2009	33,2	4803602660	8,2	10,3	4,0		15,4	16,9	1,0	10,2
2010	35,0	4279880834	24,1	0,6	4,1		13,8	16,8	2,9	8,0
2011	36,4	3137050288	3,0	3,0	4,1		14,5	16,4	4,9	0,9
2012	28,8	3111315000	2,3	7,6	4,0		15,5	15,2	6,3	2,5
2013	26,6	2661087127	2,7	2,6	4,2		16,3	14,1	6,6	3,8
2014	23,7	2862509426	2,5	0,2	4,7		16,2	14,1	5,7	2,5
2015	23,1	2159289951	2,2	3,4	4,5		15,7	13,4	4,2	0,6
2016	21,6	2568485071	2,8	1,0	5,1		15,9	13,5	2,7	1,6
2017	21,8	2551409653	7,6	3,0	4,5		15,0	15,3	1,6	0,8
2018	20,6	2658003844	2,4	5,5	5,0		14,2	15,2	0,6	-1,7
2019	20,4	2054579556	3,9	4,4	4,7		12,8	15,3	-0,1	-7,2
2020	19,7	2860766073	5,1	84,6	3,0		6,9	15,0	-0,4	-21,5

Çizelge 3.14. Mısır veri seti

Yıl	İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	Yıllık GSMH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	Katma değerli ürün sanayinin GSMH'ye oranı	Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	Yıllık nüfus değişimi oranı	GSMH'nin büyüme oranı
2000	16,2	1235000000		3,9	2,6	93,8	30,8	13,0	1,9	6,4
2001	17,5	509900000		1,9	3,0	94,0	30,9	13,0	1,9	3,5
2002	18,3	646900000		3,2	3,3	94,8	32,2	13,4	1,9	2,4
2003	21,8	237400000		6,8	3,2	95,3	33,4	13,3	1,9	3,2
2004	28,2	1253300000		11,7	2,9	95,7	34,7	13,8	1,8	4,1
2005	30,3	5375600000		6,2	2,7	95,7	34,1	14,1	1,8	4,5
2006	29,9	10042800000		7,4	2,6	97,3	36,2	15,8	1,8	6,8
2007	30,2	11578100000		12,6	2,4	98,4	35,1	15,3	1,8	7,1
2008	33,0	9494600000	1,0	12,2	2,2	100,0	36,2	15,3	1,8	7,2
2009	25,0	6711600000	0,8	11,2	2,0	101,4	35,8	15,7	1,9	4,7
2010	21,3	6385600000	1,0	10,1	2,0	102,3	35,8	14,1	2,0	5,1
2011	20,6	-482700000	1,0	11,7	1,8	99,2	36,0	14,0	2,1	1,8
2012	16,4	2797700000	0,6	19,5	1,6	104,8	39,3	12,4	2,2	2,2
2013	17,0	4192200000	0,5	8,7	1,6	105,1	39,9	13,5	2,3	2,2
2014	14,2	4612200000	1,3	11,2	1,7	103,9	39,9	12,2	2,3	2,9
2015	13,2	6925200000	0,8	9,9	1,7	104,6	36,6	12,5	2,2	4,4
2016	10,3	8106800000	0,5	6,2	1,7	105,4	32,5		2,1	4,3
2017	15,8	7408700000	0,6	22,9	1,4	106,1	33,8		2,1	4,2
2018	18,9	8141300000	0,9	21,4	1,2	106,3	35,0		2,0	5,3
2019	17,5	9010100000	2,3	13,6	1,2	106,4	35,6		2,0	5,6
2020	13,1	5851800000	2,7	6,2	1,2	106,5	32,0		1,9	3,6

EK-3 devam

Çizelge 3.15. Pakistan veri seti

Yıl	İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	Katma değerli ürün sanayinin GSMH'ye oranı	Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	Yıllık nüfus değişimi oranı	GSMH'nin büyüme oranı
2000	12,1	308000000		38,5	4,2	70,9	17,5		2,6	4,3
2001	13,3	378000000		5,3	3,9	70,8	18,0		2,5	3,6
2002	13,8	826000000		3,7	4,1	70,9	17,7		2,4	2,5
2003	15,2	534000000		3,3	4,1	72,7	18,0		2,3	5,8
2004	14,2	1118000000		7,3	4,0	77,1	19,6		2,3	7,5
2005	14,3	2201000000		7,8	3,9	81,3	19,9		2,3	6,5
2006	14,1	4273000000		8,9	3,6	77,9	19,7		2,3	5,9
2007	13,2	5590000000		7,3	3,5	83,1	20,0		2,3	4,8
2008	12,4	5438000000	1,9	13,2	3,5	83,2	21,7		2,3	1,7
2009	12,4	2338000000	1,8	20,7	3,3	83,9	19,2		2,2	2,8
2010	13,5	2022000000	1,7	10,9	3,4	84,6	19,7		2,2	1,6
2011	14,0	1326000000	1,8	19,6	3,3	80,9	20,5		2,2	2,7
2012	12,4	859000000	1,7	6,0	3,5	80,4	21,3		2,1	3,5
2013	13,3	1333000000	1,9	7,0	3,5	79,7	20,2		2,1	4,4
2014	12,2	1887000000	1,4	7,4	3,5	84,3	20,0		2,1	4,7
2015	10,6	1673000000	1,6	4,1	3,6	85,1	19,1		2,1	4,7
2016	9,1	2576000000	2,0	0,4	3,6	91,3	18,3		2,1	5,5
2017	8,3	2496000000	2,2	4,0	3,8	90,6	17,8		2,1	5,6
2018	9,0	1737000000	2,2	2,5	4,1	94,3	17,9		2,1	5,8
2019	10,1	2234000000	2,3	8,8	4,1	95,5	18,4		2,0	1,1
2020	10,0	2105000000	1,9	10,1	4,0	96,0	17,7		2,0	-0,9

Çizelge 3.16. Rusya veri seti

Yıl	İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	Katma değerli ürün sanayinin GSMH'ye oranı	Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	Yıllık nüfus değişimi oranı	GSMH'nin büyüme oranı
2000	44,1	2678030000		37,7	3,3	102,8	33,9	13,7	-0,4	10,0
2001	36,9	2847300000		16,5	3,5	106,1	31,8	15,8	-0,4	5,1
2002	35,2	3473830000		15,7	3,8	113,9	29,1	13,6	-0,5	4,7
2003	35,2	7928630000		13,7	3,7	117,0	28,7	13,3	-0,5	7,3
2004	34,4	15402990000		20,3	3,3	121,1	31,7	13,2	-0,4	7,2
2005	35,2	15508050000		19,3	3,3	95,2	32,6	16,6	-0,4	6,4
2006	33,7	37594770000		15,1	3,2	95,0	31,8	16,6	-0,3	8,2
2007	30,2	55873680000	7,2	13,8	3,1	95,7	31,2	16,6	-0,2	8,5
2008	31,3	74782910000	7,0	18,0	3,1	97,6	30,8	15,8	0,0	5,2
2009	27,9	36583100000	9,6	2,0	3,9	99,4	29,3	13,0	0,0	-7,8
2010	29,2	43167780000	9,4	14,2	3,6	100,0	30,0	13,0	0,0	4,5
2011	28,1	55083630000	8,4	24,5	3,4	101,1	29,4	14,0	0,1	4,3
2012	26,9	50587560000	9,1	8,9	3,7	101,0	29,1	13,8	0,2	4,0
2013	25,8	69218890000	10,6	5,3	3,9	99,8	28,2	12,9	0,2	1,8
2014	27,1	22031340000	12,1	7,5	4,1	97,7	27,9	13,3	0,2	0,7
2015	28,7	6852970000	16,0	7,2	4,9	99,1	29,8	10,6	0,2	-2,0
2016	25,9	32538900000	15,7	2,8	5,4	99,8	29,2	9,2	0,2	0,2
2017	26,1	28557440000	12,3	5,3	4,2	102,6	30,7	10,3	0,1	1,8
2018	30,8	8784850000	11,3	10,0	3,7	104,7	32,6	11,5	0,0	2,8
2019	28,5	31974770000	12,9	3,1	3,8	104,2	32,3	11,0	0,0	2,0
2020	25,5	9478810000	9,2	0,9	4,3	104,0	30,0		-0,2	-0,3

EK-3 devam

Çizelge 3.17. Suriye veri seti

Yıl	İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	Katma değerli ürün sanayiinin GSMH'ye oranı	Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	Yıllık nüfus değişimi oranı	GSMH'nin büyüme oranı
2000	36,1	270000000		9,7	5,5	107,3	33,3		2,4	0,7
2001	36,9	110000000		6,6	5,5	109,6	30,1		2,1	1,0
2002	39,8	115000000		0,4	5,4	111,8	29,1		1,9	4,0
2003	32,2	160000000		-1,4	6,2	121,5	28,3		1,9	7,2
2004	40,4	275000000		10,3	5,5	121,0	30,0		2,3	6,9
2005	41,0	500000000		12,0	5,0	120,4	31,2		2,9	6,2
2006	39,0	659000000		9,1	4,4	117,9	35,0		3,7	5,0
2007	38,6	1241959115		10,8	4,1	116,2	34,1		4,2	5,7
2008	37,6	1465623386	1,8	16,0	3,6	115,5	34,2		3,9	4,5
2009	29,1	2569548271	1,6	-2,8	4,0	114,9	27,3		2,6	5,9
2010	32,2	1469196863	1,4	6,9	4,1	116,8	30,4		0,7	5,2
2011	19,4	804162635		11,6		121,6	33,7		-1,3	2,9
2012	7,7			26,7		128,5	25,0		-3,1	-26,3
2013	7,8			31,8			23,2		-4,3	-26,3
2014	7,0			37,1			19,5		-4,5	-10,3
2015	7,1			35,3			15,3		-3,9	-3,2
2016	9,3			37,0			16,1		-3,0	-5,6
2017	9,0			37,0			16,9		-2,1	-0,7
2018	14,9			13,6			18,6		-0,9	1,5
2019	12,7			19,7			18,1		0,7	3,7
2020									2,5	

Çizelge 3.18. Ukrayna veri seti

Yıl	İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	Katma değerli ürün sanayiinin GSMH'ye oranı	Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	Yıllık nüfus değişimi oranı	GSMH'nin büyüme oranı
2000	60,3	595000000		27,5	2,2	113,2	31,7	13,6	-1,0	5,9
2001	50,6	792000000		10,2	1,9	119,1	29,9	11,7	-1,1	8,8
2002	50,1	693000000		5,3	2,0	124,9	30,2	12,6	-0,9	5,3
2003	52,5	1424000000		8,2	2,1	97,3	30,4	13,2	-0,8	9,5
2004	58,7	1715000000		15,3	2,0	96,7	29,4	12,8	-0,8	11,8
2005	47,7	7808000000		24,1	2,0	106,4	30,2	16,5	-0,7	3,1
2006	43,2	5604000000		14,9	2,0	100,1	30,5	17,1	-0,7	7,6
2007	41,3	10193000000		22,8	2,0	98,0	30,7	15,8	-0,6	8,2
2008	43,3	10700000000		29,0	1,9	96,9	28,1	17,1	-0,5	2,2
2009	42,9	4769000000		12,6	1,9	96,8	24,8	15,8	-0,4	-15,1
2010	46,5	6451000000		13,7	1,9	98,8	25,6	15,0	-0,4	4,1
2011	49,4	7207000000	4,5	14,2	1,5	100,6	24,8	17,8	-0,4	5,4
2012	47,4	8175000000	6,5	8,0	1,6	100,9	24,3	17,6	-0,2	0,2
2013	42,9	4509000000	6,1	4,3	1,6	101,1	22,4	16,9	-0,2	0,0
2014	48,6	8470000000	6,9	15,9	2,2	99,0	22,8	17,3	-0,5	-10,1
2015	52,6	-1980000000	8,0	38,9	3,3		21,7	20,5	-0,3	-9,8
2016	49,3	4128000000	6,7	17,1	3,2		23,2	19,6	-0,3	2,4
2017	48,1	3680000000	6,2	22,1	2,9		23,3	20,1	-0,4	2,4
2018	45,2	4975000000	5,4	15,4	3,2		23,3	20,1	-0,5	3,5
2019	41,2	5796000000	5,5	8,2	3,5		22,6	19,2	-0,5	3,2
2020	39,1	3040000000	5,9	9,8	4,1		20,8	19,0	-0,6	-4,0

EK-3 devam

Çizelge 3.19. Yemen veri seti

Yıl	İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	Katma değerli ürün sanayinin GSMH'ye oranı	Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	Yıllık nüfus değişimi oranı	GSMH'nin büyüme oranı
2000		6399510		23,6	4,9	75,0	46,3		2,8	6,2
2001		155140999		2,7	5,5	78,0	42,4		2,9	3,8
2002		114302000		8,6	6,9	79,8	42,1		2,9	3,9
2003		-89106999		10,9	6,9	82,9	43,0		2,9	3,7
2004		143578000		14,1	5,3	86,4	45,2		2,9	4,0
2005		-302056736		18,5	4,9	89,1	49,0		2,9	5,6
2006		1120970000		13,6	4,3	89,5	49,3		2,8	3,2
2007		917300000		10,9	4,9	90,0	49,5		2,8	3,3
2008		1554630000		20,4	4,4	90,2	44,9		2,8	3,6
2009		129200000	0,6	-8,7	5,7	91,0	52,8		2,8	3,9
2010	30,0	188641795	0,6	23,6	4,7	91,7	43,8		2,8	7,7
2011	30,3	-517842928	0,7	18,1	4,9	95,7	46,5		2,8	-12,7
2012	24,9	-14239188	0,7	5,9	4,6	95,1	46,5		2,8	2,4
2013	22,4	-133570895	3,3	9,2	4,1	98,2	43,9		2,7	4,8
2014	21,5	-233104668	1,5	7,2	4,0	95,0	44,0		2,7	-0,2
2015	9,1	-15444808	4,8	46,5		94,0	36,4		2,6	-28,0
2016	3,3	-561000000		0,1		93,6	46,7		2,5	-9,4
2017	3,7	-269850000		18,6			42,2		2,4	-5,1
2018	6,1	-282098333		14,9			35,6		2,4	0,8
2019		-370982777					35,6		2,3	
2020							35,6		2,3	

Çizelge 3.20. Yunanistan veri seti

Yıl	İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	Katma değerli ürün sanayinin GSMH'ye oranı	Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	Yıllık nüfus değişimi oranı	GSMH'nin büyüme oranı
2000	23,7	-8195469		1,6	3,5	97,6	18,7	22,5	0,4	3,9
2001	22,8	2001266		3,5	3,3	96,3	19,3	20,9	0,5	4,1
2002	20,1	34180546		3,3	3,1	97,4	19,4	21,3	0,4	3,9
2003	18,5	1408086698		3,5	2,5	98,0	20,5	19,7	0,2	5,8
2004	20,7	2147927296		3,1	2,6	98,7	20,3	19,1	0,2	5,1
2005	21,3	688484256		2,2	2,8	97,8	17,8	20,3	0,3	0,6
2006	21,2	5411403362		3,5	2,8	97,7	20,0	20,0	0,3	5,7
2007	22,5	1957124444	9,1	3,4	2,7	96,8	18,0	20,2	0,3	3,3
2008	23,4	5733447473	10,8	4,3	3,0	97,0	15,7	20,2	0,3	-0,3
2009	19,0	2766296835	12,2	2,6	3,2	98,0	15,3	19,8	0,3	-4,3
2010	21,8	532926980	11,6	-0,2	2,8	98,5	14,9	20,4	0,1	-5,5
2011	25,5	1092191387	11,3	1,0	2,5	98,3	14,4	22,5	-0,1	-10,1
2012	28,7	1662090329	10,1	-0,3	2,4	99,2	14,8	24,3	-0,5	-7,1
2013	30,2	2945271844	8,5	-2,0	2,4	98,9	15,1	24,1	-0,7	-2,5
2014	32,5	2697339246	11,5	-1,9	2,4	97,9	14,1	24,9	-0,7	0,5
2015	32,1	1268938505	12,9	-0,3	2,5	99,5	14,5	24,9	-0,7	-0,2
2016	31,3	2698544612	13,7	-0,6	2,6	99,3	14,5	26,7	-0,4	-0,5
2017	35,0	3439131879	12,1	0,3	2,6	99,6	13,7	26,5	-0,2	1,1
2018	39,0	4025447788	12,9	-0,2	2,7	99,4	13,6	26,9	-0,2	1,7
2019	40,1	4999635989	12,5	0,2	2,7	100,0	13,3	26,2	-0,1	1,8
2020	32,0	3303648833	13,2	-0,8	2,8	100,0	15,0	26,0	-0,2	-9,0

EK-3 devam

Çizelge 3.21. Avustralya veri seti

Yıl	İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	Katma değerli ürün sanayinin GSMH'ye oranı	Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	Yıllık nüfus değişimi oranı	GSMH'nin büyüme oranı
2000	19,4	14892978180		2,6	1,8	100,7	24,6	23,1	1,2	3,9
2001	22,2	10717133150		4,6	1,9	100,6	23,7	24,9	1,3	2,0
2002	20,8	14656321800		2,8	1,9	101,5	23,6	23,6	1,2	4,0
2003	19,1	8985246029		3,0	1,8	101,7	24,1	24,3	1,2	3,1
2004	17,2	42907672820		3,2	1,8	102,3	24,0	24,3	1,2	4,2
2005	18,2	25093141435		3,8	1,8	102,7	24,6	24,8	1,3	3,2
2006	19,9	30551100656		5,1	1,8	103,3	25,6	24,5	1,4	2,7
2007	20,2	44440090037	14,5	5,0	1,8	105,2	25,7	24,1	0,6	3,8
2008	20,2	45160024270	15,3	4,6	1,8	105,1	25,6	24,2	2,0	3,6
2009	23,0	28683266147	16,7	5,0	1,9	105,3	27,1	22,0	2,1	1,9
2010	19,8	35210733743	16,5	1,2	1,9	105,6	25,2	20,5	1,6	2,2
2011	21,4	65554890649	17,9	6,2	1,8	105,7	26,5	20,3	1,4	2,5
2012	21,5	57550426822	17,3	1,8	1,7	106,0	26,4	21,1	1,7	3,9
2013	20,0	54465480054	18,0	-0,2	1,6	106,0	25,2	22,0	1,7	2,6
2014	21,1	63202728079	19,0	1,4	1,8	105,5	25,6	21,9	1,5	2,6
2015	20,1	46892808567	19,7	-0,6	2,0	101,6	23,7	21,9	1,4	2,2
2016	19,3	42969505135	20,6	-0,6	2,1	100,7	22,3	22,3	1,6	2,7
2017	21,2	48198614235	17,7	3,7	2,0	100,3	23,5	22,1	1,7	2,3
2018	21,9	61324623202	18,2	1,8	1,9	100,2	24,1	23,2	1,5	2,9
2019	24,2	39101199005	21,3	3,4	1,9	99,7	25,3	23,4	1,5	2,1
2020	24,0	19638894546	21,5	1,8	2,1	100,0	25,5		1,3	0,0

Çizelge 3.22. Bulgaristan veri seti

Yıl	İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	Katma değerli ürün sanayinin GSMH'ye oranı	Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	Yıllık nüfus değişimi oranı	GSMH'nin büyüme oranı
2000	36,2	1001503842		7,4	2,7	103,5	22,7	17,0	-0,5	4,6
2001	34,9	812942202		6,1	2,9	104,5	24,0	17,1	-2,0	3,8
2002	33,6	904659791		3,8	2,8	103,4	24,0	15,3	-2,2	5,9
2003	34,4	2096788700		2,2	2,7	104,6	24,3	19,8	-0,8	5,2
2004	41,0	3072550961		5,6	2,4	105,1	23,1	21,1	-0,8	6,5
2005	42,5	4098122930		6,6	2,3	103,4	24,2	20,3	-0,8	7,1
2006	47,0	7874476255		6,8	2,1	103,4	25,4	21,0	-0,8	6,8
2007	52,4	13875270456	6,3	11,0	2,2	106,8	26,3	22,9	-0,7	6,6
2008	52,5	10296720633	7,0	8,1	2,1	108,9	25,0	22,2	-0,7	6,1
2009	42,2	3896664559	8,7	3,9	1,7	109,7	26,6	19,0	-0,6	-3,3
2010	50,1	1842900000	8,4	0,8	1,7	108,3	23,8	18,4	-0,7	1,5
2011	58,8	2103810000	7,8	6,1	1,3	103,6	25,0	17,7	-0,6	2,1
2012	60,4	1788110000	8,0	1,1	1,3	100,3	25,4	18,9	-0,6	0,8
2013	64,6	1989040000	8,3	0,1	1,5	98,1	23,5	19,9	-0,6	-0,6
2014	64,6	1093600000	7,6	1,3	1,3	96,7	23,4	19,5	-0,6	1,0
2015	63,8	2221390000	8,4	2,9	1,2	94,2	24,0	20,2	-0,6	3,4
2016	63,9	1488430000	9,0	3,3	1,2	91,1	24,4	20,2	-0,7	3,0
2017	67,0	2007290000	9,6	4,8	1,2	89,3	24,0	20,0	-0,7	2,8
2018	65,7	1809860000	10,4	4,2	1,5	87,4	22,4	20,1	-0,7	2,7
2019	63,9	2221250000	10,8	5,2	3,1	85,9	21,7	20,2	-0,7	4,0
2020	55,3	2701940000	11,3	4,2	1,8	86,0	21,9	20,0	-0,6	-4,4

EK-3 devam

Çizelge 3.23. Cezayir veri seti

Yıl	İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	Katma değerli ürün sanayinin GSMH'ye oranı	Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	Yıllık nüfus değişimi oranı	GSMH'nin büyüme oranı
2000	42,1	280100000		22,7	3,4	105,2	46,2		1,4	3,8
2001	36,7	1113105541		-0,5	3,8	104,0	41,6		1,3	3,0
2002	35,5	1064960000		1,3	3,7	105,1	40,1		1,3	5,6
2003	38,2	637853027		8,3	3,3	105,9	42,3		1,3	7,2
2004	40,1	884749028		12,2	3,3	106,9	44,0		1,3	4,3
2005	47,2	1156000000		16,1	2,8	107,6	49,9		1,4	5,9
2006	48,8	1841000000		10,5	2,6	108,2	51,0		1,5	1,7
2007	47,1	1686736539	1,2	6,4	2,9	109,5	48,9		1,6	3,4
2008	48,0	2638607033	1,0	15,3	3,0	109,2	50,0		1,6	2,4
2009	35,4	2746930734	1,2	-11,2	3,8	112,4	36,9		1,7	1,6
2010	38,4	2300369124	1,2	16,1	3,5	115,3	40,0		1,8	3,6
2011	38,8	2571237024	0,5	18,2	4,3	116,6	40,5		1,9	2,9
2012	36,9	1500402452	0,3	7,5	4,5	118,1	38,7		2,0	3,4
2013	33,2	1691886707	0,6	-0,1	4,8	119,5	34,5		2,0	2,8
2014	30,5	1502206710	0,3	-0,3	5,5	118,5	31,9		2,0	3,8
2015	23,2	-537792920	0,2	-6,5	6,3	115,9	24,3		2,0	3,7
2016	20,9	1638263953	0,5	1,5	6,4	113,8	22,9		2,1	3,2
2017	22,6	1230243450	1,0	6,4	5,9	111,8	25,1		2,0	1,3
2018	25,9	1466116068		6,9	5,5	109,9	27,8		2,0	1,1
2019	22,7	1381200049		-0,5	6,0	108,8	25,1		1,9	1,0
2020	18,0	1126709389		-5,5	6,7	111,3	20,3		1,8	-5,1

Çizelge 3.24. Çin veri seti

Yıl	İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	Katma değerli ürün sanayinin GSMH'ye oranı	Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	Yıllık nüfus değişimi oranı	GSMH'nin büyüme oranı
2000	20,9	42095300000		2,1	1,8		45,5	8,5	0,8	8,5
2001	20,3	47053000000		2,0	2,0	112,3	44,8	8,5	0,7	8,3
2002	22,6	53073618897		0,6	2,0		44,5	8,5	0,7	9,1
2003	27,0	57900937467		2,6	2,0		45,6	8,6	0,6	10,0
2004	31,1	68117272181		7,0	1,9		45,9	8,6	0,6	10,1
2005	33,8	104108693867		3,9	19,0		47,0	8,6	0,6	11,4
2006	36,0	124082035618		3,9	1,9	101,0	47,6	9,1	0,6	12,7
2007	35,4	156249335203	30,2	7,7	1,7	100,7	46,9	9,8	0,5	14,2
2008	32,6	171534650311	29,4	7,8	1,7	100,7	47,0	10,1	0,5	9,7
2009	24,7	131057052869	31,9	-0,2	1,9	100,0	46,0	10,3	0,5	9,4
2010	27,2	243703434558	32,1	6,9	1,7	99,0	46,5	10,2	0,5	10,6
2011	26,6	280072219149	30,5	8,1	1,7	99,0	46,5	10,3	0,5	9,6
2012	25,5	241213868161	30,8	2,3	1,7	99,8	45,4	10,3	0,7	7,9
2013	24,6	290928431467	31,6	2,2	1,7	99,6	44,2	9,9	0,7	7,8
2014	23,5	268097181064	29,7	1,0	1,7	95,8	43,1	9,7	0,6	7,4
2015	21,4	242489331627	30,4	0,0	1,8	96,3	40,8	9,4	0,6	7,0
2016	19,6	174749584584	30,2	1,4	1,8	98,0	39,6	9,1	0,6	6,8
2017	19,7	166083755721	30,9	4,2	1,7	99,4	39,9	9,4	0,6	6,9
2018	19,1	235365050036	31,5	3,5	1,7	100,2	39,7	9,1	0,5	6,7
2019	18,4	187169822364	30,8	1,3	1,7	101,9	38,6	9,4	0,4	5,9
2020	18,5	212475704712	31,3	0,6	1,7	103,2	37,8	9,4	0,2	2,3

EK-3 devam

Çizelge 3.25. Gürcistan veri seti

Yıl	İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	Katma değerli ürün sanayinin GSMH'ye oranı	Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	Yıllık nüfus değişimi oranı	GSMH'nin büyüme oranı
2000	23,0	131466678		4,7	0,6	118,2	21,0	11,4	-1,9	1,8
2001	24,5	109871635		5,4	0,7	115,7	20,5	11,8	-1,6	4,8
2002	29,2	10398660		5,9	1,0	110,8	22,7	11,6	-0,9	5,5
2003	31,5	334891041		3,4	1,1	106,9	24,1	10,9	-0,7	11,1
2004	31,1	492732940		8,4	1,4	106,2	24,2	15,1	-0,6	5,8
2005	33,3	453107292		7,9	1,3	100,8	23,8	16,5	-0,6	9,6
2006	32,5	1171394552		8,4	5,2	99,9	21,7	18,6	-0,6	9,4
2007	30,8	1892093991		9,5	9,2	103,2	20,9	21,0	-0,5	12,6
2008	28,3	1602232456		9,6	8,5	104,0	18,9	24,2	-0,3	2,4
2009	29,5	660800885	4,1	-2,1	5,6	103,7	18,9	23,5	-0,9	-3,7
2010	33,0	920915812	2,0	14,2	3,7	103,3	16,9	21,4	-0,7	6,2
2011	34,7	1170087549	1,5	8,7	3,1	104,3	18,0	23,2	-0,8	7,4
2012	36,5	968196197	2,5	0,5	3,0	106,3	19,2	23,7	-0,7	6,4
2013	41,7	1046562195	2,5	1,3	2,6	106,4	18,5	22,5	-0,3	3,6
2014	39,9	1836879042	3,1	4,2	2,4	104,3	18,7	22,5	0,0	4,4
2015	40,9	1735285391	5,8	5,8	2,0	102,8	19,2	22,8	0,2	3,0
2016	40,8	1659819993	3,4	2,6	2,1	100,3	19,3	23,5	0,1	2,9
2017	46,5	1920628293	3,0	8,5	2,0	100,4	20,2	23,3	0,0	4,8
2018	50,6	1270488180	3,1	4,4	1,9	98,6	19,9	22,4	0,0	4,8
2019	54,8	1366159725	2,6	5,2	1,7	99,3	20,3	23,1	-0,2	5,0
2020	37,3	533969244	2,2	7,3	1,8	99,4	21,2	21,4	0,1	-6,8

Çizelge 3.26. Hollanda veri seti

Yıl	İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	Katma değerli ürün sanayinin GSMH'ye oranı	Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	Yıllık nüfus değişimi oranı	GSMH'nin büyüme oranı
2000	66,0	63109732334		3,4	1,4	108,0	21,7	20,9	0,7	4,2
2001	63,3	51998915897		4,2	1,4	107,6	21,9	21,2	0,8	2,3
2002	60,1	25485041348		3,8	1,4	107,5	21,1	21,2	0,6	0,2
2003	59,3	20456442248		2,2	1,4	107,5	20,8	20,4	0,5	0,2
2004	62,7	139920688181		1,2	1,4	106,9	20,7	20,2	0,3	2,0
2005	65,6	209888825342		2,0	1,4	106,7	21,0	21,2	0,2	2,1
2006	68,2	375506013118		2,6	1,4	107,0	21,2	21,6	0,2	3,5
2007	68,8	733826501994	29,0	2,1	1,4	107,7	21,2	21,6	0,2	3,8
2008	69,8	195530109750	26,0	2,3	1,3	108,3	21,5	21,1	0,4	2,2
2009	62,2	95851297436	28,0	0,2	1,4	108,4	20,3	20,9	0,5	-3,7
2010	69,8	115753273228	27,8	0,9	1,3	108,3	19,7	21,0	0,5	1,3
2011	75,5	332071022439	25,2	0,2	1,3	107,5	20,1	20,2	0,5	1,6
2012	79,5	239668927459	25,5	1,4	1,2	105,8	20,0	19,4	0,4	-1,0
2013	79,9	328677379048	24,6	1,3	1,2	104,0	19,3	19,7	0,3	-0,1
2014	80,6	117627297064	24,5	0,3	1,2	103,0	18,4	20,6	0,4	1,4
2015	82,7	322579599791	24,0	0,8	1,2	102,7	18,2	21,2	0,4	2,0
2016	79,5	233359184424	24,0	0,5	1,2	103,3	17,6	21,9	0,5	2,2
2017	83,4	213647718972	22,9	1,3	1,2	104,2	17,7	23,1	0,6	2,9
2018	84,7	-344707712635	22,5	2,4	1,2	105,2	17,8	23,1	0,6	2,4
2019	82,5	-169297602701	23,0	3,0	1,3	106,1	17,6	24,0	0,7	2,0
2020	77,9	-149321661692	23,1	2,3	1,4		17,8	24,0	0,6	-3,8

EK-3 devam

Çizelge 3.27. İspanya veri seti

Yıl	İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	Katma değerli ürün sanayinin GSMH'ye oranı	Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	Yıllık nüfus değişimi oranı	GSMH'nin büyüme oranı
2000	28,6	40509751188		3,3	1,7	104,5	28,0		0,4	5,2
2001	27,9	28909416991		4,1	1,6	104,0	28,0		0,7	3,9
2002	26,6	39359708554		4,1	1,5	103,6	27,7		1,4	2,7
2003	25,6	30744905690		3,9	1,4	103,4	27,4		1,8	3,0
2004	25,4	25268192605		3,9	1,4	103,6	27,0		1,7	3,1
2005	25,0	27007774843		4,1	1,4	103,1	27,2		1,7	3,7
2006	25,2	32927841460		4,0	1,4	103,7	26,9		1,7	4,1
2007	26,0	68229666915	5,6	3,4	1,4	104,2	26,3		1,9	3,6
2008	25,6	74088629877	5,6	2,3	1,4	104,7	26,3		1,6	0,9
2009	23,1	9549813317	6,5	0,1	1,4	104,6	24,9		0,9	-3,8
2010	26,0	36609340306	6,6	0,2	1,4	104,0	23,2		0,5	0,2
2011	29,5	26832032514	6,6	0,0	1,3	104,6	22,1		0,4	-0,8
2012	31,5	20848479095	7,2	-0,1	1,4	105,2	21,0		0,1	-3,0
2013	33,0	47373243839	7,0	0,4	1,3	108,2	20,3		-0,3	-1,4
2014	33,5	32943256863	6,9	-0,2	1,3	107,2	20,1		-0,3	1,4
2015	33,6	23037070821	6,9	0,5	1,3	106,4	20,1		-0,1	3,8
2016	33,9	44253339407	7,8	0,3	1,1	104,2	20,0		0,1	3,0
2017	35,1	31565354023	7,0	1,3	1,2	102,7	20,1		0,2	3,0
2018	35,2	28626179995	6,8	1,2	1,3	102,0	19,9		0,4	2,3
2019	35,0	24759067946	6,8	1,3	1,2	102,4	20,1		0,7	2,1
2020	30,6	33735353773	7,8	1,1	1,4	102,0	20,4		0,5	-10,8

Çizelge 3.28. İsviçre veri seti

Yıl	İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	Katma değerli ürün sanayinin GSMH'ye oranı	Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	Yıllık nüfus değişimi oranı	GSMH'nin büyüme oranı
2000	51,3	23080879762		1,4	1,0	106,7	25,5	10,0	0,6	4,0
2001	50,1	9765012889		1,0	1,0	105,6	26,3	9,0	0,6	1,6
2002	48,4	8258050580		-0,3	1,0	104,6	26,5	8,9	0,8	0,0
2003	47,5	19721053893		1,2	0,9	104,0	26,1	9,0	0,7	0,0
2004	51,1	7102294157		0,3	0,9	103,3	25,7	9,0	0,7	2,8
2005	53,6	2664910821		0,9	0,9	102,3	26,0	9,1	0,6	2,9
2006	56,4	53760772986		2,2	0,8	102,0	26,1	9,1	0,6	4,0
2007	61,2	48688296542	23,8	2,4	0,7	102,1	26,1	9,0	0,9	4,0
2008	62,9	2990936685	24,9	1,5	0,7	102,5	26,1	9,5	1,3	2,8
2009	57,6	47658570354	26,7	0,4	0,7	102,8	25,0	9,3	1,2	-2,1
2010	64,4	17670735602	25,8	0,3	0,7	102,8	24,9	9,3	1,0	3,3
2011	65,9	20764483834	25,3	0,0	0,7	103,1	25,3	9,2	1,1	1,9
2012	67,4	39943494321	26,1	0,0	0,7	103,2	24,9	9,1	1,1	1,2
2013	71,4	-24926465856	26,7	0,0	0,7	103,6	25,0	9,2	1,1	1,8
2014	63,8	21003091521	26,7	-0,6	0,6	103,5	24,6	9,0	1,2	2,4
2015	62,4	118752400108	27,1	-1,2	0,6	104,2	24,5	9,4	1,1	1,7
2016	65,7	166801396968	27,3	-0,6	0,7	104,6	24,5	9,3	1,1	2,0
2017	65,1	143235966548	14,0	-0,4	0,7	105,2	24,5	9,9	0,9	1,6
2018	66,2	-160387834479	13,3	0,7	0,6	105,5	24,7	9,6	0,7	2,9
2019	65,5	8774913614	12,9	-0,1	0,7	105,8	25,0	9,8	0,7	1,2
2020	62,3	-257336256171	12,8	-0,5	0,8	105,9	25,2	9,7	0,7	-2,4

EK-3 devam

Çizelge 3.29. İtalya veri seti

Yıl	İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	Katma değerli ürün sanayinin GSMH'ye oranı	Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	Yıllık nüfus değişimi oranı	GSMH'nin büyüme oranı
2000	25,6	13172981900		1,8	1,7	103,9	24,3	23,8	0,0	3,8
2001	25,6	14878086498		3,0	1,7	103,5	24,1	23,4	0,1	2,0
2002	24,4	17239360004		3,3	1,7	102,8	24,0	22,9	0,1	0,3
2003	23,3	19572886733		3,1	1,7	99,1	23,5	22,8	0,4	0,1
2004	24,0	20100742901		2,7	1,7	99,0	23,4	22,2	0,6	1,4
2005	24,6	36762073074		2,0	1,6	99,3	23,3	22,0	0,5	0,8
2006	26,2	56995485107		2,1	1,5	100,1	23,4	23,3	0,3	1,8
2007	27,4	65975535145	7,1	2,5	1,4	100,5	23,8	23,8	0,5	1,5
2008	26,9	-9501579210	7,2	2,4	1,5	101,1	23,6	23,5	0,7	-1,0
2009	22,4	16607196344	8,2	1,7	1,6	101,4	21,9	23,7	0,5	-5,3
2010	25,1	9930501390	8,0	0,4	1,5	103,0	21,9	23,7	0,3	1,7
2011	26,9	34465481829	8,0	1,6	1,5	102,5	21,7	23,6	0,2	0,7
2012	28,4	34901033	7,6	1,5	1,4	101,3	21,3	24,9	0,3	-3,0
2013	28,6	19531411961	7,8	1,1	1,4	101,9	21,2	25,1	1,2	-1,8
2014	29,1	17032744039	7,7	0,9	1,3	101,2	20,8	24,8	0,9	0,0
2015	29,7	13303439230	8,2	0,9	1,2	100,4	20,9	24,7	-0,1	0,8
2016	29,3	25656663794	8,3	1,1	1,3	99,4	21,2	25,1	-0,2	1,3
2017	30,7	11138429977	7,8	0,7	1,4	101,9	21,3	24,7	-0,1	1,7
2018	31,4	44249715319	7,5	1,1	1,4	101,2	21,5	24,2	-0,2	0,9
2019	31,6	31185214397	7,8	0,9	1,3	101,5	21,5	24,6	-1,2	0,4
2020	29,4	-22090942205	8,9	1,2	1,6	101,5	21,6	24,7	-0,5	-8,9

Çizelge 3.30. Kanada veri seti

Yıl	İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	Katma değerli ürün sanayinin GSMH'ye oranı	Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	Yıllık nüfus değişimi oranı	GSMH'nin büyüme oranı
2000	44,2	68303350856		4,6	1,1	100,8	29,5	14,9	0,9	4,9
2001	42,0	28391098831		2,0	1,1	100,5	28,4	14,2	1,1	1,4
2002	40,1	24486425376		0,8	1,1	100,0	27,6	13,4	1,1	3,4
2003	36,9	7011792709		1,3	1,1	99,0	27,9	13,2	0,9	3,8
2004	37,3	1452416545		2,4	1,1	98,5	28,4	13,3	0,9	3,9
2005	36,9	25552226940		1,4	1,1	97,4	29,2	13,3	0,9	5,0
2006	35,4	64302303096		1,1	1,1	98,9	28,8	13,3	1,0	4,2
2007	34,2	120451484862	14,8	-1,4	1,2	99,0	28,7	13,3	1,0	6,9
2008	34,4	70119614332	15,2	4,0	1,2	98,0	29,3	12,4	1,1	1,0
2009	28,5	20951090410	17,9	-2,3	1,4	99,0	25,1	12,3	1,1	-2,9
2010	29,2	29714744325	15,5	2,8	1,2	98,6	26,4	11,7	1,1	3,1
2011	30,7	38338330427	14,7	3,2	1,2	98,2	27,1	11,8	1,0	3,1
2012	30,4	49368985104	15,6	1,2	1,1	99,5	26,6	11,7	1,1	1,8
2013	30,3	67027866778	15,5	1,7	1,0	100,3	26,6	11,6	1,1	2,3
2014	31,7	64174605785	14,7	1,9	1,0	101,5	27,1	11,8	1,0	2,9
2015	31,8	59986208237	14,8	-0,9	1,2	102,5	24,4	12,4	0,7	0,7
2016	31,5	34201872160	14,1	0,8	1,2	101,0	23,3	12,5	1,1	1,0
2017	31,5	25357801000	14,3	2,6	1,4	100,9	24,0	12,6	1,2	3,0
2018	32,3	42603762048	15,4	1,6	1,3	101,5	24,6	13,1	1,4	2,8
2019	31,9	48547493326	16,3	1,5	1,3	101,0	24,1	13,3	1,4	1,9
2020	29,4	26558536715	15,3	0,7	1,4	101,0	24,0	13,0	1,2	-5,2

EK-3 devam

Çizelge 3.31. Kore Cumhuriyeti veri seti

Yıl	İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	Katma değerli ürün sanayiinin GSMH'ye oranı	Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	Yıllık nüfus değişimi oranı	GSMH'nin büyüme oranı
2000	33,9	11509400000		1,0	2,5	100,6	34,8	14,3	0,8	9,1
2001	31,8	6552300000		3,5	2,4	99,2	33,2	13,5	0,8	4,9
2002	29,8	5475100000		3,0	2,3	98,9	32,8	13,2	0,6	7,7
2003	31,4	7010000000		3,4	2,3	99,9	33,1	13,7	0,5	3,1
2004	36,8	13294400000		3,1	2,3	100,3	34,7	13,0	0,4	5,2
2005	35,3	13643200000		1,0	2,5	101,1	34,2	13,3	0,2	4,3
2006	35,6	9161900000		-0,2	2,5	101,7	33,5	13,7	0,5	5,3
2007	37,4	8826900000	32,2	2,4	2,5	102,9	33,5	14,8	0,5	5,8
2008	47,6	11187500000	30,3	2,8	2,5	102,9	32,5	14,5	0,8	3,0
2009	45,2	9021900000	32,1	3,6	2,6	102,0	32,9	13,7	0,5	0,8
2010	47,1	9497400000	32,1	2,7	2,5	101,7	34,1	13,4	0,5	6,8
2011	53,3	9773000000	28,2	1,3	2,5	101,7	34,5	13,9	0,8	3,7
2012	54,1	9495900000	28,2	1,3	2,5	100,3	34,1	14,1	0,5	2,4
2013	51,3	12766600000	29,8	1,0	2,5	98,1	34,4	13,6	0,5	3,2
2014	47,8	9273600000	30,1	0,9	2,5	98,3	34,1	13,2	0,6	3,2
2015	43,0	4104100000	29,5	3,2	2,5	98,8	34,1	13,2	0,5	2,8
2016	40,1	12104300000	30,1	2,0	2,5	97,7	34,3	14,0	0,4	2,9
2017	40,9	17912900000	32,5	2,2	2,4	98,1	34,8	14,5	0,3	3,2
2018	41,7	12182600000	36,4	0,5	2,5	99,6	34,0	15,4	0,4	2,9
2019	39,3	9634300000	32,4	-0,8	2,7	101,0	32,7	15,2	0,3	2,2
2020	36,4	9223600000	35,7	1,3	2,8	100,0	32,6	15,3	0,1	-0,9

Çizelge 3.32. Kuveyt veri seti

Yıl	İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	Katma değerli ürün sanayiinin GSMH'ye oranı	Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	Yıllık nüfus değişimi oranı	GSMH'nin büyüme oranı
2000	56,5	16299834		20,5	7,2	98,6			4,7	4,7
2001	51,3	-111516284		-7,7	7,7	96,1			2,8	0,2
2002	44,6	3619442		5,1	7,4	99,1			1,6	3,0
2003	52,1	-6711499		4,9	6,5	101,2			1,1	17,3
2004	56,9	23752969		11,4	5,8	102,5			1,8	10,2
2005	64,0	233904109		21,8	4,3	104,9			3,1	10,6
2006	65,5	121305596		16,2	3,5	102,3			4,5	7,5
2007	63,4	111535690		4,3	3,6	104,6			5,3	6,0
2008	66,8	-5951752		18,7	3,0	101,6			5,9	2,5
2009	59,4	1113588046		-17,2	4,0	101,5			6,0	-7,1
2010	66,7	1304627500	3,1	11,1	3,8	102,2	66,1		5,9	-2,4
2011	73,2	3259067552	2,8	17,3	3,5	105,6	72,7		5,7	9,6
2012	74,7	2872588962		7,5	3,4	105,0	74,8		5,6	6,6
2013	70,9	1433630444	1,7	0,2	3,3	104,0	73,1		5,2	1,1
2014	68,5	485806657	0,1	-6,8	3,6	103,8	70,5		4,6	0,5
2015	53,8	284647623	0,1	-26,0	5,0	102,6	55,9		3,8	0,6
2016	47,6	292026510	0,1	-6,8	5,9	100,5	52,1		3,1	2,9
2017	51,2	113012065	0,2	16,2	5,6	95,7	55,6		2,5	-4,7
2018	57,5	-21377568	4,1	12,6	5,1	92,4	60,3		2,0	1,2
2019	53,3	515617569	0,9	-1,3	5,5	88,0	58,4		1,7	0,4
2020		-630091713	1,3	-14,1	6,5	87,3	45,4		1,5	-8,7

EK-3 devam

Çizelge 3.33. Lüksemburg veri seti

Yıl	İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	Yıllık GSMH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	Katma değerli ürün sanayinin GSMH'ye oranı	Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	Yıllık nüfus değişimi oranı	GSMH'nin büyüme oranı
2000	147,6			4,6	0,6	100,1	16,7	25,5	1,3	6,9
2001	146,2			0,8	0,8	100,1	16,3	25,0	1,2	3,1
2002	136,4	4243174365		1,5	0,6	100,3	16,1	24,8	1,0	3,2
2003	132,8	4291105683		2,2	0,7	99,4	16,2	24,6	1,2	2,6
2004	143,7	5179643439		3,1	0,7	100,2	15,4	24,0	1,4	4,2
2005	153,8	4644769483		4,8	0,7	100,8	14,5	25,3	1,5	2,5
2006	167,7	32219534640		6,5	0,6	101,5	13,5	23,9	1,6	6,0
2007	169,9	-29679425810	10,7	1,9	0,6	101,5	14,5	24,4	1,5	8,1
2008	161,5	7117112828	8,0	6,6	0,4	100,6	12,8	23,6	1,8	-0,3
2009	147,9	27255154250	10,3	0,9	0,4	99,0	11,0	23,8	1,9	-3,2
2010	162,7	39128528760	8,8	4,6	0,6	97,6	11,0	23,8	1,8	3,8
2011	169,5	8843156717	9,0	3,4	0,5	96,6	10,7	24,0	2,2	1,0
2012	171,2	25007703030	8,7	3,3	0,4	97,2	10,4	24,4	2,4	1,6
2013	16,4	16007703030	6,8	2,3	0,4	96,8	10,4	24,5	2,3	3,2
2014	182,8	18892564400	6,0	2,8	0,5	97,5	10,8	24,7	2,4	2,6
2015	191,8	12499722620	7,1	2,2	0,5	99,0	11,5	23,2	2,4	2,3
2016	191,1	31899891520	8,0	-1,1	0,5	100,8	12,1	23,8	2,2	5,0
2017	192,7	-6815331955	8,8	2,1	0,6	102,3	10,8	24,4	2,4	1,3
2018	196,4	-16756576740	7,0	1,7	0,6	103,3	11,0	26,6	1,9	2,0
2019	205,5	14791620950	6,6	0,6	0,6	104,7	11,7	26,6	2,0	3,3
2020	204,7	62144634070	5,6	4,3	0,8	104,5	11,2	26,0	1,7	-1,8

Çizelge 3.34. Norveç veri seti

Yıl	İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	Yıllık GSMH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	Katma değerli ürün sanayinin GSMH'ye oranı	Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	Yıllık nüfus değişimi oranı	GSMH'nin büyüme oranı
2000	45,7	8332062186		15,4	1,7	100,9	36,5	26,7	0,6	3,2
2001	45,0	3190216069		1,7	1,7	100,9	35,2	26,1	0,5	2,1
2002	40,4	3011752930		-1,6	2,1	100,2	33,2	27,2	0,5	1,4
2003	39,6	4179380423		2,9	2,0	100,0	33,4	25,9	0,6	0,9
2004	41,1	4918494986		5,8	1,8	99,4	35,0	27,4	0,6	4,0
2005	43,4	10058759829		8,8	1,6	98,5	38,0	28,3	0,7	2,6
2006	44,6	11877923790		8,8	1,5	98,6	39,7	28,9	0,8	2,4
2007	43,3	24806091102	17,9	3,0	1,5	99,1	37,2	28,2	1,0	3,0
2008	45,9	20578219685	18,6	10,4	1,4	99,3	40,3	27,9	1,2	0,5
2009	39,2	8635762892	19,8	-5,2	1,6	99,2	34,3	26,0	1,3	-1,7
2010	39,8	21634265662	20,4	6,0	1,5	99,1	34,8	26,9	1,2	0,7
2011	41,3	10296323075	21,5	6,7	1,5	99,4	37,0	27,7	1,3	1,0
2012	40,7	27897968327	21,1	3,3	1,4	99,9	36,8	27,0	1,3	2,7
2013	39,2	-1368607170	21,0	2,6	1,4	100,2	35,6	25,2	1,2	1,0
2014	39,0	3242240088	22,3	0,3	1,5	99,8	34,0	23,6	1,1	2,0
2015	37,8	7274086872	22,3	-2,9	1,5	99,9	31,0	22,2	1,0	2,0
2016	35,5	-18668572814	21,0	-1,5	1,6	100,2	27,9	22,1	0,9	1,1
2017	36,3	5900604723	21,6	4,0	1,7	100,3	29,8	22,5	0,8	2,3
2018	38,0	-2941319361	21,1	6,7	1,7	100,1	31,8	23,4	0,7	1,1
2019	36,3	16329824317	22,5	-0,5	1,9	100,2	29,0	23,2	0,7	0,7
2020	32,2	-3805714933	22,3	-3,6	1,9	100,0	26,0	23,0	0,6	-0,7

EK-3 devam

Çizelge 3.35. Polonya veri seti

Yıl	İhraç edilen mal ve hizmetlerin GSMH'ye oranı	ABD Doları cinsinden net doğrudan yabancı sermaye yatırımları	Yüksek teknolojik ürünlerin ihracatının toplam mamul ihracatına oranı	Yıllık GMSH büyüme oranı üzerinden hesaplanan enflasyon	Askeri harcamaların GSMH'ye oranı	İlkokul seviyesinde okuma yüzdesi	Katma değerli ürün sanayiinin GSMH'ye oranı	Vergi gelirlerinin GSMH'ye oranı	Yıllık nüfus değişimi oranı	GSMH'nin büyüme oranı
2000	27,2	-9327000000		6,1	1,8	98,6	28,8	17,0	-1,0	4,6
2001	27,2	-5804000000		3,1	1,9	98,1	27,4	16,1	0,0	1,3
2002	28,7	-3901000000		1,9	1,9	97,1	26,6	16,8	0,0	2,0
2003	33,4	-4284000000		0,8	1,9	96,0	27,5	16,7	-0,1	3,5
2004	34,2	-11729000000		4,9	1,9	95,2	28,8	15,7	-0,1	5,0
2005	34,6	-6907000000		2,6	1,9	94,5	28,6	16,5	0,0	3,5
2006	37,8	-10670000000		1,7	1,9	94,6	28,8	17,2	-0,1	6,1
2007	38,5	-17445000000	3,8	3,7	2,0	94,7	28,7	18,1	-0,1	7,1
2008	37,8	-9908000000	5,2	3,9	1,8	94,8	28,7	18,3	0,0	4,2
2009	37,1	-8094000000	7,1	3,8	1,8	95,5	29,5	16,1	0,1	2,8
2010	39,9	-8879000000	7,7	1,7	1,8	96,5	28,9	16,5	-0,3	3,7
2011	42,4	-13656000000	6,6	3,3	1,8	97,5	29,6	16,7	0,1	4,8
2012	44,3	-6031000000	7,8	2,4	1,8	100,0	29,5	16,0	0,0	1,3
2013	46,0	-4206000000	8,7	0,3	1,8	100,3	28,4	15,6	-0,1	1,1
2014	47,2	-12977000000	10,1	0,5	1,9	100,1	29,2	15,6	-0,1	3,4
2015	49,1	-10152000000	10,8	1,0	2,1	100,0	30,1	15,7	-0,1	4,2
2016	51,9	-4398000000	10,7	0,3	1,9	100,0	29,5	16,2	0,0	3,1
2017	54,2	-7836000000	10,7	1,9	1,9	100,0	28,4	16,8	0,0	4,8
2018	55,2	-15285000000	10,4	1,2	2,0	96,9	28,5	17,4	0,0	5,4
2019	55,4	-11709000000	9,9	3,2	2,0	97,2	28,0	17,3	0,0	4,7
2020	56,2	-12505000000	9,9	4,1	2,2	97,0	27,7	17,0	-0,2	-2,5

“JSGA’lı, Her Zaman Yurt, Ulus ve Cumhuriyete Aşk
ve Sadakatle Bağlı Tevazu, Fedakarlık ve Feragat
Örneğidir.”

